

Пејре Бакевски
ЖОЛТА ЛУЃА

ПЕТРЕ БАКЕВСКИ
ЖОЛТА ЛУЊА

Зайис

Тера Маџика

Второ допълнето издание на книгата *Живий
сон на свейлината*

*Александриска̄а библио̄ека и Алек-
сандрӣа беа мој жив сон.*

*Еднаш го сонив ѝус̄инскио̄т ве̄ар
Симум. Силен. Покренува жол̄ти лӯи.
Но, низ не̄о може да се види - све̄лина-
ѣа!*

*Низ ѣие лӯи на моӣе несоници,
ѣра̄ав ѣо неѣознаѣо̄о!*

*Ја барав сенка̄а на моја̄а ѣа̄ко-
вина.*

Како да ровев ѣо жив о̄ан.

ПРВ ДЕЛ
***ЖИВИОТ СОН
НА СВЕТЛИНАТА***

1.

СТАРАТА Александриска библиотека навлегуваше во мене како тивок сон. Од ден во ден, низ долгото децениско течение на времето, така како што постапно го допирав далечното исчезнато време, таа оживуваше како митска слика. Сè почна од исчезнувањето. Од загадочната и мистериозна случка за нејзиното запалување. Како се сретнував со огнот, дури и патем да го сретнев во некој текст, сè повеќе ми ја распламуваше мислата за Александрија и за старата Александриска библиотека. Мислев на далечните сенки на татковината. Во немиот дијалог со себеси, во долги ноќи на размисла, низ недобројни поетски напишани страници за феноменот на исчезнувањето на цивилизациите и на големите достигнувања што неповратно се претвориле во прав и pepел, постојано ми се наметнуваше тајната мисла за оживување. Човек мора да најде некоја тајна и мистериозна врска со мина-

тото. Мора да има начин, флуид, зрак, светлина, звук, прав, раска или што било кое тајно нè води кон некоја духовна врска со минатите и исчезнати светови. Затоа почнав да сонувам за Александрија, онаа на Александар Македонски. Почнав сонот да го зголемувам со големи походи во минатото и низ духовните ризници, страница по страница, ред по ред, да раскопувам еден сопствен, личен мозаик од бескрајности и чудесии. Тоа е сопствениот духовен пат за враќање во минатото. Тоа е и единствениот начин да си ги пронаоѓам и сопствените потпалени жарчиња на далечните корени кои во еден миг можат да станат и блиски и оживеани. Духовниот, митски свет, одеднаш ми стануваше реалност. И како секоја реалност, почнуваш со неа да се бориш, да ја објаснуваш, да ѝ даваш некаква смисла.

Така почна мојата Александрија.

Така почна и мојата потрага по соѕвездијата на Александриската библиотека.

Така почна мојата потрага по себеси низ нешто конкретно, но митско.

Така почна мојот лет по исчезнатите сенки на мојата татковина.

Александрија, тој прекрасен пристаништен град, во мене најнапред влезе низ песните на Константин Кавафис. Откако ги

пронајдов и ги прочитав неговите сто и педесет песни, толку колку што вкупно ги има напишано во својот живот, почна да се создава мојата Александрија од еден мој Фарос во душата. Купував разни изданија од неговите песни. Секоја нова пронајдена песна во поновото издание за мене беше бисерен и топол настан. По стотици пати ги препрочитував Кавафиевите стихови и ја создавав сликата за едно големо, небесно, античко царство на кое Земјата му била малечка. Кавафис го оживуваше минатото. Нешто слично по кое и јас копнеев. Потајно копнеев и ја насочив целата внатрешна енергија кон тој копнеж. Одеднаш, преку песните на Кавафис, сфатив дека минатото може да биде и сегашност. Моја сегашност. Митските јунаци можат да бидат оживеани на свој начин. Со нив е можен жив дијалог.

Константин Кавафис е роден на 17 април 1863 година во Александрија. Неговото семејство потекнувало од Константинополис, но брзо се преселило во Александрија. Во тоа време, во времето на поетовото раѓање, Александрија била само трговски и комерцијален центар. Од античкиот блесок на филозофската, литературната и политичката традиција не останало ништо. По смртта на татко му, на деветгодишна воз-

раст, Кавафис заедно со мајка си заминал во Англија. По здобивањето на основното образование, по седум години, се вратил во Александрија, но наскоро бил принуден повторно да ја напушти. Тоа се годините кога Британците ја бомбардирале Александрија. Три години провел во Константинополис. За време на тие години Кавафис страшно ја изучувал хеленската и византиската култура, а истовремено учел и неколку јазици. Во Александрија се вратил во 1885 година, а првпат во Атина отпатувал дури во 1901-та. Но, тој целиот свој живот ѝ останал верен на Александрија. Своите песни никогаш јавно не ги објавувал. Дури по смртта во 1934 година, тие почнаа да се „составуваат“ и да доживуваат голема слава.

Токму оттука клопчето за моето митско враќање во минатото почна да се одмотува обратно. Одев по секој размотан конец и сакав да допрам што е можно подалеку во исчезнатиот прав на времето. Затоа и мојата приказна има обратен тек.

Во едно издание на песните на Кавафис, меѓу другото, прочитав:

„За да создаде една внатрешна функционалност и својот емотивен и интелектуелен набој да го сублимира во одредени те-

матски граници, Кавафис и во тој поглед се ограничил. Неговиот поглед, иманигативен и истражувачки, бил свртен кон одредени историски периоди во кои можел да пронајде најдобра почва за драмска окосница на своите песни. Тоа морало да биде некоја минлива ситуација и во историска и во географска смисла. Најголемо интересирање Кавафис покажува не за големиот период на Хомеровата или Периклевата Грција, туку за хеленистичкото време на 'мешање на културите и расите во градовите како што се Александрија и Антиохија каде што живееле Грци, Евреи, пагани и христијани, софисти, свештеници, варвари...' и каде што грчкиот модел и начин на живот доживеале мошне големи промени. А сè тоа било во целосна сообразност со неговото интересирање за човечките карактери и судбини доведени во времето на расцепот, во менливоста на времето и во менливоста на просторот. Поради тоа, интересирањето на Кавафис за хеленистичката историја никако не би можело да се нарече некое „ексцентрично патување низ историјата“, како што тоа го сторил Т. Маланос, превидувајќи ја самата суштина на Кавафиевиот поетски избор. Движејќи се низ тој хеленистички свет, низ историјата на хеленизмот во раз-

личните услови на неговиот развoтoк и преобразба, Кавафис создавал сопствена митологија и своја историја. Секако, нив првенствено ги врзал за еден град - за Александрија. И во тој поглед „бил прв од оние кои проектирале една кохерентна поетска слика на митскиот град што го обликувал со неговата визија“.

Така, читајќи ги неговите страсни и возбудливи песни, заставав на Антониј. На тие стихови на кои клопчето се размотува со поголема брзина и отвора нови страници за оживување на минатото.

Ја читам песната „**31-ва година пред Христос во Александрија**“:

*„Праматароџ сѐ ушџе џравлив оо џа-
џоџ, со џоџно чело,*

*џукуџџо џрисуџџна во Александрија
оо своџо мало село.*

*И вика: „Куйџе џемјан и смола,
одлично масло и фини мириси, мо-
лам!“*

*Извикува џо улициџе долж. Но, џла-
соџ неџов се слева*

*во луџоџ навал, во свиркиџе и во ур-
небеснаџа врева.*

*Толџаџа џо џурка, џо џмечи, џо влече
во најџроџ свој,*

а коџа вџаџен џрашува џој: Пово-

дојќи за ова безумие кој е,
некој и нему му ја дофрла на Палајиа-
ија сираинаија лага:
дека Антониј ја победил Елада.“

Веднаш по оваа песна доаѓа песната
„Господ го напушта Антониј“:

„Кога во полноќна доба ќе се чуе
најиројќи на еден мним хор
во придружба на превосходни песни и
звучи -
бидејќи, еште, твојата среќа се сидуш-
ти долу,
твоите подвизи се душат во пораз, а
твоите планови
во заблуда се слеваат сите - најразно
немој да роптаеш.
Како оној што сито отсекогаш го-
шов, како оној што е смел,
за последен пат позрави ја Алексан-
дрија, која се губи.
Главна е да не се измамиш себеси, не-
мој да речеш дека
и онака сè ова е само сон, лажен на
увојно илен:
не прифаќај пакви ветрогонни надежи.
Како оној што сито отсекогаш го-
шов, како оној што е смел,
како оној што му е досвојно суден на

џрагов.

*Приближи се, вџрочем, со чекори
креџки до џрозореџоџи своџ,
и чуџ ја со џревоџа, но без
молбениоџи лелек на џлашилицџиџе,
џаа убосџи за џоследен џаџи џиџо се да-
ва, џиџе звуџи,
џиџе сџаџни инсџтрументџи на мисџич-
ниоџи хор,
и заден џраџи му џоздрав на џвоџоџи
џоразен џраџ“.*

Овие две песни за Антониџ беа најголемиот жив оган што ме потпали да ја растаџнувам александриската историџа и да си ја создавам моџата визиџа за Александриџа. Тука беше запретан моџот жив сон. Побарав сџе што можев да најдам за Антониџ. Сакав да се вратам во неговото митско време и да го оживеам на своџ начин. Сакав да воспоставам контакт, диџалог, шепот, сџе да осознаам за тоџ човек.

Неговиот живот е директно врзан, покраџ Рим, и за Александриџа. Моќната кралица на Египет, Клеопатра, ќе му стане жена и заедно ќе го завршат животот. Во *Исџориџаџа на сџариоџи Рим*, меѓу друго, се вели дека и Антониџ и Клеопатра пред себе имале одредени политички

цели. Антониј сметал дека неисцрпните средства на египетските кралеви ќе му овозможат да организира поход против Партитите, а Клеопатра си вообразувала дека со поддршка од римската војска ќе го воскресне кралството на Лагидите, во границите што постоеле во почетокот на третиот век. Со постапките на Антониј не биле задоволни италските шпекуланти; неговото однесување го осудувале сите приврзаници на традицијата и на старите римски обичаи, што блескаво го исползувал Октавијан. До раскилот меѓу него и Антониј дошло во 32-та година. На приврзаниците на Антониј им било дозволено да го напуштат Рим, по што Рим го оставиле околу триста сенатори, меѓу кои и двајцата конзули. Октавијан го отворил тестаментот на Антониј, кој бил чуван во храмот на божицата Веста. Во тестаментот било наведено дека Антониј моли да биде погребан во Египет заедно со Клеопатра, го признава Каесарион (синот на Клеопатра и Јулиј Каесар) за вистински син на Каесар и на своите деца кои ги родила Клеопатра, им доделува подароци кои, според својата големина, надминувале секаква мера.

По овие настани, паѓањето и на Антониј и на Клеопатра се забрзува. За неполна

година, Октавијан успева да го порази Антониј и да го освои Египет. Во *Историјата на сџариоџ Рим* сосем прецизно е запишано: „Отпорот на Антониј и Клеопатра бил задушен без особени тешкотии. Не надевајќи се на победа, Антониј извршил самоубиство. Клеопатра се обидела да ја спаси својата положба со преминување на страната на Октавијан, но откако се уверила дека победникот се подготвува да ја упати во Рим, за да ја вовлече во триумфот, таа исто така си го одзела животот. Според преданието, умрела од каснување на змија што ѝ била тајно донесена. Каесарион и редица приврзаници на Антониј биле убиени. Египет конечно ја изгубил својата самостојност и бил приклучен кон Рим“.

Драмата на Клеопатра е всушност драмата на Александриската библиотека. Таа е фатална жена, која обидувајќи се да го сочува своето египетско кралство и да ја засили својата кралска позиција, често ги ставала своите емоции во прегратките на римските кралеви. Антониј, наследникот на Каесар, кому му припаднале Египет, Грција и Истокот, сам го означил крајот. Кога моќниот Каесар стигнал во Египет за да ги земе огромните суми пари што му ги должел починатиот Птолемеј Авлет, се ставил

во улога и на арбитар за наследството. Меѓу сестрата Клеопатра и братот Птоломеј Дионис се водела непријателска борба за превласт. Уште при првата средба Каесар се восхитил од Клеопатра. За оваа ситуација е запишано: „Односите меѓу Каесар и Клеопатра не можат да се сведат на обична романтична историја. Потпирајќи се врз Каесар и неговата војска, Клеопатра сакала да си ја поврати својата власт. На Каесар, пак, му биле потребни огромни средства за остварување на неговите политички планови. Каесар ги прогласил Птоломеј и Клеопатра за египетски кралеви, но партијата на Птоломеј, што ја поддржувале александријците, не била задоволна од неговата политика. Во Александрија започнало востание, кое го довело во опасност и животот на Каесар. Плашејќи се, флотата што се наоѓала во пристаништето, да не премине на страната на востаниците, Каесар наредил таа да биде запалена. При пожарот изгорел еден дел од познатата Александриска библиотека!..“

Овде историјата замолкнува. И времето застанува.

Повторно ми доаѓа Кавафис. Ја читам неговата песна „**Цезарион**“:

„Да ги проверам фактиите од тој пе-
риод,
и да го убијам времето,
дофатив минајатта ноќ книга,
зборник за Птоломеевиите...
Големите пофалби и ласкањатта исти
се
за секој од нив. Сите се сјајни,
славни, моќни, милосрдни,
а сè што презеле полно е со мудрост.
И жениите од оваа лоза, Вереники и
Клеопатри,
исто така беа достоинствени за почит.
Кога го најдов она што го сакав,
бев подготвен да ја оставам книгата,
но крајкошто,
неважно сѐмнување на кралот Це-
зар,^{*}
ненадејно, го привлече моето внима-
ние...“

Александрија почна да оживува во мо-
јот пламнат оган.

И Александриската библиотека почна
да воскреснува од пепелта.

* Во книгата ги употребувам и двете транскрибирани
верзии на името Цезар и Каесар. Тоа го правев според
автентичните извори на цитирање и според моја лична
проценка.

2.

ОД МНОГУТЕ извори од коишто може да се реконструира историската вистина за палењето на Александриската библиотека и за нејзиното подоцнежено целосно исчезнување, несомнено, најбитен факт е палењето на Цезаровата флота во пристаништето на Фарос. Силните морски ветрови ја зафатиле Александрија и меѓу другото и зградата на Библиотеката. Тоа се случило во 48 година п.н.е., за време на граѓанската војна во Египет.

Се обидувајќи малку повеќе да истражувам за тој трагичен настан. Во тоа време Цезар бил опседнат од прогонот на Помпеј. Сакал по секоја цена да го уништи. Последната битка против Помпеј била кај Фарсал. Во таа битка Цезар ја променил воената тактика. Иако Помпеј имал помногубројна војска, Цезар на своите копјеносци им наредил копјата да ги насочуваат кон противничките војници директно в лице. Тој знаел

дека воините биле млади и убави момчиња и дека многу држеле до својата младост и до својата убавина. Со тоа предизвикал свој евиден шок во противничките воени редови. Младите војни на Помпеј брзо ги зафатило паника и ужас. Со дигнати раце ги чувале своите лица, а набргу потоа и се разбегале низ бојното поле.

Кога Помпеј видел дека неговата војска е разбиена и разбегана, се повлекол во својот шатор, а потоа, бегајќи сè до морето, се качил на брод и успеал да пристигне во Александрија. Кога дошол во Александрија, евнухот Потин го убил непосредно до брегот. Потин се надевал дека со тој чин ќе му се додвори на славниот Цезар. Подоцна, кога Цезар триумфално доаѓа во Александрија, Потин му ја предал отсечената Помпејова глава.

Плутарх, за крајот на битката кај Фарсал, вели дека кога Цезар дошол во таборот на својот противник и кога ги видел непријателите, од кои некои веќе биле мртви, а други биле убивани, воздивнал и рекол: „Тоа тие го бараа! На тоа тие ме принудија, зашто, јас, Гај Цезар, по среќниот крај на најголемите војни, ако би ја предал својата војска, би бил дури и на смрт осуден!“

Мигот кога Цезар влегува во Алек-

сандрија и кога му ја предаваат отсечената глава на Помпеј, Плутарх вака го опишува:

„Во Александрија стигна по убиството на Помпеј. Кога Теодот му ја донел главата на Помпеј, со гадење се свртел од него, но го примил прстенот на својот противник и заплакал!“

Во *Историјата на цивилизациите* за тој миг е запишано:

„Кога Цезар стигнал, луѓето на Потон му ја предадоа отсечената глава. Цезар со ужас ја свртел својата глава и плачел над тој факт дека луѓето вака или онака доаѓаат до ист крај. Го смести својот штаб во Кралската палата на Птолемеј и почна да ги средува работите во тоа древно кралство“.

Сликајќи го психо-социолошкиот портрет на Цезар, авторите *Мишел Казанев* и *Ролан Оџе* во *Луди цареви* велат дека по победата кај Фарсал во 48 година п.н.е., со која Цезар му го одзема на Помпеј источниот дел од подрачјето под негово влијание, римскиот војсководец заминува за Египет. Помпеј, таму, се беше засолнил кај младиот Помпеј XIII, меѓутоа тој дозволува да биде ликвидирани и неговата глава му ја предаваат на римскиот војсководец. Цезар плачел над неговото мртво тело... Меѓутоа, токму

во Египет, поточно низ личноста на Клеопатра, тој доаѓа до откривањето на мистичното кралство и до божеството на владетелот. Што, впрочем, не значи дека на Цезар дотогаш му е сосем непознат поимот божество; членовите на неговото семејство себеси се сметаат за потомци на тројанските бегалци, дури потомци и на самата Венера. Во тој поглед, Клеопатра има задача токму да му отвори нови хоризонти, како и да му открие што може да биде најдлабоката смисла на роднинството со Венера.

Значи, сепак е неизбежна драмата со Клеопатра. Плутарх смета дека војната во која Цезар се заплеткал во Александрија била непотребна и дека таа војна била предизвикана исклучиво од љубов кон Клеопатра. Тој смета, исто така, дека таа војна му донела срам и многу непотребни опасности.

Клеопатра по потекло е Македонка. По распаѓањето на големото царство на Александар Македонски, меѓу неговите македонски војсководци се развила голема борба за превласт. Брзо почнале да го делат големото македонско царство. Египет и источните предели му припаднале на Птолемеј, кој се прогласил за владетел и цар на Египет. Птолемеј бил храбар воин. Се ис-

такнал во големите битки уште во времето на владеењето на Филип, таткото на Александар Македонски. По потекло бил Македонец. Во него младиот и храбар Александар имал голема доверба. Оттогаш, па во следните триста години, лозата на Птолемеви ќе владее со митските предели на Египет. Клеопатра е ќерка на Птолемеј XII. Таа имала и брат, Птолемеј XIII. По смртта на нивниот татко, кај двајцата се јавила голема страст за превласт.

Сите извори на информации велат дека Клеопатра не била посебно убава. Но, била исклучителна жена. Ја опишуваат како жена со отмено однесување, со жив дух и грациозно тело, со благост во манирите и со милозвучен глас. Добро ги познавала грчката историја, литературата и филозофијата. Зборувала грчки, египетски и сириски, а владеела и уште неколку други јазици. За неа се вели дека покрај тие особини, поседувала и ориентална сензибилност, нескротлива бруталност со која ги делела и страдањето и смртта, како и политичката амбиција со која сонувала за империја и не почитувала никаков кодекс освен успехот.

Цезар останал девет месеци во Александрија. Тоа долго престојување нема никакво друго објаснување, освен големата

восхитеност и вљубеност во Клеопатра. Често правел големи гозби со Клеопатра кои траеле до зорите. Исто така, често пловел со неа на долги прошетки по морињата и по Нил. Но, александријците сè повеќе го поддржувале братот на Клеопатра, Птоломеј XIII. Така избива Граѓанската војна во Египет.

Објаснувајќи го феноменот на Клеопатра, во *Луѓи цареви* се вели дека таа е отелотворение на Изидата и судејќи според сè, таа од сè срце се согласувала со тоа. Од верски аспект, наспроти многуте нејзини современици, таа верувала во моќта на боговите, испovedувала цврста паганска вера во тесната поврзаност со две суштествени нешта: божеството и кралството, па се чини дека го прифатила како нешто битно наследеното верување во сопственото небесно потекло. Во свечени пригоди се појавувала облечена во Изидината или во Афродитината руба и со тоа ја играла улогата на реинкарнирана божица преземајќи ги не моќта, туку божествените права. Како такво божествено отелотворување таа му се покажува и на Цезар особено за време на идиличното патување по Нил, поканувајќи го на откривањето на Сфингата, на пирамидите во Гиза, како и на храмовите во долен

и горен Египет. На кралската лаѓа „Таламегое“, со која пловела, имало две светилишта, се вели во *Луѓи цареви*. Едното било посветено на Венера, а другото на Дионис. Во текот на целото патување, кога бродот ќе допрел до брегот и ќе молкнела песната на веслачите и заглушувачкиот шум на веслата во водата, редица од свештеници и свештенички ѝ доаѓале во пресрет, сакајќи да ѝ оддадат чест на својата владетелка. Зашто, ако Клеопатра во Александрија била само обична млада македонска принцеза, весела и разиграна, овде таа била Изида, отелотворена божица.

Но, војната во Александрија била неизбежна. Најнапред непријателите го отсекле Цезар од морето и сакале да му ја одземат флотата. Цезар немал друго решение, освен да ги запали бродовите и на тој начин да ја избегне опасноста за да не падне во наместената стапица.

Плутарх за тој момент вели дека огнот на бродовите се ширел сè подалеку и подалеку, па така ја зафатил и ја уништил и големата библиотека.

Во *Историјата на цивилизациите* се вели: „Кога видел дека неговата незащитена флота ќе падне во рацете на непријателот, тој наредил да се запали“. Во тој по-

жар, според овој извор, изгорел само еден дел од Александриската библиотека. „Со очајнички јуриши“, се вели понатаму, „тој го заземаше, го губеше и пак го освојуваше островот Фарос, зашто тој беше важен за влегување на помошта што ја очекуваше. Во една од тие битки мораше да го спасува и својот живот пливајќи среде дожд од стрели и тоа кога Египќаните ги потиснаа него и 400 негови луѓе кон морето. Мислејќи дека побунетите победиле, Птоломеј XIII ја напуштил Кралската палата, им се придружил и исчезнал од историјата. Кога стигнало засилувањето, Цезар ги разбил Египќаните и гарнизонот на Римскиот сенат во битката на Нил. За верноста во таа битка, Клеопатра ја наградил со тоа што ја прогласил за врховна владетелка на Египет“.

Подоцна Клеопатра ќе му роди син. Александријците го викале Цезарион. Мојот омилен Александриски поет, Кавафис, еве овде, во овој историски допир со вистината, ја листа духовната историја на времето. Се сеќавате веќе на цитираната песна под наслов „Цезарион“ кога во една ноќ на осаменост, поетот ги листал дебелиите и таинствени книги на тристагодишната лоза на Птоломееви и кога постојано во мислата му доаѓа Цезарион. Можеби нешто таинствено

барал, можеби немиот дијалог со себеси и со далечното време, ги соединил во една мисла и во една жива точка, дека од целото тоа драматично време останал малиот Цезарион. Дали е тоа доволно за да се затвори трагичната историја на времето? Што сè не е исчезнато? И духот и времето и знаењето и љубовта! Но, Цезарион, како некој нов ембрион, ја премостува таа трагедија, зашто е зачат од длабоките корени на љубовта. Без огнот, без силните морски ветрови, без пустошот и големата трагедија, без триумфот во битката и без пепелта на книгите, можеби никогаш немаше да се роди сенката на фениксот, новата надеж на секогаш идното време. Антониј, пак, новиот римски владетел и новиот љубовник на Клеопатра, пред својата смрт, ќе го признае тоа дете за наследник на Римската империја. Трагичната смрт на Клеопатра и на Антониј ќе затвори една голема и драматична страница од историјата.

Во *Војнаџа во Александрија* од Мостава Ел-Абади се дава уште подетален опис на воената ситуација во која се нашол Цезар и посликовито се објаснува стратешката потреба за палење на Цезаровата флота чиј оган ѝ нанесе на цивилизацијата огромна загуба. Во 48 година п.н.е., вели Мостава

Ел-Абади, во текот на римската граѓанска војна, Цезар, гонејќи го очајнички Помпеј, стасал во Александрија, каде што дознал за неговата смрт. Една нова граѓанска војна, овој пат египетска, избувнала меѓу Клеопатра и нејзиниот помлад брат Птоломеј XIII. Цезаровата интервенција станала неизбежна. Тој застанал на страната на Клеопатра и се нашол во војна со младиот Птоломеј. Нашиот главен извор за сè што се случило во почетниот стадиум и што било решавачко за војната, е описот на самиот Цезар. Во својот вообичаено луциден и жив стил, тој објаснува колку му била критична положбата: на море бродовите биле бројно послаби од непријателските, а на копно неговите сили биле оневозможени да се снабдуваат со вода за пиење. Сепак, од воен аспект, состојбата на море била потешка, бидејќи педесетина воени бродови дополнително се придружиле на флотата на Птоломеј, придонесувајќи за негова контрола на пристаништето од морска страна. На тој начин на Цезар му се заканувала опасност да биде отсечен од секоја евентуална помош и поради тоа морал брзо да дејствува. Тој самиот вака се изразува: „Побрзо во борбата се внесе сиот можен жар, едните согледуваа дека од оваа акција им зависи брзата побе-

да, другите сметаа дека ситуацијата им оди на рака. Но, тогаш Цезар пресече: ги запали сите бродови на море и другите што беа во пристаништето, бидејќи ако се земе предвид ограничениот број луѓе со кои располагаше, му беше невозможно да го одбрани овој толку значаен сектор, и затоа побрза да ги истовари своите луѓе на островот Фарос“.

Врз основа на оваа детална и максимално прецизно направена анализа на моментната воена ситуација во која се нашол Цезар, Мостафа Ел-Абади заклучува дека Цезар се занимавал само со воената тактика и со барањата на битката. Пожарот бил воена неопходност, крунисан со успех, бидејќи ја разурнал непријателската флота, што му овозможило да го окупира Фарос и да обезбеди потполна контрола врз влезот во пристаништето, воспоставувајќи така директна врска со главнината на своите сили од другата страна на Медитеранот. Според начинот на кој Цезар ја изложува својата стратегија, вели Ел-Абади, може да се забележи дека се оправдува, иако немал потреба да се извинува што ги запалил непријателските бродови.

Страшните последици од оваа воена и

стратешка потреба на Цезар се согледуваат по постигнатиот успех во битката. Тој станува победник во една навистина непотребна војна. Потоа ја воздигнува до степен на божество новата владетелка на Египет, Клеопатра, но сè повеќе станува и нејзин заробеник од пламнатите љубовни страсти.

За страшните последици, Ел-Абади, исто така, дава јасни и прецизни констатации. Тој вели дека Цезар спектакуларно занемел кога се работело за останатите ефекти што пожарот можел да ги има врз градот, што било спротивно на неговиот вообичаен начин да даде глобален опис и да ја докомплетира целата слика.

На многу места низ морето од записи за овој трагичен чин на Александриската библиотека се сретнуваат контроверзни записи за некои детали.

Меѓу другото, на повеќе места е потврдено фактот дека Цезар место да слави од триумфот по битката, бил многу разочаран и потиштен. Кога дознал за пламените јазници што ја зафатиле големата Александришка библиотека, тој самиот се упатил таму да спасува дел од големото литературно богатство.

Податоците за изгорената библиотека, односно за бројот на книгите, исто така, се различни. И тој процес на истражување во светот сè уште претставува жив интерес на голем број научници, историчари и страшни трагачи по митските простори на минатото.

Се споменува бројка од околу 700.000 книги што изгореле во огнот.

Ако се знае дека во тоа време многу книги биле пишувани во свитоци и така се чувале во библиотеката, веројатно тешко е со сегашното значење на бројките и на сфаќањето на поимот за книгите, да се долови обемот на литературниот фонд на Александриската библиотека. На пример, на многу места низ историската литература бројот на свитоците што се чувале во библиотеката, коишто неповратно исчезнале во силните огнови, достигнувал над 600.000 примероци. Но, во тоа време секоја книга, пергамент или свиток, штом ќе стигнел во трезорите на Александриската библиотека, веќе се знаело дека бил вистинско литературно, филозофско или научно злато.

3.

ТЕМЕЛИТЕ и проекцијата на градот Александрија, на оној денешниот, што се наоѓа во Египет, на устието на реката Нил и во кој е основана најголемата цивилизациска библиотека, се на најголемиот освојувач и војсководец на светот, Александар Македонски. Во своите славни и неповторливи походи за освојувањето на светот, тој изградил многу градови и тоа на важни стратешки и географски места ширум Земјината топка. Најчесто новите градови што ги градел и тоа на новоосвоените земји, ги населувал со македонски колонисти, претставници на својата храбра војска и ги мешал со домородното население. Така го воспоставил и принципот на владеењето со најновите простори и со освоените народи и земји. Но, она што е најкарактеристично при изградбата и подигнувањето на новите градови, ширум големото светско царство што го освоил и што го основал е тоа што сите

нови градови ги именувал со своето име - Александар или Александрија! Забележани се, меѓу поголемите такви градови, за време на своето дванаесетгодишно интензивно војување и освојување на светот, дека изградил шеснаесет такви поголеми градови што го носеле името Александрија. Некои од тие градови и денес постојат и сè уште го носат тоа име. Низ текот на времето овие градови се развиле, го зголемиле своето стратегиско и географско значење и станале важни места во подоцнежната историја на цивилизациите.

Еден од таквите новоосновани градови од Александар Македонски е египетската Александрија. Таа и денес е еден од најубавите и најатрактивни градови во Египет и на устието на реката Нил и важно пристаниште воопшто за медитеранските комуникации со Африка.

Славната историја на големиот војсководец и до денешни дни е постојан предизвик за нови истражувања и за нови восхитувања. Многу елементи, и мистични и научни, биле споени во личноста на Александар Македонски. Мајка му Олимпија била танчарка, убавица. Потекнувала од островот Самотраки каде што обредите, митските верувања и паганските игри и танци биле

основа за мистичното постоење на населението. Островот Самотраки бил мало мистично место. Таму се одело за поклонение на Кабирите. Тоа биле таинствени суштества, еден вид полубожествени суштества што живееле и се појавувале под вулканските планини. Меѓу многуте легенди за островот, но и за Кабирите, најраспространето е она верување за плодноста. Луѓето оделе на поклонение на Кабирите и под вулканските планини, се предавале на чудни, занесни обреди и оргии. Верувале во моќта и заштитноста на нивната природна плодност. Тие тајни обреди и оргии на островот Самотраки биле едни од најголемите мистерии воопшто во античкиот свет. Многу автори, истражувајќи ги тие мистерии и обреди и до денес не можат да дојдат до појасни и до попрецизни сознанија во што, всушност, е суштината, тајната и мистичното верување во поклоненијата на Кабирите! Мистерииите, обредите и оргииите се изведувале во еден храм на островот, а малите куќи биле вградени во карпите свртени кон отворените и остри морски ветрови и често кон големите и пенести морски бранови што го заплискувале брегот. Островот во Егејското Море изгледал како осамена волшебна планина, запишано е во литературата, ма-

гично се појавувал од далеку и брзо потоа, на мигови, исчезнувал!

На островот Самотраки еднаш годишно се одржувал религиозен фестивал. Тој траел девет денови. Во тие денови главно се повикувале духовите на мртвите, а островот бил осветлуван од пламенот донесен од Делос. Според тогашните верувања, обредите, а посебно деветте фестивалски денови и ноќи, служеле за прочистување од некој сексуален грев и од некој друг вид грешност. Убиство, на пример.

Доаѓањето на македонскиот крал Филип на островот Самотраки, покрај освојувачките амбиции, меѓу другото, имало цел и за прочистување од некои негови дотогашни гревови. Тоа доаѓање на Самотраки на некој начин потоа ќе ја одреди судбината на цивилизацијата. Македонскиот крал Филип знаел за прочистувањето од мистериите, за чудните обреди и оргии. Тој имал слушнато дека на островот живее некој вид посебен народ и дека младите девојки се посебно убави и посебно се истакнувале во обредните танци. Има, се разбира, нешто необично и мистично во целата оваа случајна (!) посета на македонскиот крал Филип на островот Самотраки. Таму тој ја запознал убавата мома Олимпија. Уште кога ја

забележал како танчарка, со пламнати огнени гради и впечатливо, заносно, витко тело, кралот Филип се вљубил во неа. Олимпија била ќерка на Неоптолем Први од Епир. Тој водел потекло од синот на Ахил, Неоптолем и од синот на Зевс, Ајак. Токму затоа жените од оваа земја биле предани на оргиските обреди на Орфеј и на Дионис. Тоа го потврдува и Плутарх длабоко објаснувајќи ги корените на потеклото на Олимпија, жената на македонскиот крал Филип и жената што ќе го роди славниот освојувач на светот, Александар Македонски. Жените од островот Самотраки биле познати како Баханатки или како Мималонки. За Олимпија, Плутарх вели дека била особено занесен учесник во овие луди свечени обреди и бидејќи ваквите обреди секогаш биле со вистинско или имагинарно сексуално уживање, се претпоставува дека таа била млада и убава жена со необична огнена природа.

Се кажува дека Олимпија секогаш со задоволство учествувала во светите танци на боговите на природата, вели Артур Вајгал, и дека понекогаш обвиткувала живи змии околу себе, им дозволувала да исползат од бршленот на мистичните стебла или да се обвиткуваат околу светите фиданки,

па дури им дозволувала и да ползат на венчето од лисја на нејзината глава и да се лизгаат и да излегуваат од нејзините плетенки, глетка која дури и најсмелиот маж не можел да ја гледа без страв. Понекогаш, навистина, ова го правеле баханалиските жени кои носеле свети симболи во свечените поворки на овој бог, а Олимпија веројатно била посмела во ракувањето со овие змии, така што предизвикувала ваков страв.

Понатаму истиот автор вели дека таа била многу повеќе од обична оргијастичка танчарка и храбра кротителка на змии. Таа била роден мистичар, духовничка по природа и кај неа физичките чувства очигледно биле толку тесно поврзани со религиозната екстаза, што нејзините сурови желби мора да ѝ се чинеле како природен израз на пиетет. Во нашето современо религиозно искуство, нагласува авторот, често слушаме за нешто што е наречено сублимација на страстите. Со други зборови, претворање на емоционалната енергија од телесно кон духовно искажување, поради прилагодување кон аскетизам кој е судбински поврзан со верата и поради сообразување со сфаќањето за телото како храм на духот. Но, во пагански поглед, богот е премногу близок до човечкото срце за да се оддели од човечки-

те желби, а особено кај жените, религиозниот жар често не бара сублимација туку охрабрување на она што се нарекува ниска побуда.

Токму поради овие анализи на Вајгал, како и редица други автори што се занимаваат со природата и потеклото на мајката на Александар Македонски, се смета дека Олимпија била многу религиозна жена и длабоко мистична.

Плутарх ја опишува како љубоморна жена со огнена природа, неумолива во својата омраза, а не може да ѝ се одрече ни нејзината дивјачка суровост. Но, таа била и горда и повлечена жена.

Поради сите овие карактеристики, кога се омажила за македонскиот крал, таа била опседната од помислата дека на свет ќе донесе дете на - судбината! Дека тоа дете ќе биде зачнато од боговите и дека неговата идна судбина ќе биде предодредена од Зевс-Амон. Тоа дете, идниот Александар, ќе биде син на Амон, богот-заштитник на Египет, и син на Зевс, богот на молњите. По женењето со Олимпија, Филип бил постојано зафатен со војување. Има еден убав, прекрасен запис за мигот кога му соопштиле дека се родил неговиот син Александар. Таа вест ја примил на бојното поле, под рас-

пнатите шатори и во една страшна луња, кога блескале молњи, татнеле громови, а дождот се слевал во порои, тогаш Олимпија го донела на свет Александар.

Во сите подоцнежни години на растењето, развивањето и воспитувањето, Александар бил под постојано влијание на мајка си Олимпија. Таа кај него постојано ја развивала и ја вградувала мислата и верувањето во него дека е дете, рожба, предодредено за големи и величествени дела. Но, наспроти митското растење и димензионирање на неговата личност, пред сè, поради влијанието на мајка му, сепак, најголема улога за неговата генијалност одигрува неговиот учител, прославениот Аристотел. Генијалноста на Аристотел, системското учење и насочување кон знаењата од сите области на младот Александар, како и митското верување дека води потекло од Ахил, тројанскиот херој, постојано ја воздигнувале кај него мислата за големи дела и за уште поголеми воени потфати. Уште во раната младост ја знаел Хомеровата *Илијада*. Ја знаел напамет и се идентификувал со херојството на својот митски брат Ахил. Познато е дека за време на подоцнежните повеќегодишни походи за освојување на светот, тој постојано го носел примерокот од Хомеровата *Илија-*

да што му го подарил Аристотел со неговите белешки. *Илијада* ја ставал под перница, во шаторот во кој спиел на бојното поле. Покрај *Илијадата* постојано го носел и штитот на тројанскиот Ахил. Тој штит го зел од Ахиловиот гроб во Троја. Кога дошол во Троја, три дена и три ноќи, сосем гол, на дожделиво време, трчал во кругови околу гробот на Ахил заколнувајќи се пред него и пред боговите, пред отвореното небо, дека ќе ја продолжи боговната храброст на Ахил и дека ќе го освои светот.

По многу триумфални битки, кога стигнува во Египет, покажувајќи голема почит кон боговите на таа земја, тој бил пречекан како голем ослободител од персиското владеење. Му оддал голема почит на Амон, на својот прататко, според верувањето и воспитувањето на мајка му Олимпија. Старите египетски свештеници, прилагодувајќи се на новите политички ситуации и на големата популарност и моќ на новиот владетел, го прогласиле Александар за фараон. Во Египетскиот музеј во Каиро и денес постои една и единствена фигура со големи фараонски димензии со ликот на Александар. Се претпоставува дека таа е единствената скулптура со целото тело на Александар што истрајала до нашиве дни. Низ сите досегаш-

ни археолошки истражувања ниту на едно место низ светот не е откриена скулптура со целото тело на големиот војсководец.

Станувајќи фараон на Египет, Александар дошол до идеја за градење нова престолнина на устието на реката Нил. Ваквата идеја на Александар била поткрепена и подзасилена и со фактот што набргу по освојувањето на Египет, се очекувало зголемување на трговската врска меѓу Египет и Грција. Новата престолнина, а посебно новото и стратегиски многу важно пристаниште, било неопходно за натамошното ширење на влијанието на хеленската култура и трговија.

На својот архитект Динократ, Александар му ги дал основните контури за идниот град. Но, при проекцијата на идниот величествен град, водич повторно му бил омилиениот Хомер. Тој му се појавил на сон, вели легендата, рецитирајќи го славниот дел од *Одисејата* кога Менелај бара засолниште на островот Фарос. Плутарх за тоа раскажува: „Откога му се присторил на сон, Александар наутро, штом станал, отишол да го види островот Фарос кој бил малку погоре од устието на Нил, на местото кое се викало Канопик и му се присторило дека ова место во форма на чинија е најсоодвет-

но за тоа што сакал да го направи. Местото изгледало како јазик или доволно широк земјин појас што одвојува едно големо езеро, од една страна, од морето, од друга страна, и се граничи со големо пристаниште. Кажуваат дека Александар бил за почит во многу нешта, но и дека, меѓу другото, бил и добар архитект, тој наредил веднаш да му се истрасира и да се нацрта обликот на градот според обликот на местото!“

Во многу извори на информации, и не само кај Плутарх, може да се сретне анегдотата дека архитектите кога ги одбележувале линиите на замислениот град, наместо вар, употребиле брашно. Кога работата била завршена, кога проектот на градот бил обележан со брашно, се појавиле јато птици што го исколвале брашното. За Александар тоа бил во мигот лош знак, но подоцна неговите свездочатци и пророци го увериле во спротивното, дека тоа е добар знак што кажува оти на тоа место ќе се изгради, ќе израсне и ќе се воздигне голем, раскошен и богат град.

Сите истражувачи на историските настани потоа за согледувањата на географските, поморските и митските аспекти, се согласуваат во едно: дека островот Фарос, на устието на реката Нил, било најидеално-

то место за изградба на пристаништето и на големиот кралски град на идната египетска Птолomeева империја.

За денот на основањето на Александрија се смета 7 април 331 година п.н.е.

Александар Македонски умира во 323-та година, на 33-годишна возраст. Многу работи до неговата смрт во Александрија биле започнати, но недоизградени. Александар кога го основал градот, го претворил во македонска колонија, со македонски војни. Со тогашната новооснована Александрија управувал Клеомен, млад и многу енергичен човек кој веднаш направил активно и развиено пристаниште од новата воена населба.

По смртта на Александар Македонски, големото македонско и светско царство почнало брзо да се распаѓа. Неговите генерали почнале да се расправаат кој ќе приграби поголема власт и поголеми територии од големото царство. Позната е епизодата дека непосредно пред смртта, Александар не оставил наследник. Неговиот последен збор што го изговорил на смртната постела, по тринаесетте агонични денови, по капењето во ладните води на Еуфрат, бил зборот „На најсилниот!“ Тој збор значел дека целото освоено македонско цар-

ство го остава на „Најсилниот“. Но, сите негови генерали се сметале за „најсилни!“ Битката за владеењето со царството на Александар се претворила во голема битка меѓу неговите генерали. Така, тие почнале да го делат на области. Гувернер на Египет станал генералот Птоломеј, синот на Лагос. Птоломеј се преселил во Александрија и таму ја изградил својата нова резиденција. Подоцна Птоломеј изградил сопствена династија во Египет. Веќе споменавме дека историјата на Александрија, по удирањето на темелите и архитектонската визија на Александар Македонски, е директно врзана со лозата и династијата на Птоломееви. Во наредните триста години династијата Птоломееви постојано и без прекин ќе владее со Александрија и со дел од Египет. Растежот, развојот и процутот на градот е директно врзан за секој нареден владетел од Птоломееви. Големата изградба на градот, и претворањето на Александрија во голем духовен, филозофски, уметнички и литературен центар на новата хеленистичка култура е резултат на повеќето владетели од Птоломееви.

Александровиот генерал Птоломеј го изградил големиот светилник на островот Фарос, едното од седумте светски чуда и го

поврзал островот со крајбрежното копно. Потоа тој генерал го изградил Истражувачкиот центар под името Музеј, па познатата Кралска библиотека. Секој нареден Птоломеј, владетел, доградувал дел од замислениот град. Посебно се доградувала и се доразвивала библиотеката, кралската палата и зградата на Музејот. Кога се реконструирал Серапеумот во Египетскиот кварт, таму бил сместен анексот на Големата кралска библиотека. Серапеумот и Кралската библиотека биле меѓу највисоките градби во градот, со познатите Помпејски столбови.

Растежот на градот во тие времиња на многу места навистина е впечатливо опишан. На пример, во *Петијата книга на Историјата на цивилизациите*, меѓу другото, за развојот и за растежот, за големите достигнувања на Александрија во тоа време, се вели дека, на пример, Птоломеј Втори Филаделф, Музејот и Библиотеката во негово време толку многу ги зголемил и раскошно ги финансирал што подоцна историјата го прогласила за нивен основач. Во 307-та година Деметрие Фалеранин, ученик на Аристотел, бил протеран од Атина. Побарал засолниште во Египет. Десет години подоцна тој станува познат во дворот на Птоломеј.

Изгледа тој учен човек бил главниот фактор што му сугерирал на Птолемеј дека престолнината и династијата би можеле да станат славни и познати ако би се основал Музеј, еден вид дом на музите, т.е. на уметноста и на науката, кој би бил конкурент на Атинскиот универзитет.

Инспириран од Аристотеловата грижливост во собирањето и класифицирањето на книгите, на знаењето и учењето, Деметрие сугерирал да се изгради нова зграда во која не само што ќе се смести големата збирка на книги, туку таму да се сместат и научниците кои својот живот го посветиле на истражувањата, на науката и уметноста. Планот и инсистирањето на Деметрие, на првите двајца Птолемејци им се допаднал и тие со сите свои материјални сили настојувале да се гради. Така новиот универзитет во близината на Кралската палата почнал полека да добива форма. Во музејот живееле четири групи научници: астрономи, писатели, математичари и лекари. Александрија станала светско научно, филозофско и литературно жариште на хеленистичкиот свет.

4.

ГОЛЕМОТО македонско царство што импресивно и неповторливо го создаде Александар Македонски, брзо по неговата прерана смрт почна да се распарчува и да се разделува. Империјата си ја поделија неговите водечки генерали. Тие станаа водачи, кралеви или императори на независни области од поделената империја. Меѓу нив се развило и големо ривалство. Секој сакал својата област или своето ново кралство да го афирмира како најнапредно, најразвиено и најмоќно. Во тоа време сите генерали, а подоцна самопрогласени кралеви или императори, сакале да имаат и големо влијание во развојот на науката, филозофијата и литературата. На пример, три духовни центри во тоа време, Александрија, Антиохија и Пергам се натпреварувале кој ќе биде престижен град според интелектуалниот напредок. Сите тие граделе библиотеки, научни институции, повикувале значајни писатели

и научници и вложувале големи средства за својот престиж. Но, низ текот на времето, во сплет на разни политички, воени и историски околности, сите тие антички библиотеки и научни центри исчезнале. Мостафа Ел-Абади вели дека најславната од сите библиотеки била библиотеката од Александрија. Не само што во тоа време била најголема во целиот антички свет, туку, меѓу другото, била оспособена за научни студии. Неа ја посетувале научници од сите краишта на Медитеранот. Дури и по нејзиното исчезнување и по залезот на античкиот свет, таа продолжила да живее во сеќавањата на авторите од Средниот век. Уште повеќе нејзината судбина продолжила да биде извор на полемики меѓу историчарите сè до нашето време. Причините за овој редок интерес се должат на фактите што Библиотеката и Музејот биле олицетворение на цивилизацијата на своето време и лулка на стариот Александриски универзитет кој повеќе од седум векови го носел факелот на ерудицијата и на севкупното знаење.

Низ историскиот развој на владеењето на династијата Птолемеј, комплексот на библиотеките, Музејот и придружните библиотечни анекси постојано се доградувале и се доразвивале. Затоа низ летописот на

Александриската библиотека ќе се сретнат повеќе податоци за постоење и на повеќе помали или поголеми библиотеки и тоа лоцирани на разни места низ Александрија. Сепак, се работи за еден библиотечен систем со кој раководел еден библиотекар. Во тоа време раководителот на библиотеката имал голем углед. Директно го избирал кралот или императорот. Тој човек бил учен, меѓу најугледните личности во науката и литературата и човек од голема доверба на династијата на Птолемеј. Бидејќи фондот на книгите, папирусите, свитоците и научните истражувања постојано се зголемувале, комплексот на Александриската библиотека имал потреба постојано да се проширува и да се доградува.

Оттаму доаѓаат низ разните извори на информации и разни именувања на некои делови на библиотечните единици, згради или на некои помали библиотечни целини кои се наоѓале низ повеќето салони на големото кралство. Се споменува, на пример, Кралската библиотека, Музејот, анексот во Серапеумот, па Големата библиотека и други, помали библиотеки. Но, главно овие споменативе, секоја на свој начин, била специфична и имала своја посебна функција.

Духовен татко на Александриската

библиотека се смета учениот Аристотел. Во тоа време најдобра и најбогата збирка на книги имал токму тој. Неговата атинска збирка била поттик на тој принцип, со ретки и исклучително значајни научни, филозофски и литературни дела да се збогатува фондот на Александриската библиотека. Патот и судбината на Аристотеловата библиотека е мошне драматичен и неизвесен. По многу перипетии и низ многу времиња, сепак, еден значаен дел од неговата колекција, стигнал и до Александриската библиотека. За тој пат на Аристотеловата библиотека во *Историјата на цивилизациите* се вели дека нејзината величина и вредност можат да се мерат со фактот што само за оној дел книги што Аристотел ги купил од наследникот на Платон, Спеусип, платил 18.000 долари. Според овој извор, Аристотел своите книги му ги завештал на Теофраст, а овој пак ги оставил во наследство на Нелеј. За да не дојдат во рацете на пергамските кралеви кои во тоа време трагале по Аристотеловата библиотека и сакале да ја имаат во библиотеката во Пергам, како престижен центар кој се натпреварувал со популарноста на Александрија и Антиохија, Нелеј ги закопал книгите на некое тајно место. По еден век од закопувањето, книги-

те биле откриени и му биле продадени на атинскиот филозоф Теос. Многу делови од тие скапоцени и ретки книги биле оштетени. Некои биле зафатени со влага, а некои уништени. Атинскиот филозоф, оштетените делови од книгите посебно ги заштитил, од многу книги направил копии, некои ги препишал. Така ја комплетираше и ја сочувувал најдрагоцената библиотека од тоа време. Подоцна, преку Рим, оваа збирка или еден позначаен дел од неа, откупил Птоломеј за Александриската библиотека.

Вил Дјурант за ова историско патешествие на Аристотеловата библиотека и воопшто за оформувањето на богатиот и редок фонд на книги во Александриската библиотека вели дека, всушност, тоа покажува колку литературата им должи на Птоломејците кои го основале и одржувале Музејот и Библиотеката во Александрија.

И според овој извор на информации, за изградбата, а и за развојот на Александриската библиотека, точно е дека Птоломеј I ја почнува изградбата врз основа на проекцијата на Александар Македонски, а Птоломеј II ја довршува и ја доизградува помалата придружна библиотека во предградието на Александрија. За време на владеењето на Филадельф Птоломеј, бројот на

свитоците во Александриската библиотека достигнал 532.000 примероци што, всушност, тоа во книги излегувало околу 100.000 примероци. Во тоа време Птоломеј наредил секоја книга што ќе се донесе во Александрија да се депонира во Библиотеката. Од секоја книга биле правени копии и тие им биле враќани на сопствениците, додека оригиналите задолжително ги задржувала Библиотеката. Позната е епизодата, на пример, со набавувањето на оригиналните ракописи на тројцата славни атински драмски писатели Есхил, Софокле и Еврипид. Птоломеј по секоја цена сакал да ги има во Александриската библиотека оригиналните ракописи на овие славни автори. Оставил гаранција во Атина од 90.000 долари со ветување дека ќе ги копира и дека задолжително оригиналите ќе ги врати во Атинската библиотека. Но, кога ги добил ракописите, им јавил на своите атински пријатели дека оригиналните ракописи ќе останат во Александриската библиотека, а депонираните пари можат да си ги задржат за себе.

Собирањето и купувањето ретки, значајни и исклучително научни книги и литературно вредни дела им станало опсесија на тогашните владетели на Египет. Дури тие, во разни периоди, добивале и големи пода-

роци, цели колекции книги од кралеви што ја посетувале Александрија. Тие формирале цели научни тимови што оделе по познати места низ светот, трагале по ретки книги, ги откупувале и ги носеле во Александриската библиотека.

Напоредно со собирањето на ретките книги, Александрија се претворила и во најголем филозофски, литературен и научен центар во тогашниот антички свет. Во неа доаѓале најпознатите научници и тука, во Музејот, во Библиотеката и во другите научни и универзитетски центри ги доразвивале своите истражувања, но и ги пренесувале своите знаења на идните генерации. Александрија во тоа време била поплавена од студенти од целиот свет.

Исчезнувањето на Александриската библиотека почнува, најнапред, со големиот оган што го носат пристанишните ветрови од запалената Цезарова флота во Фарос. Во тој пожар изгорува еден дел од Големата библиотека во која биле сместени најдрагоцените книги, свитоци и пергаменти. По тој пожар некои делови од другите библиотеки биле извесно време сочувани. Но, сепак, во наредните векови, низ текот на историските настани, со процесот на арабизација на Египет, и тие драгоцените остатоци од

Александриската библиотека, од тоа големо, духовно и научно царство, до темел исчезнува и се изгубува во безумието на историјата.

Процесот на целосното исчезнување на книгите од Александриската библиотека трае сè до VII век кога конечно е завршен процесот на арабизацијата на Египет и кога се сотрени сите корени на античката цивилизација во тие простори. На пример, арапскиот генерал Амр, во 642-та година, го поразил Египет и ја освоил Александрија. Книгите што ги пронашол овој генерал, во разни депоа или помали библиотечни целини, веднаш наредил да бидат спалени.

Една голема цивилизација и едно големо духовно царство што се проширило низ вековите и ја развило научната и книжевната мисла до планетарни димензии исчезнало од своето постоење. Тоа што е допрено до нашето време, до нашите сознанија, а што се претпоставува дека било во трезорите на Александриската библиотека е сосем мал и безначаен дел за продолжувањето на цивилизациските сознанија. Тогашните научни сознанија за архитектурата, за големите градби, за медицината, астрономијата и астрологијата, за математиката, за библиските корени на народите и цивилиза-

циите, за преданијата и за големите духовни богатства од дотогаш развиените и познати цивилизации, сè тоа што било научно верификувано и депонирано во големата Александриска библиотека, исчезнало на неверојатен начин и било уништено. Дали е тоа иронија на времето? Неверојатна судбина? Или обичен циклус на пресоздавање на светот, а потоа, повторно уништување и самоуништување, за да се врти магичното тркало на светот и на постоењето! Не. Нема логични толкувања! Може да се нагаѓаат стотици и стотици работи, може да се поставуваат, од денешен аспект, недобројни прашања и да се испуштаат долги и предолги воздишки за апсурдноста на исчезнувањето, но сè тоа не ќе може да се објасни ниту со еден логичен одговор. Создавањето е подложно на уништување. Една историја се надоградува врз друга. Една битка сака да биде поголема од претходната. Еден војсководец сака да го надмине својот претходник. Се менувале цивилизациите, се мешале, се газеле и се надградувале. Едни се уништувале, а други сакале да бидат доминантни.

Големите походи на Александар Македонски, меѓу другото, имале за цел и сплотување и испреплетување на разните

народи и на разните култури и традиции. Александар Македонски бил опседнат од величината и блескотот на античката култура. До тие духовни вредности тој дошол преку величественото учење на Аристотел и преку врточната духовна сила на Хомеровите *Илијада* и *Одисеја*. Неговите походи немаат само воени, стратешки и освојувачки цели. Тоа е само еден аспект кој е анализиран во недобројни книги, тоа се воени потфати што до денешен ден сè уште цивилизацијата ниту ги достигнала, ниту ги надминала. Но, меѓу сè друго, во тие големи походи на Александар Македонски е ширењето на античката култура, на нејзиниот голем дух, на универзалните вредности на науката, филозофијата и литературата. Тој сметал дека може најнапред да ги обедини двете најголеми култури, источната и западната, а како синтеза од сè да ја направи доминантна античката мисла и филозофија. Не случајно преземал и такви потфати кои се толку грандиозни што и денес не се можни. На пример, во Сузи направил во ист ден да се оженат десет илјади негови војници со десет илјади девојки, а на чело на свадбената поворка бил самиот тој со својата нова избраничка. Иако го носел македонскиот корен во срцето и во душата, иако секогаш

околу себе бил опкружен со македонските генерали и со борбената и единствена македонска воена фаланга, сепак, тој итајќи кон „крајот на светот“ освојувајќи ги големите пространства на новите народи и земји, секогаш ја искажувал и почитта кон нивните традиции и обичаи. Во многу земји, токму поради таквиот однос, бил пречекуван со слава на голем војсководец и освојувач. Искажувал почит кон нивните богови, им принесувал жртви и ги прифаќал обичаите на домородното население. Така бил величествено пречекан, на пример, во Ерусалим или во Вавилон. На сличен начин бил прифатен и од свештениците на Египет кои веднаш по освојувањето го прогласиле за фараон.

Изградбата на Александриската библиотека, поточно нејзината визија на Александар Македонски, говори за ученоста на тој млад човек, за неговата генијалност и за визијата на еден нов свет кој, според него, би требало да биде обединет и единствен. Се разбира, сè тоа историјата, по неговата смрт, го претвори во пепел. Дури и неговото големо царство не успеало да се одржи долг период. Борбата за превласт меѓу генералите веднаш ја покажаа кривката на една голема идеја и на еден генијален вој-

сководец, кој како што обично се случува во историјата, останал сам и единствен. Од времето на Александар, па сè до наши дни светот го потресуваа уште стотици воени тектонски нарушувања и мешаници на народи, нации и раси. Античкиот свет, исто така, имаше свој зенит и свој залез. Но, тој остави трајни и големи траги во развојот на цивилизациите и во развојот на духовното творештво. Можеби без тој врток, без тој траен извор, многу работи немаше да бидат на духовен, научен и литературен план така развиени и доградени како што тоа денешниот цивилизациски степен го одредува во својот развој.

Многу години, низ моето зреење, низ огнот на големата љубопитност, се занимавам со историјата на Александар Македонски. Од книга во книга, од едно до друго сознание, се продлабочував во походите, но и во личноста на оваа единствена и неодгатлива историска личност. Стотици и стотици книги што се напишани за него, се разбира, никој докрај и сите не ќе може да ги прочита, ниту да ги регистрира.

Сè уште, тој е голема енигма за проучувачите, за поетите и за фантастите.

Секој ден за него излегуваат недоброј-

ни нови студии, нови поетски визии и нови аспекти на проучувањата на неговите постапки и на неговата необична личност. Митските преданија, пак, се граничат со бескрајот на морскиот хоризонт. Мене посебно ме возбудуваше фактот што Александар е од географската припадност на мојот народ. Македонија е географско подрачје кое е родното место на Александар и на неговиот татко.

Нивна татковина, моја татковина.

Оттука се неговите предци.

И моите.

Долга е македонската лоза на кралеви, сè дотаму до Бригите и Пајонците, сè до Тројанската војна. Потаму се митските предели кои исто така можат да се достигнат со поетска визија. Мене сè тоа ми внесуваше големи возбуди. Треперев пред големата, напрегната и растегната помисла, боже, до каде ни се протегаат корените, сенките, ехата на нашите исчезнати гласови!

Походите на Александар на светот, а посебно Александарската библиотека ми беа опсесија од аспект на мојата поетска визија за светот и за човекот како универзална вредност и како универзално постоење. Зар мојата татковина не била тоа? Зар не е тоа? Немам одговори, иако безброј пати си

ги барам во дијалозите со себеси. Како е
возможно исчезнувањето на една голема
цивилизација? Но, ете, можело. Се случило.
Не се битни причините. Битно е дека тоа е
можно. Се создало, но и исчезнало.

Се врти светот во кругот на раѓањето
и смртта.

5.

СЕКОГАШ историјата е голем предизвик.

Минатото и тоа што го правеле нашите предци, коешто флуидно го надминало времето на траењето и дошло во некаква митска димензија до нас, е всушност зрак светлина, невидлив, но секогаш присутен. Тоа е внатрешната пробудена сила на љубопитноста постојано да се трага по минатото.

Колку загатки сè уште бараат одговор!

Колку необјаснети нешта чекаат некои идни објаснувања!

Колку „малите чуда“ од минатото ни ја прават реалноста уште „поголема“, бидејќи без здив застануваме пред нивните сенки!

Многу урнатини од минатото говорат за големите достигнувања до сонцето. Вечна е борбата да се дофатат височините! Да

се лета како птица! Да се скротат морските ветрови! Човекот бил во постојана „борба“ со природата. Но, истовремено, постојано се прилагодувал на природните сили. Правел „сојуз“ со нив, со ветровите, со морските и со небесните луњи, со грмотевиците, со пеколните горештини, со пустинските ветрови, ги „припитомувал“ дивите реки и секогаш таа натприродна сила ја одгатнувал ставајќи ја во некоја своја земна и животна функција. Минатото поучува дека сè може да се подреди на животот. Во тоа и била смислата на малите и на големите чуда. Сè што преземал човекот, сè што сакал да изгради, да достигне и да дофати, всушност, е вечната потрага да се најде уште нешто и уште нешто што ќе го продолжи животот и живејачката.

Мојата возбуда по трагите на минатото е голема. Затоа Александрија беше една опсесија, ноќна мора, моја поетска визија, сон што не се досонува, кавафиевска поетска треска што постојано те држи под оган! Со години некои работи траат и тоа како скриени жарчиња во душата. Одвреме-навреме ќе запечат, ќе ги раздувне некое ветерче, ќе ја покренат внатрешната сила претворена во копнеж за патување и за допир со таа исчезната и избледнета слика на

минатото! Како читав, како се сретнував со „приказните“ на минатото, како во себе, по-тајум, во долги и осамени ноќи го оживував ликот на Великиот, неговите походи и битки, постојано се прашував која била смислата на еден човек и тоа со голема моќ постојано да ита во една насока! Дали бил свесен дека ита само напред, кон некој непознат свет, во постојана напрегнатост на врвот на мечот! Но, и тој копнеел по нешто. Сè мислам дека тајниот копнеж, тоа скриено жарче во душата, тој нем и необјаснив оган, таа невидлива треска што од Олимп па натаму, постојано го држи потпалено огнот на непознатото и невидливото, е внатрешната прометејска смисла да се трага по некоја цел. Не е битна каква е целта. Дали е голема или мала! Ако таа ти влезе во душата, ако се распламти, ако покосницата на сонот се претвори во несоница, тогаш нема ништо поважно на светот. И ништо поголемо. Тоа ти станува опсесија. Постојано ја зголемуваш, ја глорифицираш, ја сонуваш со „отворени очи“, ја пречекуваш наутро буден и недоспан, а ја вртиш во немирот на креветот додека заспиваш, ако воопшто спокојно заспиеш со таква мисла, воздигнувајќи ја до големите свездени неба. Значи, предизвикот, тоа мало жарче, си го претворил во го-

лем сон. Тоа е конечно големата желба. Потајното мечтаење да се дофати и да се достигне нешто што тебе, и само тебе, ти значи најмногу на светот. Така се оформува својот свет и својата реалност. Тешко ќе можеш некому да му го дообјасниш тоа, ако воопшто имаш потреба воопшто и да го објаснуваш. Но, доколку ти се случи, ете, да се исповедаш, да ја издадеш својата интимна тајна, скриените желби, размисли и копнежи, животните соништа и визиите за сопствената иднина, биди сигурен дека тешко ќе те разберат и тешко сè тоа ќе комуницира со средината во која ќе сакаш да се довериш! Дури таа средина да ти е и најблиска, најмила и најпозната, нека биде тоа дури и твојот дом и твоето огниште, сепак, многу е тешко да се најдеш, на иста „бранова должина“ со објаснувањето на сонот и мечтаењето! Може да бидеш исмејан! Не велама, понижен. Но, биди сигурен, дека во најмала рака нема да бидеш разбран! Затоа луѓето се повлечени во себе. Си имаат некоја тајна, некоја мисла, си носат и своја болка во душата, но тешко се одгатнуваат. Најчесто, посматрајќи го некој човек од страна, веројатно доаѓаш до погрешен заклучок, извлекуваш погрешен впечаток. Оти, меѓу надворешната слика и тајниот говор на неговата

душа, разликата е голема колку што е големото растојанието меѓу земјата и небото!

Така влезе во мене Александар. Така влезе Александрија. Влегоа во мојот сон походите, живите битки, неговите ноќи и денови... Невидливите сенки на моите исчезнати татковини. Реките и планините што ги минувал ги барав на географските мапи. Сè почнав да претворам во нешто конкретно. Го намалував растојанието на времето. Одеднаш почнав да ги прескокнувам вековите. Ништо не ми значеа бројките. Дваесет векови. Уште четири плус тие дваесет. Првата помисла на времето е страшна. Сè тоа е далечно. Сенка. Дури на мигови не можеш да му ја фатиш ниту смислата, ниту логиката на броењето. Но, подоцна, кога ќе почнеш да го оживуваш тоа време, одеднаш бројките се стопуваат. Стануваат сончев зрак. Изгреваат и заоѓаат. Се вртат со голема брзина. Добиваат дневно траење. Некоја друга, дневна смисла што ти е логична и објаслива. Сакам да кажам, во мигови кога тоа го доживував и се обидував да го објаснам, всушност, ми се вртеше мислата дека практично, во тие мигови се идентификував со траењето на тоа дамнешно време. Ако не го пренесев во себе, ако не му дадев некоја преодна смисла,

дека тоа е сегашно, трае додека е во мене и во мислата, веројатно тешко ќе му ја фатев смислата. Штом ќе помислев на младиот војсководец, на неговиот неповратен пат кон „крајот на светот“, неговата опсесија, неговата крајна цел, неговата мечта, сон и на крајот на краиштата, можеби, најголемата човечка бесмисла и заблуда, веднаш ми доаѓаше на ум сончевиот зрак. Тој изгрева од една место и секогаш се упатува напред, кон другата страна, кон залезот. Дали се враќа секоја ноќ на истото место, за следниот ден пак да го отпочне истиот пат? Не. Секој изгрев, секој сончев зрак, секое утро, е нов и единствен. Тој ја пробива светлината, топлината и виделината само напред. Тоа е неговиот неповратен пат. Таков бил и младиот војсководец. Тргнал како сончев зрак само во една насока, напред. Не случајно верувал во Сонцето. Спроти секоја битка, на бојното поле, не спиел. Бдеел под отвореното небо, ги набљудувал ѕвездите и го чекал првиот сончев зрак. Тоа била неговата команда, неговиот почеток на секој нов поход. Го воздигнувал мечот и во насоката на сончевиот зрак, напред, застанувал на чело на својата славна коњаница, покренувајќи ја повеќеилјадната борбена фаланга во нови освојувања. Го разрешил дури и

Гордиевиот јазол со припомош на сончевиот зрак. Го чекал утрото во Горди, во таа волчја степа и со изгревот на првиот сончев зрак, во иста насока го извадил мечот и го пресекол јазолот. Ја решил загатката. Верувал во сонцето, во светлината.

Затоа тој човек ја создал Александрија и затоа ги удрил темелите на најголемата земна светлина - Александриската библиотека. Тој не верувал само во боговите. Верувал и во себе. Се сметал за земен бог, за човек што може да создаде земни чуда. И не случајно Александрија е на тоа место, на устието на Нил. Не случајно светилникот бил поставен на Фарос. Никаде на Земјината топка нема толку светлина на едно место. Мислиш светлината извира и од небото и од земјата и од морето. Мислиш дека Нил е создаден од светлина, иако неговите води се матни и го носат лицето на пустината. Тече Нил тивко, ја гали светлината, ја меша со пустинските бои, потоа се воздигнува на небесните извори и го соединува небото и земјата. Мислам дека тоа е единствена река што сум ја видел и што сум ја доживеал меѓу небото и земјата. Нејзината моќ, нејзината сила, а всушност, тивкоста и нечујниот говор ја кријат и земната и небесната тајна. Нил ги соединува тие невидливи сили.

Всушност, мојата лична опсесија, мојот немир и несопој, се исчезнувањата. Постојано барам одговори за вековните исчезнувања. До нас доаѓаат само трагите, сенките и возбудливите приказни. Секогаш кога сум имал допир со историјата, со минатото и со сенката на исчезнувањето, силно сум затреперувал, но истовремено и здивот ми застанувал и сум чувствувал студенило во душата. Кога почнав да ги барам историските и флуидни траги на Александриската библиотека, на тоа чудесно и недофатно исчезнато соѕвездие, првата помисла ми дојде на - огнот! Та, тој го зел тоа чудо! Но, огнот згаснува, сè претвора во пламен и сè упатува кон небесата! А горе, на небесата се ѕвездите! Значи, сепак, целата тајна е скриена горе, во ѕвездите. Постојано ми се врти мислата во некои кругови, земни и небесни. Меѓу светлината и мракот. Меѓу огнот и водата. Меѓу љубовта и омразата. Меѓу живите и мртвите. Александрија е создадена од љубов. Александрија ја зафатија големите огнови од - љубов. Библиотеката, книгите, папирусите, свитоците и целото земно и небесно знаење отидоа, пак, во недофатливата светлина на ѕвездите. Можат ли да се дофатат сега ѕвездите? Ние ги гледаме секоја ноќ. Некогаш проклето ти нав-

легуваат во постелата и никако да го фа-
тиш спокојниот зрак на сонот. Немирот те
тера на неспиене, на бела несоница, на из-
вртени и мачни мисли. Дали некоја ѕвезда
ти се потпикнува во постелата, под белиот
чаршаф, сака потајно да навлезе во душата
и да ти соопшти нешто од некој далечен и
исчезнат предок? Дали се тоа тајните пора-
ки кои постојано зрачат некоја чудна и не-
објаслива енергија меѓу минатото и сегаш-
носта? Секој човек има свој предок. Некоја
далечна „жива сенка“ што го следи. На сон
или на живо, не е битно, има некоја тајна
врска меѓу нив. Нешто си говорат, нешто си
дошепнуваат, нешто се обидуваат да се до-
разберат. Јазикот никој не го знае и никој
досега не го одгатнал. Тоа е тајниот говор
на времето. Меѓу живите и меѓу мртвите.
Меѓу блиските и меѓу далечните. Така се
надминува времето. Се прескокнува брое-
њето и природниот ритам на изгревот и за-
лезот. Не се важни светлосните години!
Битна е мислата, духовната и флуидна ко-
муникација. Нешто доаѓа во сонот, а нешто
се бори да се дообјасни во несоницата. Меѓу
реалноста и фикцијата, сепак нешто пос-
тои. Тоа е живата врска на мислата. Нејзи-
ната внатрешна енергија, вулканската сила
да го покрене времето, да прелета бескрај-

ни неба и соѕвездија. Всушност, најголем извор на мојата вруточна волја ми беа - сонувањата.

Затоа Александрија беше мојот жив сон.

Александриската библиотека беше моја ѕвезда со која потајно водев нем дијалог. Потаен разговор. Секоја книга што ја читав, ми беше Александриска библиотека. Секој ред што го голтав од секоја книга, ми беше мое интимно жарче спасено од пламенот на Цезаровиот оган од пристаништето на Фарос. Понекогаш воздивнував врз книгите што ги читав, застанував со премисла врз некој ред или врз некој избран збор. Помислував нешто во себе и се обидував таа помисла да ја артикулирам. Ми се јавувааше потајна ѕвезда, небесен таен говор, шепот, нем крик, отворена уста, нешто чудесно и флуидно. Како да беше тоа гласот на моите предци, на недобројните луѓе кои согорувајќи во огновите на книгите и исчезнувајќи во пламените јазици низ времето, ми пренесуваат по некој запаметен збор и по некоја непроболна болка. Мислата е кратка. Додека трае здивот. Воздивнував и продолжував да читам. Така го осознавав исчезнувањето. Постојанато исчезнување. Целиот свет како да е создаден само од ис-

чезнувања. Дали во тоа е смислата на пресоздавањето? Ме мачат тие мисли, додека повторно гори во мене Александриската библиотека. Горат книгите. Ја оживувам сликата на Цезаровата флота во пристаништето на Фарос и ги замислувам силните ветрови како го носат пламенот кон градот, кон највисоката зграда во Александрија, кон возвишените Помпејски столбови и скаменетите лавови и сфинги кои со својата боговска сила, сепак не можеле да му се спротивстават на уништувањето.

Горам во душата.

Горат и прочитаните редови.

И запаметените книги.

Горат и свездите кои ми шепотат по нешто. Понекогаш ги разбираам и им се исповедам. Тивко и нечујно колку да ми олесни на душата.

Сега, кога таа огнена помисла повторно ќе ме обземе, тие исчезнуваат од моето небо. Само темни облаци, мачнотија и црни слики на исчезнувањата.

Ми се менува расположението. Како што се менува и мислата. Шетам по небесните предели на минатото. Ту доаѓа жива птица, ту минува крај сенката на некоја исчезната птица која си го заборавила и сопствениот лет.

Така ја допирам Александрија.

Така ја оживувам мојата Александри-ска библиотека.

Така шетам по моите долги и осамени ноќи.

Ја барам Александрија жива.

Тоа што го најдов, што го сонив, што го запишав во првите страници на оваа книга, што ми го потшепнаа свездите, небото и огновите, тоа што понекогаш воспоставив дијалог со ветровите, па ми открија и тие некоја тајна порака од дамнешните времиња и за исчезнувањата, сè тоа ми беше само повод, мој личен, интимен, таинствен, за да ги напишам овие редови.

Знам дека историјата може да се раскажува на многу начини. Мене не ми беше целта да ја раскажам историјата на Великиот, ниту пак историјата на Александрија и на Александриската библиотека. Напротив, низ тоа соѕвездие, низ тој шепот на минатото, такво какво што јас сакав да го поедноставам, всушност, сакав да воспоставам директен и личен допир со тоа минато. Тоа се однесува само на мене лично. На моето потекло. На мојот корен. Отсекогаш сум верувал дека коренот е врзан за земјата и тој не може да се сели. Но, неговите растења, фиданките, круните, цутовите и плодовите

ширно се раселуваат низ големите пространства на времето. Кога ги посетив Пела, Вергина, Дион, Солун, Гордион, кога бев загледан од Маслиновата гора во Ерусалим, кога го замислувам Вавилон, Тигар и Еуфрат, кога го допирав каменот во Троја и ги чувствував силните морски ветрови што се вијат низ ширното и крваво Тројанско поле, кога ги минував Дарданелите, сè тоа е само - географија. Но, на таа географија можеш да ѝ дадеш некаква смисла, своја, интимна, жива, со голем и жив говор, само тогаш кога ја носиш душата на своите предци. Сè тоа се измешани чувства. Знам, така ми надоаѓаат и така ги запишувам. Кога сакав да ги раскажам, на почетокот од оваа книга, всушност, поводите за создавањето на Александрија, па да ги допрам огновите на уништувањето на Александриската библиотека, го воведов читателот во мојата интима. Кажав дека мојот сон за Александрија почна од Кавафиевата поезија. Од неговиот жив поетски говор. Од неговите неповторливи и потресни песни што ги носев во душата како постојан поттик да се втурнам во минатото, во историјата, да го допрам исчезнувањето и повторно, за себе и во себе, да му дадам некаква смисла. Трагав по разни книги за Александар, не да ја реконстру-

ирам историјата и неговиот епохален пат на војсководец, освојувач и фантаст. Сакав да допрам во неговата душа. На многу места прочитав, а можеби тоа најсилно го чувствував токму меѓу редовите и меѓу немиот шепот на зборовите за осаменоста на овој човек. Голем самотник. Многу ноќи пробдеал сам загледан во небото. Нели е тоа тага? Нели е тоа барање на некоја своја ѕвезда? Нели е тоа мечта по нешто таинствено и интимно? Зар е случаен податокот дека спиел со Аристотеловиот примерок на *Илијада*! Крај перницата секогаш го имал и Ахиловиот штит. Тоа се симболите на осаменоста. Зар не водел таен дијалог со Хомера. Со Ахила. Во осама ја читал *Илијада* во тешките несоници. Затоа и ја учел наизуст. Едно е да правиш нешто конкретно, денски, на светлина, а друго е да сонуваш! Тој го создал големото царство, но осаменоста и натаму го терала да мечтае по некоја недофатна ѕвезда. Затоа ми се мешаат мислите. Затоа се подведувам по поимот на релативноста на сфаќањето и на размислувањето. Огнот уништува. Но, љубовта создава. Тие две работи во Александрија биле измешани. Кај Александар, пак, биле измешани поимите на човек и бог. Бил храбар воин. Обичен човек со дарба. Војсково-

дец од голем формат. Но, луѓето и неговите победи ги претворале во божествени триумфи. На храбриот воин му го додале и боговниот златен ореол. Тој почнал да се замислува како бог. Сè повеќе се откорнувал од земниот корен, од својата Македонија, од планините и реките по кои како босоногот дете растел и сонувал за својата голема звезда, а таму, во далечниот Вавилон, веќе како да се качил на таа звезда и потајно, можеби, дури тогаш, како занесен бог, од височините на боговите, посакувал да си ја види својата Македонија. Но, од таквите височини нема враќање. Ни птиците не се враќаат. Сè исчезнува во небесниот бескрај. Бил сам и осамен. И кога бил на свездите и во големите небесни височини, ништо друго не можел да дофати освен - тишината.

Во Александрија го почувствувајќи живиот говор на тишината. Тој говор на тишината за мене имаше посебна сила.

Меѓу создателот и неговиот интимен толкувач, еве, само тишината ми се покажа како најголема и жива врска. Сè е во тишината. Ако сака човек да зборува, да го допира минатото, да го почувствува невидливото лице на времето, и минато и сегашно, мора да ги чувствува јансите на тишината. О, каков говор е тоа! Каков жив оган! Как-

ва сила! Зар зборовите не се заробени во тишината! Зар нивната смисла не е во свилената мрежа на тишината! Зар стиховите на Кавафис не се во златните жички на Александрискиот кафез! Меѓу нив јанси на тишината. Од неа потекуваат сите извори на говорот и започнуваат сите силни ветрови. Силата на поезијата исто така е во тишината. Кога големиот антички поет, Еврипид, го исмеале, понижиле и го протерале од Атина, кога македонскиот крал Архелај го „прибрал“ во Пела и тоа со голема почит, големиот Еврипид се заколнал дека до крајот на животот ќе молчи. Во Пела проживеал уште дванаесет години. Таму ги напишал своите најславни дела и оние што се познати и за оние што се знае дека ги напишал, а кои исчезнале во Александриските огнови. Но, за тоа што се зарекол и го исполнил. До крајот на животот само молчел. Не е тоа инает. Протест. Не. Напротив, сакал многу длабоко, во некои земни длабочини и во некои небесни височини, отаде времето, да го дофати тајниот говор на тишината. Можеби и го дофатил. Во неговите стихови времето и луѓето се живи. Тие говорат со јазикот на вистината, но и со јазикот на животот и смртта. Меѓу Еврипидовите стихови секогаш има некоја магична

тишина. Дали е тоа нечујното дишење на неговите јунаци? Дали во таа магична тишина е собрана неодгатливата болка на луѓето? Сакал да ја дофати тишината на својата звезда. Знаел дека некаде и тишината има силен говор. Зад неа, можеби е најголемата вистина што постојано ја бара секој жив човек. Така се продолжува времето. Траењето на барањето. Така тоа што остава трага, па макар и мала и таинствена, секогаш е предизвик, во превезот на тишината да се одгатне тајниот говор. Сите стари и уништени градови, сите стари и исчезнати цивилизации ни доаѓаат низ говорот на немите сенки. Низ урнатините. Со векови скриени во подземјето на молкот и траењето, ете, некогаш некој камен ќе блештукне на светлината. Ќе го покаже својот пркос и ќе ја развезе старата приказна за вековното постоење. Всушност, ние се движиме по корените на тревките што го кријат минатото. Некогаш и на сувиот камен, таму каде што е застанато лицето на минатото време, таму каде што само тишината нешто кажува од некогашното постоење, ќе видиш зелена тревка врз сенката на каменот. Се фатила, расте и зеленее. Сè има своја врска. Животот е скриен и во „мртвите сенки“. Во Троја, меѓу вжештените камења, лете, меѓу

расфрланите сенки на пладнето, меѓу урнатините што го покажале своето рането лице на припекот, ќе видиш по некое стебленце маслини. Оние маслини што издржуваат и на суши и на ветрови. Што долго живеат и што уште подолго паметат. Од некаде нивните корени цицаат, се напојуваат и опстојуваат. Во Троја постои само каменот и минатото. И тишината. Можеби оттаму цицаат некоја тајна сила што пркосно ги разлистува врз мртвите камења. Во Гетсемановата градина, таму каде што Исус бил предаден, и денес постојат стари, вековни стебла на маслини. Тоа е под Маслиновата гора, во подножјето. Сонцето толку многу пекнало, што мислиш дека и каменот и гробовите горат. Но тие вековни маслини, со дебели стебла што ја надминале човековата зафатка со двете раце, го паметат минатото. Тие живеат во тишината. Кога човек ќе дојде до нив, кога ќе ги допре, како да го допрел невидливот Исус. Но, и се жегнува. Зар под нивните сенки се крие Јуда, предавничкиот бакнеж.

Тука е само тишината со таков говор. Таа ги поставува тие прашања.

Не мора да бараш одговори.

Самите прашања се доволен штрек, да се стресеш и да се скамениш. Пред изгре-

вањето, кога Александар го насетувал излегувањето на првиот сончев зрак од зад планината, кога на големото бојно поле веќе ја построил повеќеилјадната војска, секогаш наредувал - молк. Со молк, во тишина, со прекинато дишење, да се чека првиот сончев зрак. Дали тоа бил поздрав на денот? На светлината? На виделината? Тоа е тој интимен, личен, таинствен миг, кога човек ја допира тишината. Тоа е тој миг кога веруваш во неа. Во нејзината сила и моќ! Не е тоа празноверно заколнување! Тоа е некоја внатрешна, магична сила која ја воспоставува тајната врска со тишината на свездите. Така се воспоставува кругот меѓу човекот и времето. Меѓу земјата и небото. Меѓу молкот и говорот. Меѓу постоењето и меѓу исчезнувањето.

Александрија постои и сега.

Но, има една Александрија од некогаш. Од некое далечно и исчезнато време.

Во Александрија и сега можеш да ја најдеш тишината.

Но, во неа јас ја барав некогашната тишина. Таа тишина што има свој посебен говор, што има некои јанси кои ми лазат по телото, под кожата, внатре, во душата.

Тргнав кон таа Александрија.

Кон онаа Александрија што го крие

тајниот говор на огновите, на ветровите и
на магичната тишина.

Тргнав кон исчезнатото соѕвездие на
Александриската библиотека.

Кон сенките на урнатините.

ВТОР ДЕЛ
***ВО СЕНКИТЕ НА
УРНАТИНИТЕ***

6.

ПРЕД СЕКОЕ големо патување мојата возбуда ги придвижува немирните облаци во ноќта. Во Каиро, во прекрасниот хотел „Египет“, во еден од најелитните квартави на големиот град, никако не можев да го скротам сонот и да го ставам на белата перница. Се вртев и се превртував во креветот, погледнував на часовникот со надеж дека минутите прескокнале неколку часови, ги чувствував трпките на ноќта и забрзаното чукање на срцето, интимно и со големо нетрпение посакував што е можно побрзо да осамне за да заминам на договореното патување за Александрија.

Со мојот пријател и познајник од Каиро, Хишам Сал Харум, човек што професионално се занимава со туризам, но и со уште многу други занимања што му обезбедуваат пристојна живејачка во Каиро, уште претходниот ден се бев договорил за одењето во Александрија. Иако со него поминав

неколку прекрасни и незаборавни денови во Каиро, Гиза, на египетските пирамиди и талкање по сахарскиот песок, сепак, круна на моето возбудување беше Александрија.

Една квечерина, во Гиза, во самото подножје на пирамидите, во еден ресторан со прекрасен поглед на златниот залез на сонцето зад пирамидите, Хишам Сал Харум ми рече: „Тука ќе останеме до залезот! Тој што не го видел залезот зад пирамидите, што не ги доживеал големите, издолжени и застрашувачки сенки на пирамидите што се протегаат над Каиро, тој не го доживеал најголемото и највпечатливо чудо на природата!“

Првин изморен од целодневното талкање околу пирамидите, па заморното кружење околу Сфингата, пропаѓањето на носете во сувиот песок, пазарењето со камиларите и мојата налудничава желба да направам голем, величествен круг околу пирамидите со најмена камила, ги исцедија и последните резерви сила и волја за да ги набљудувам големите чуда на природата. Таму сè е чудо. Сè е неверојатно големо и величествено. И сè е недостижно за човекот. Кога дојдов до самата Кеопсова пирамида, една од најпознатите и најголема од трите возвишени пирамиди на самиот поче-

ток на сахарскиот жолт бескрај, се почувствував како ситно и безначајно суштество кое само формално го носи името човек. Кога ги видов и ги допрев големите камени блокови кои еден врз друг ја воздигнуваат големата градба до височините на сонцето, сфатив колку е мал човекот, ситен и изедначен со поимот на зрнце песок. Но, наспроти таквото сопствено омаловажување и минимизирање, наспроти очајот и споредбата меѓу големото и малото, ми надојде мислата дека, сепак, луѓето ги направиле пирамидите. Сè тоа е резултат на тие зрнца песок, на илјадници зрнца што го обединиле својот труд и направиле чудо кое и денес и понатаму, во истрајот на времето, останува како траен предизвик на мистеријата и на вчудовиденоста. Тие денови научив сè за пирамидите. За нивната изградба и за нивните мистерии. Ја знаев нивната височина и тежината на секој камен блок. Се обидов, под сенката на Кеопсовата пирамида, низ едни мали, доградени туристички скали, да се искачам на првиот, па на вториот каменен ред од пирамидата. Каменот е студен, мазен и лизгав. Ако не си доволно вешт за качување, може лесно да треснеш долу. Но, сепак не ќе е и тоа толку опасно треснување, зашто долу, околу пирамидата,

е песок и само песок! Се качив некако и видов дека тие мали, доградени скали, водат до еден влез во пирамидата. Мојот пријател Хишам Сал Харум ми вели: „Таму се качуваат само најхрабрите! А внатре влегуваат уште похрабрите!“ Гледам внатре, во отворената дупка на пирамидата, навистина влегуваат разни луѓе. Си велеам: „Па, зошто и јас да не ја покажам мојата храброст?!“ Хишам Сал Харум се чуди на мојата упорност. Тој е долу, во подножјето на пирамидата и нашиот дијалог се одвива на мошне големо растојание. Како да сака да ме одврати од храбрата намера. „Нема потреба да влегуваш внатре“, ми вели. „Нема ништо посебно. Ќе се изнамачиш пикајќи се низ ходникот за да видиш само празна гробница!“ Неговото довикување и упорноста да ме одврати од влегувањето во утробата на Кеопсовата пирамида уште повеќе ми ја подзасили желбата да влезам. Посебно кога во мигот налета една поголема група туристи кои со ведрина и со смеење влегоа во отворената дупка на пирамидата. Тогаш јас му одмавнав со раката на Хишам и им се приклучив. Само што зачекорив неколку чекори во отворената дупка, ме пресретна темнината. Некој офна. Изгледа удри со главата во првата карпа. Влезот е висок отпри-

лика колку еден просечно висок човек, но понатаму, тој се намалува, и човек, во темнината, треба многу да внимава да не удри со глава во каменот. Опомената од претходниот турист беше доволен знак сите наредни влегувачи да внимаваат на своите глави. И како навлегувајќи чекор по чекор во темното ходниче, тоа стануваше сè потесно и помалечко, а јас сè повеќе се наведнувајќи додека во еден миг, навистина не почнав и да ламам низ него. Лазењето е крајно непријатно. Се движам полека, во темница, во неизвесност. Се прашувам: „Боже, каде влегувам!“ Ми проструија зборовите на опомена на Хишам, но сега веќе беше доцна. Враќање немаше, зашто зад мене лазаа други луѓе и сите така, во ред, во темнината, си ја доживувавме неизвесноста и бевме препуштени на нејасната авантура. По десетина минути очај, препотен, здогледав мала светлина. Почувствував и малку воздух. Се исправив. Видов дека тоа е мала просторија. Гробница. Празна. Средиште стои отворен камен гроб. Празен. Во него имаше фрлено, на купчиња, многу листови од хартија. Не знаев што значат. Подоцна мојот пријател Хишам Сал Харум ми појасни дека листовите од хартија ги оставаат туристите. На нив испишуваат разни пораки, љубовни ве-

тувања и заколнувања. Е, си помислив, да го знаев тоа таму, можеби и јас нешто ќе запишев, ќе оставев некоја порака и ќе се заколнев! Хишам ми вели: „Па, врати се уште еднаш. Остави си некоја љубовна порака. Некој завет!“ Го вели тоа и како да ме искушува. „Никако!“ му свикувам. „Уште еднаш да мидам низ тој пекол! Никако. Ни за жива глава!“ Тој се насмевнува, слатко се насмевнува. Навистина, внатре, во собата - гробница обложена со темен мермер. Освен празниот отворен гроб, ништо друго немаше. Очајно чувство. Хишам ми објаснува дека тоа е една од многуте лажни гробници во Кеопсовата пирамида. Се претпоставува дека има повеќе такви за да се прикрие вистинската трага и евентуалното откривање на вистинската, големата гробница на фараонот. До денес, големата, фараонската гробница не е откриена, како што и самата пирамида, во својата целина воопшто не е откриена и позната. Тоа што се гледа однадвор, нејзината величествена височина, не е ништо наспроти тоа што кријат подземните и бескрајни тунели. Во тоа се уверив кога доаѓав, а посебно кога се враќав гледајќи ги на големото пространство околу неа само малите сонди направени во големите и длабоки ходници за чија подземна

мрежа сè уште не се знае до каде достигнува и колку неоткриени лавиринти ја тајат големата тајна на мистичната градба.

Излегов од Кеопсовата пирамида. Бев и испотен и исплашен. Бледилото на лицето, измореноста и стравот веројатно ми беа силно видливи. Хишам Сал Харум тоа го виде, па затоа веднаш ми предложи, некако побрзо да го изминеме патот до паркиралиштето, па оттаму, со неговиот автомобил, за неколку минути ќе бидеме во убавиот квартал на Гиза, во улицата на раскошните и весели ресторани. Го прифатив неговиот добронамерен предлог. Ја чувствував мачнотијата во душата, измореноста и истоштеноста од лудата авантура, но истовремено чувствував исполнетост и задоволство од храброста што смогнав сили да влезам внатре, во утробата на Кеопсовата пирамида. Видов дека тоа е можно. Видов дека внатре е само празен и мачен простор. Ја доживеав празнотијата и скаменетата вековна тишина. Видов и почувствував дека и тишината може да биде вечно заробена меѓу сиви мермерни плочи кои ја чуваат смртта и исчезнувањето. Отворениот гроб, пак, ми ја потресе душата. Тој беше измазнет од обичен камен, од едно парче. Кога го допрев, студенилото од каменот како да ми се пре-

несе во мојата душа. Тоа беше допир со смртта. Така некако го почувствував тој миг. Се стресов, ја тргнав брзо раката од студениот камен, фрлив очаен и разочарувачки поглед во сивиот мермер, ја прескокнав со погледот гробницата, се свртев, се наведнав, полека се спуштив на коленици и потоа пак лазејќи, почнав да се враќам назад копнеејќи за светлината и за надворешниот свет. Кога излегов од темниот ходник, кога ја исправив главата на виделина, кога ги отворив широко очите и ги пречекав големата сончева светлина и блескотот на денот, во погледот ми надојде блаженото чувство на животот. Од височината на карпата на која стоев, долу, во сенката на пирамидата, го видов мојот пријател Хишам Сал Харум. Стоеше со некои луѓе, веројатно и тие беа туристички водачи кои си ги чекаа своите луѓе да излезат од „дупката“ на Кеопсовата пирамида. Се симнав долу. Со стапалата го допрев песокот. Тоа беше допир на радост, на интимно чувство дека повторно сум на земјата, дека пак стабилно и самоуверено зачекорувам во еден реален свет во кој може едноставно и природно, без чуда и без возбуди, да се живее според секојдневниот ритам на срцето. Тргнав со Хишам по малата патека што водеше удолу кон Сфи-

*Сенкаѿа во сѿравоѿи си ја барам, ѓори,
Еден во оруѓ се ѓледаме, се селиме.
Неразбрани, сеѿак - ѓа се разделиме!*

Кога дојдовме во улицата на ресторани- ните во Гиза, навистина, таму беше весело и превесело. Бавчите на рестораниите беа преполни со туристи, а на сите страни трештеа музики. Седнавме во еден ресторан. „Да фатиме добра позиција“, рече Хишам кога ја избираше масата и аголот од кој требаше да гледаме во пирамидите и во пустинското паѓање на сонцето. Порачавме пржена риба и убава зелена салата. Се сми- рив. Како да ми стивнаа возбудите измеша- ни со стравот и со големата збунетост. Пред мене, како што го фрлав погледот од- време-навреме дигајќи ја главата од прже- ната риба, забележував како сè повеќе рас- те црната сенка на големите пирамиди. Зад нив, некое силно, вжарено злато. Миг потоа се појави големата топка на сонцето. Беше толку многу вжарена, што мислев дека ќе ја потпали масата на која седевме и дека пов- торно ќе ја испржи рибата што веќе ја јадев со големо задоволство. Не знаев на што повторно да се чудам. Дали на големата и издолжена сенка што се создаваше во един- ствен голем облак од трите пирамиди од

пустината, или, пак, од големото и величествено вжарено сонце, од таа толку голема и блиска сончева топка, која полека паѓаше во далечината на пустината. Се прашував во себе каде ќе зајде сонцето. На далечниот, жолт, златест хоризонт немаше ниту една планина, ниту едно ритче или дрвце зад кое можеше да се скрие сонцето и да ја облече темната кошула на вечерината. Размислував за тие работи и за тие феномени! „Сонцето потонува во пустината“, ми одговори мојот пријател Хишам Сал Харум. „Тоа ти е исто кога потонува во морето“, додава. „Да, како во морето!“ му велам со чудење. „Но, зад морето, секогаш има високи планини. Таму се крие сонцето. Овде, овде нема планини!“ Хишам Сал Харум се смее ведро. Си ја јаде рибата и ужива во зелената салата мешана со разни морски тревки. „И пустината има планини. И зад неа има големи, невидливи планини од песок. Сонцето си ги знае тие планини. Ќе видиш, наскоро, кога ќе пропадне удолу, во некоја пустинска дупка, а потоа, од неа, од длабочината на пустината, ќе ја оцрта силуетата на големата пустинска планина“. Го слушам неговото кажување и со нетрпение чекам да дојде тој миг за да ја проверам неговата приказна. И додека тече времето на тивко-

то спуштање на квечерината, забележувам дека врз мене се издолжи здружената сенка од трите пирамиди. „Значи, нè стигна сенката“, му реков на Хишам. „Да. И сенката се движи. Таа е жива, како што е живо и сонцето“, одговори тој. Јас му додадов: „Но, пустината е мртва. Само песок и ништо друго“. Тој молчеше и си ја дојадуваше вкусната риба. Откако ја забриша устата со една бела салфетка, ми рече: „Пустината не е мртва. Таа има свој живот. И песокта не е мртва. Таа крие стотици живи суштества кои се движат низ нејзините пластови. Сè има своја форма и свој начин на живот“. Се чудев на неговите објаснувања. Морам да признаам, не ми беа уверливи неговите кажувања, но не сакав да му противречам зашто едноставно немав никакви спротивни аргументи за неговото тврдење. И додека течеше разговорот, додека ме одмина големата сенка и го продолжи својот натамошен пат кон далечните згради на Каиро, во еден миг, Хишам ми свика: „Е, сега гледај! Сега. Токму сега ќе падне сонцето во пустината. Тоа трае кратко. Едноставно паѓа во песокта. Длабоко заринкува и се изгубува. А потоа, потоа ќе ги видиш песочните планини“. Ги отворив широко очите и тој миг го голтнав со зината уста. Падна сонцето во

пустината. Падна големата вжарена топка. Како да тресна негде, во далечината, во рамницата, како да тресна во некоја голема дупка. Немаше шум. Немаше тресок. Само силуетите на пирамидите пораснаа уште поголеми и се претворија во црни плашила. Тогаш видов: пустината не била рамна и бескрајна. Од длабочината на паднатото сонце, понатаму, во жолтата далечина, почнаа да се оцртуваат мали, па поголеми, па уште поголеми ритчиња кои некаде во бескрајот израснуваа во чудесни песокливи планини. Тоа не траеше долго. Беше толку кратко и толку миговно што кај мене се мереше со трепетот на трепките или со вцашеноста од погледот. „Гледаш, падна мракот“, рече Хишам. „Не го забележав брзото стемнување“, му одговорив сè уште збунет од брзината на промената на глетката. „Треба да одиме. Овде сега брзо застудува“, рече Хишам. Го повика келнерот, ја плати сметката и се упативме накај Каиро. Беше ноќ. Сè брзо ми надојде.

Ете, со такво доживување и со таква умора, се препелкав во креветот во хотелската соба. Не беше тоа само од заморот и од големите доживеалици. Утрешното патување кон Александрија ми носеше многу поголеми возбудувања од денешните. Мо-

жеби јас така си ги глорифицирав тие очекувања, но навистина, Александрија ми беше во душата и беше мој сон. Таа беше мојата визија за минатото. Сакав да ја оживеам, да ја видам жива и да ја впијам во мојот поглед како што жедна душа копнее по студена вода.

Околу полноќ станав од измачениот кревет. Воопшто не бев заспал. Се облеков и се симнав долу во фоајето на хотелот. Првин мислев да излезам надвор, околу хотелот, да прошетам низ убавиот квартал. Но, ме обема страв. Некоја црна помисла. Ноќта ја споредував со големата застрашувачка црна сенка на пирамидите и ја претворав во голема ламја која може да ме голтне. Тоа беше скриен страв од осаменоста. Можеби и од несопокојот, но и од потајната желба некако да ја прескокнам оваа немирна ноќ пред моето големо патување кон Александрија. Во фоајето на големиот хотел трештеа тапани. Многу луѓе и дузина тапанции кои до смрт маваа по затегнатите кожи на тапаните. Не знаев што се случува. Кога миг потоа, од едниот ходник забележав поворка со невеста облечена во бел невестински фустан, сфатив дека тука, во хотелот, се одвива свадба. „Баш убаво“, си помислив. „Да видам и египетска свадба“. Ништо не

знаев за египетските свадбени обичаи. Дузината тапанџии одеа пред невестата и во чудесен ритам што доловуваше сила на грмотевица маваа по тапаните, а пред нив една постара, но стамена жена со развеано марамче во раката, сама, во одмерени движења на играта, елегантно и фантастично, ја движеше толпата луѓе кон спротивната страна на холот. Таму, од спротива, друга дузина тапанџии, во ист, пеколен и небесен ритам, ја пречекуваа дамата. Кон неа, со развеано марамче, во ист ритам на игра, со одмерени движења, се приближи маж во возрасни години. Ја пречека жената, ѝ се поклони и заедно ја продолжија играта. Двете дузини тапанџии се здружија и во ист ритам, во убава, величествена церемонија, ја предадоа невестата во рацете на момчето. Тапаните стивнаа. Настана молк. Миг потоа, бакнеж и силен аплауз. И загрмеа тапаните, загрмеа толку силно што мислев дека ќе го распукнат небото. Невестата и момчето го одиграа својот свадбен танц. Колку убаво. Колку величествено. Беше полноќ. Излегов на големата тераса од хотелот. Месечината беше разиграна низ тивките и сини води на базенот. Тука беше тивко. Седнав на една маса, под голема палма. Ја чувствував топлината на ноќта. Мислев

дека таа топлина доаѓа од мојот немир и тоа што не можев да го намамам сонот во мојот кревет. Потонав во мислите. Не знам. Патував некаде далеку, далеку, во времето на големиот Александар. Размислував дали воопшто има некаква смисла да се допира минатото време. Зар сè тоа не е само фикција! Некој бескорисен остаток! Нешто што ја преокупира нашата мисла и нè враќа назад, без да ја гледаме иднината! Каква корист од големите сенки на пирамидите! Еден чуден и неразумен остаток од минатото! Потонувам во депресивните мисли и ја бришам потта од моето чело. Никакво ветерче, никаков свеж воздух, иако ноќта си одминува. Така замислен, потонат во себе, изгубен во траењето на несоницата, почувствував мало бранче на ветерче. Го дигнав погледот и видов дека пред мене, некој човек облечен во зелена униформа, со големо пердувесто ветрило ме павка. Не забележав кога се приближил до мене. Само што ме израдува ветерчето, но ме стресе човекот и неговото ветрило. „Остави ме на мира“, му свикав. Тој како да не ме слушаше и продолжи да разветрува со големите пердуви пред моите очи, така создавајќи свежо бранување. Не ми беше пријатно. Извадив еден долар и му се заблагодарив за убавата услу-

га. Тогаш тој си замина. По неколку минути, пак занесен во топлината на ноќта и во моите интимни дијалози со времето и тишината, пред мене се појавија сега двајца во зелени униформи и двајцата со големи пердувести ветрила! Ветрот пред очите беше подзасилен, но не можев да сфатам зошто сега дојдоа двајца. Размислував кратко, па се досетив. Изгледа чекаат бакшиш! Ако сега и на двајцата им дадам по еден долар, по пет минути ќе дојдат четворица и така бројката да пердувести ветреници до недоглед може да се зголемува. Им дадов по еден долар, ама ги замолив веќе да не доаѓаат, зашто и без нивната ветрина ми е пријатно. Тоа за пријатноста излажав, ама морав да се откачам од нив. И уште долго во ноќта седев сам и осамен на терасата. Ја посматрав месечината во базенот. Си играше со тивките бранови. Шеташе и се галеше. Тоа беа убави одблесоци на небото.

Го насетував утрото. Сонот не ми надоаѓаше. Ако. За мене во тој миг најважно беше да мине ноќта. Да осамне и да заминам за Александрија. Така сам и во осаменост ја осознавав несоницата. И таа си има свој таен говор.

7.

ОД КАИРО до Александрија со автомобил се патува неколку часови. Мојот пријател Хишам Сал Харум беше подготвен за тргнување во договореното време. Утрото ми делуваше свеж, одморен и расположен. Се мислев дали да му кажам дека ни око не склопив, дека ја пробдеав целата ноќ и дека го дочекав топлото, убаво и бело каирско утро седејќи крај хотелскиот базен и големата палма размислувајќи за минатото и за тишината. Се мислев, навистина дали со тоа да го почнам нашето тргнување кон Александрија. Но, се премислив. Најнапред молчев, гледајќи како Хишам вешто се пробива низ каирските улици и го бара отворениот пат кон Александрија. Да, повторно како да им се приближувавме на пирамидите. Впрочем, нема место во Каиро од кое не се гледаат тие големи џинови на минатото, кои потсетуваат дека се наоѓаш во земјата на фараоните и во некое друго

време, дамнешно, кон кое мора да имаш секогаш и во секое време респект. Возејќи се сега, утрово, низ каирските улици, ми се стори како повторно да минував низ Гиза, како да им се приближуваме на сенките на пирамидите. Но, некаде потаму, свртувајќи во друга насока, се утешив некако сфаќајќи дека сепак пирамидите ги оставаме зад нас и дека веќе се втурнуваме на убавиот, широк и отворен автопат низ пустината кој директно нè води до Александрија. И сега бев возбуден. Возбудата ми ја предизвика пустината. Само што извозивме неколку километри, ја оставивме последната куќа зад нас, а пред нас се отвори жолтиот бескрај на пустината. Низ неа, како издолжена змија, право, речиси без свиоци, се протегаше долгиот автопат. Глетката беше чудна, необична и возбудлива. Од двете страни на автопатот забележував мали, превиткани стебла од борчиња, кои место со свежата зелена боја, одблеснуваа со жолти зрнца на игличките. Целиот пат е „заграден“ со тие стебла кои не се извишиле многу, но сепак, стојат како војска што стражари меѓу асфалтот и песокта. Го прашувам мојот пријател Хишам Сал Харум зошто служат насадените борови. Тој ми одговора: „Го спречуваат наносот на песокта. Кога дуваат пус-

тинските ветрови, постои опасност големи бранови од песок да го завеат автопатот. Боровите се еден вид жив ѕид, одбрана од ветровите и од налетот на песокта. Гледај само како се извиткани. Тие ги издржуваат пустинските ветрови, ја сопираат нивната сила. Овој автопат така опстојува. Инаку, би било многу опасно, посебно кога ќе зафати пустинската луња“. Вози Хишам, расположен е. На неговото лице чувствувам сигурност, но и еден вид гордост што е во пустината и во тој чуден предел кој несомнено добро го познава и уште подобро го чувствува. Додека ми ја објаснуваше приказната за боровите, за ветровите и песокта, иако внимателно ја слушав, сепак низ главата ми минуваа и други необични мисли. Како е можно, на пример, на тие двесте или триста километри колку што е долг автопатот од Каиро до Александрија, на двете страни од патот да се насадат толку многу борови! Ај што се насадени, ама како опстојуваат во пустината! Како се зафатиле, како се напојуваат со вода, како ѝ се спротивставуваат на жедта, на сушата! Ми се редат многу логични прашања за кои размислував и бев крајно претпазлив дали да му ги поставам на мојот пријател Хишам. Молчине извесно време. Молчине, зашто и

тој, чувствувам, повеќе сака да му поставувам прашања отколку самиот да иницира некои теми за разговор. Сепак, по долго молчење и во неможност сам за себе да пронајдам одговор на моите тајни прашања, го замолувам да ми објасни како растат овде, среде пустина, без капка вода, без дожд и без извори, толку многу посадени борови! Се смее кривко, едноставно и природно. „Сè е тоа една голема мрежа“, вели Хишам. „Капка по капка. Цел систем по кој на секое дрвце му се доведува вода во коренот и постојано се одржува. Како поинаку тие дрвца ќе израснат и ќе се спротивстават на пустината. Тоа беше голем проект. Откако успеа, на едно место, па на друго, на овој автопат, почна да се применува и на многу други. Сега многу пустински предели, каде што со векови никогаш не е видено ниту дрвце, ниту цвет, се претворени во зелени оази. Патиштата веќе не се ништо. Да видиш плодни плантажи, да видиш пустински плодови. Вистинско чудо“. Му верувам на Хишам. Уверлив е. Но, и сè тоа го кажува со сигурен глас кој ја пренесува уверливоста и на мене.

И како одминува патот, и како одвреме-навреме пак разменуваме по некој дијалог со Хишам, мислите ми скитаат низ раз-

ни помешани предели на мојот пробуден флуид. Ми доаѓа на ум писателот Пауло Коелјо. И сосем е природна асоцијацијата. Пустината, сувите, жолти и бескрајно рамни пејзажи што ми се протегаат низ погледот ми ја пренесоа мислата во неговиот „Алхемичар“. Ми дојде на ум Сантјаго, овчарот, момчето што патува низ пустината, низ истата оваа пустина, и што сака да ја открие вистината за својот сон и за големото богатство под големите египетски пирамиди. Но, за да дојде до нив, до пирамидите, Сантјаго патува низ пустината. Така ја открива вистината за неа. Така го открива пустинскиот живот. Добро се потсетувам на сцената кога застанува на едно пустинско ритче, и во едно утро, загледан во далечината на пустинскиот предел, се обидува да стане ветар. Да, ветар. Сака да разговара со пустината, зашто талкајќи низ неа, ѝ ги открива душата и срцето. И се претвора во тоа што го посакува. Станува ветар. Тој разговара со пустината. Ја чувствува со голема душа и со меко срце. Како и таа да го засакува, го прима искрено и топло, со добра намера. Сантјаго веќе е меѓу сонот и јавето. Тоа што го сонил и што бара, како некое големо богатство, всушност му се претвора во друга реалност. Ја запознава и ја на-

оѓа младата и убава мома Фатима. Ја наоѓа во пустината. Пустинскиот глас на ветрот му вели дека тоа е најголемото богатство, љубовта. Не постои поголем сон и поголемо јаве, не постои поголемо богатство и пошироко отворено срце, ако сонот се претвори во јаве кога ќе се открие вистинската љубов. Сантјаго ја откри Фатима. Ја откри големата љубов. Тоа е неговиот сон. Тоа е неговото сонувано богатство. Да, тоа се посебните вредности што Пауло Коелјо ги бара во човекот, во неговата вечна потрага по смислата на животот. Ништо не е алхемијата. Таа е само сон. Лажен и голем сон да се открие златото што алхемичарот го засјаил од олово. Можеби и така може да се постигне алхемијата. Но, сè што е така направено, сè што е од олово претворено во злато, веднаш се губи во земјата и исчезнува. Мистеријата на алхемијата е во тоа. Сонот е едно, јавето друго. Вредностите што се бараат исто така се различни. Сè е релативно. И во пустината и во сонот и на јавето. Дури и да се најде големиот куп злато, среди пустина, во сенката на Кеопсовата пирамида, дури и да се открие тајната на тоа злато, на неговата алхемија, среди тој пустински предел, среди таа пеколна горештина и пламнатото сонце, ништо не би значе-

ло доколку човекот е сам и осамен. Сантјаго го сфати тоа во пустината. Затоа го почувствува посебниот живот и посебниот говор на пустината. Таа му возврати искрено, човечки. Најголемото богатство е љубовта. И пирамидите, и нивните големи сенки, и тишината и горештината, сè заедно даваат само еден одговор: љубовта.

Овие размисли и потсетување на романот на Пауло Коелјо многу ми помогнаа да се смирам и да најдам некои толкувања за безживотните пустински предели што течеа пред моите очи. Тешко е човек, така најден во нов и непознат пејзаж, сè да одгатне. Мешаницата од мисли и брзата навалица на барање можни одговори е нормална работа. А не можев, се разбира, сè да искамчам од Хишам. Имаше работи кои едноставно не можев со него да ги споделам. На пример, некои мисли беа само мои, се одвиваа во мене, со нив можев само јас да се вртам во жолтата мрежа на пустинските светулки, за што, сепак, пустината само мене ми оставаше посебен и силен впечаток. За Хишам тоа не беше ништо. Тоа беше негов предел. Тука се родил, израснал, тука му се корените. Во неговите очи пустината се отсликува како нормален пејзаж што го памети од детството. Можеби друг и не поз-

нава. Не знам. Не бев го прашал дали патувал низ светот.

Хишам беше слабичок, сув, црн човек. Имаше околу триесетина години. Беше витален. Кога одевме пеш по пустината, накај пирамидите, имав впечаток како да не ја допира песокта. Гази врз неа и некако брзо и лесно се одлепува до следниот чекор. Кај мене тоа се одвиваше тешко и мачно. Штом ќе згазнев со стапалката во песокта, длабоко пропаѓав и чувствував страв. Како да ми лаза морници и ситни трпки низ телото. А тој трчаше по песокта. Море, леташе. Не оставаше никаква трага. Многупати го замолував да не брза. Да ме почека. Да одиме во ист ритам и во исто растојание. Ми велеше дека таков му е одот. Дека му е многу тешко да оди полека. Внатрешните кочници му се тешки. Но, пак застануваше, ме погледнуваше во нозете, во напорите што ги правам со чекорите, ќе направеше некој нејасен и недефиниран израз на лицето и ќе продолжевме заедно некако да се качуваме на „рирот“ кон пирамидите. Таков беше Хишам. Едноставен човек. Изгледа, добро си ја вршеше работата. Не се распрашуваше многу за мене и за мојата земја. Неколку нужни податоци и толку.

Бидејќи моите размисли за пустината

се издолжија и се претворија во долго молчење, сепак, тој ме праша: „Што е? Нешто те мачи?“ Се свртев кон неговото суво лице кое беше вперено напред левтерно држејќи го воланот во раце, па му одговорив: „Не. Не ме мачат некои тешки работи. Напротив, цело време размислувам за пустината. Си го читал ли Пауло Коелјо?“ го прашав. Се насмеа. Гласно и слатко се насмеа. „Се разбира. Бидејќи многу туристи ме прашуваа за него, морав да го прочитам. Еве, и ти ме прашуваш“. Замолкна. Чекав да продолжи да зборува за Коелјо, но тој молчеше. „Кажми ми“, му велеам, „кажи ми нешто за него, за неговите романи“. „Не знам што посебно те интересира“, ми одговори Хишам. „Па, на пример, неговиот однос кон пустината“, му реков. „Право да ти кажам“, продолжив да му зборувам, „додека сега долго молчев, токму за тоа и размислував. Се потсетив на неговиот јунак, на овчарот Сантјаго, на Алхемичарот, на некои сцени од пустината, па сè тоа ми се вртеше во глава“. Хишам ги слушна тие зборови и според дискретната реакција што ја направи со лицето, сфатив дека констатира оти добро го познавам Коелјо и неговото дело. „Право да ти кажам“, ми вели Хишам, „јас го читав ’Алхемичарот’ неколкупати и постојано

обрнував внимание на описите на пусти-
ната. Иако се уверливи за обичниот читател,
сепак, за мене, како 'пустински човек' кој
посебно ја носи пустината во душата, има
некои работи што не се докрај јасни. Или,
на пример, самиот живот на пустинските
луѓе. Слабо го проучил тоа“. Ме збунува
овие критички забелешки на Хишам за из-
вонредната и славна книга на Коелјо. „Мно-
гу си строг, многу си критичен“, му вела.
„Не знам дали си целосно во право, но јас,
сепак, морам тебе да ти верувам. Што се од-
несува, пак, до мене, јас бев возбуден од
пустинското скитање на Сантјаго, од него-
вото откривање на пустината и од тајниот
говор што го воспоставува со неа“. Се сврте
неколкупати со лицето, така, набрзина, низ
динамичното и брзо возење по стреловиот
пат кон Александрија, па ми одговори: „Се
согласувам со тебе. Во таа книга има многу
убави работи. Но, јас ја доживував на свој
начин. Мислев дека ќе открие уште многу
тајни што ги крие пустината. Барем, очеку-
вав нешто такво“. Овие зборови ми прозвучија
многу искрено. Хишам сè повеќе рас-
теше во моите очи како посебен човек и
посебна личност. „Може ли во пустината да
се разговара со ветрот?“ го прашав. „Знам
зошто ми го поставуваш тоа прашање“, ми

вели Хишам. „Зошто?“ го прашувам со љубопитност. „Па, Сантаго, нели, во пустината разговара со ветрот, се претвора во ветар, па потоа разговара и со пустината“. Замолкнав. Сфатив дека добро го познава романот и дека важните дребулии, посебно оние кои мене ми беа голема загатка, Хишам добро ги знае.

Времето беше топло. Иако се движевме низ ветрецот на утрото, сепак, беше топло. „Кога најмногу фаќаат горештините во пустината?“ го прашувам Хишам. „Во пустината ништо не е предвидливо“, ми одговара. „Но, сепак, мора да има некој ред, некои знаци по кои се препознаваат промените на времето?“ инсистирав на некој подетален и поизворен одговор. „Навистина ништо не е предвидливо во пустината“, ми повтори Хишам и тоа со сигурен глас со кој сакаше да ме увери во таа единствена вистина. Пак замолкнав. Што можев друго да правам. Не можев да му се спротивставам ниту со еден аргумент. „Кој ветер е најчест во пустината. Дали има име?“ го прашав повеќе од потреба да го продолжам разговорот, отколку што воопшто тоа прашање во мигот ја скокоткаше мојата љубопитност. Впрочем, за пустинските ветрови јас не знаев ништо. И воопшто за ветровите не знаев

ништо, зашто, ете, никогаш не сум се интересирал. Знам, еднаш имам прочитано, на пример, дека ветровите започнуваат од трепетот на крилцата на пеперутките. Штом еднаш јато пеперутки ќе затреперат со нежните крилца и ќе предизвикаат тивко ветерче, тоа потоа, низ многу струења и движења толку многу се забрзува и се зголемува, што кружејќи низ Земјината топка, подоцна се претвора во бура. Така настанувале силните ветрови, ураганите, невремињата. Бев читал за тоа, ама ајде поверувај! Таквите ветрови, бури и луњи често ми доаѓаа во немирните соништа, но никогаш не им давав соодветни значења и толкувања. Впрочем, што мајка овде би барале пеперутките или ураганите! „Сите ветрови во пустината имаат свое име. И ги има многу“, ми одговори Хишам. „Пустинските луѓе добро ги познаваат и го прилагодуваат животот според нив. Поинаку и не можат да опстанат во пустината, зашто ветровите се најважната работа во големите жолти прострества“. Пак замолкнав, зашто сè што зборуваше Хишам го примав со посебен однос и го впивав во душата како златна капка што ја освежува душата во оваа пустинска жега. Секој негов збор ми значеше. И ми го исполнуваше и времето и брзото дви-

жење низ жолтиот предел. Знаев дека патувам во неизвесност. Такво е секое патување. Во тоа, можеби, е и убавината на секое патување. Во неизвесноста. Во очекувањата. Во трептежот дека секоја следна минута може да се случи нешто ново и неочекувано. Така човек си ја одржува големата љубопитност. Посебно кога крај себе има соговорник кој е нешто посебно и кој добро ја познава земјата. Многупати помислив на домашните предели, на Македонија, на Скопје, на ум ми дојдоа некои ликови и луѓе од моето окружување, но брзо минав низ тие бранови во мислите. Едноставно сакав таквите мисли овде, среде пустината, да ги исфрлам од себеси и да не го враќам патувањето назад, туку итав со мислите напред, кон некое идно време во кое беше предадена целата моја вознемирена душа. „Да не задрема?“ ме праша Хишам по моето долго молчење и шетање по метежот на мислите. „Не“, веднаш му одговорив. „Се замислив нешто. Мислите ми скитаа некаде далеку. Сакаа да ме вратат дома, во мојата земја, во некои зелени пејзажи. Потоа мислата застана кај некои луѓе, мои пријатели. Не знам зошто овде ми се јавија нивните ликови. Дали сè тоа има некаква врска со мигот? Кој е тој извор, вруток, што ја покренува мислата

на такво заскитување“, му зборувам на Хишам, а всушност, се исповедам себеси и си поставувам прашања на кои и самиот се обидувам да најдам некаков можен одговор. „Знаеш што“, ми вели Хишам. „Немој да се плашиш од непознатото. Тоа го вели мојата Света книга. Тоа го вели Алах. Секој човек е способен да го освои она што го сака и што му е потребно. Затоа ти се вртат во круг разни мисли. Ти патуваш кон непознатото. На мигови те фаќа страв, неизвесност. Но, штом си се одлучил да тргнеш кон непознатото, ќе го дофатиш. Ќе го објасниш. Ќе го освоиш тоа што го бараш. Така вели Алах“. Со овие мудри мисли Хишам целосно ме возбуди. Сега неговата личност порасна уште повеќе во моите очи. Тој стана голем човек. Растеше како пирамида во пустината. Се возвишуваше над пустинската рамница и над безличноста на пејзажот. „Ова е посебен човек“, помислив. Неговите мисли ми ја исполнија душата. Не знам каде тоа го прочитал. Не знаев дали навистина така пишува во неговата Света книга и дали токму така тоа го рекол Алах. Ама, така како што ми го кажа и во мигот кога бев целиот растроен, со некој потаен страв во себе, тие мисли ми дадоа сила. Нешто слично како што тие таинствени, магични сили

го поттикнуваа Сантјаго на Куелјо. Почувствуваа волја за издржливост. Сетив дека љубопитноста не ми е спласната и дека со „посебен лет“ и со „посебни освојувачки походи“ се движам кон непознатото. Ми остана загатката за пустинските ветрови. Иако веќе се приближувавме кон Александрија и веќе од далеку, од нашиот пустински агол на движење, се назираа далечните сенки на мојот митски град, сепак, морав со Хишам да дорасчистам во врска со пустинските ветрови. „Каж ми барем еден ветар, едно име на пустински ветар“, го замолив. „Долги се тие приказни за ветровите“, ми вели Хишам. „На пример, Левант. Тој ја носи песокта од пустината кон морските широчини. Најопасен ветар е - Симум. Тој ја покревува пустината од длабочините и може целосно да ѝ го измени лицето. Кога ќе се смири, пустината веќе не е иста. Ја огрева друга светлина. Сите ветрови имаат посебен говор. Секој ветар им се обраќа на луѓето. Ги бара низ пустината и им носи некоја порака. Луѓето ги чувствуваат ветровите, ги примаат пораките и се засолнуваат. Така вели Алах. Тоа се негови пораки. Сè е создадено од неговиот здив и сè се движи според неговото дишење“.

По овие зборови ми оживеа сонот за

ветровите, бурите и луњите. Ми оживеа мојот жив сон кој се пробиваше низ луњите на несоницата и ме тераше да итам во потрага по светлината.

Излегуваме од пустината. Веќе ги забележувам првите куќи. Мали попатни куќички. Бргу влегуваме во градот. Пред мене е Александрија. Јас сум во неа. „Секој сон станува јаве, само доколку се носи во срцето“, си помислив. Така си помислив, оти таква мисла ми надојде. Ми надојде како мало, свежо, жуборливо планинско поточе. Мислата извира од срцето. Оваа мисла потече токму од моето срце. Целата возбуда на вртокот во мене, се одвиваше во моето срце. Јас бев цел. Сега можеби ги изедначив сонот и јавето. Меѓу телото и душата поставив рамнотежа. Минатото и сегашноста се слеаја во една точка. Тишината на минатото време, исчезнувањата и огновите беа пред мене. „Сè се случува во срцето. И во душата, нели“, помислив и продолжив да ја скротувам мојата возбуда.

8.

ОСТВАРУВАЊЕТО на мојот жив сон во Александрија го започнав со Константинос Кавафис. Тоа е првата мисла и првата радост. Нели сè почна од него и од неговата поезија. Александрија, таа, античката, старата и величествената, почнав да ја создавам во мене токму преку песните на Кавафис. Сега, во ова прво утро во Александрија ми дојде на ум песната „Гласови“. Веројатно не беше тоа случајно. Во себе се прашував од каде да почнам во овој град. Што е тоа што би требало најнапред да го најдам и да го видам за да го остварам мојот сон. Се разбира, дилеми немав. Тоа беше Александриската библиотека. Уште во Каиро, мојот познајник Насер Абд Зени Умр што го запознав за време на одржувањето на големиот Саем на книги во Франкфурт, а подоцна се сретнавме неколкупати и на неговиот Каирски литературен саем, ме упати да се обратам во Александрија кај не-

говата пријателка Фати Зиа Ендере, која е директорка на Градската библиотека во Александрија. „Тоа е многу пријатна и комуникативна жена. Јави ѝ се. Ќе ти помогне“, ми рече Насер Абд Зени Умр. Кога ми проструија стиховите на Кавафис од песната „Гласови“, земав воздух во градите и некако гласно ги изговорив пред мојот пријател Хишам Сал Харум:

*„Гласови возвишени, гласови љубени
на оние кои умреле, или на оние кои за
нас
се изгубени како да се мртви.
Најави во нашиите се огласуваат со-
нишата;
најави во мислата духови ги слуша.
И со нивниот одзив за миџ ни ги вра-
ќаат
звучиите на првата поезија од нашиот
живот -
како музика далечна што не се за-
си!“*

Тогаш му предложив првин да ја побараме Градската библиотека и директорката Фати Зиа Ендере. Хишам не знаеше каде се наоѓа Градската библиотека. Возејќи долго низ градот, низ многу тесни и густо населе-

ни улички, по многу распрашувања, сепак, некако стигнавме до една мала, жолта зграда, која личеше на сè, само не на библиотека. Додека скитавме низ градот и ја баравме Градската библиотека, да бидам искрен, јас ја замислував како некое величествено, осветлено и блескотно здание, некоја посебна архитектура и нешто што веројатно, во духот на старата традиција и историја, ќе биде градски симбол. Доживеав големо разочарување. Застанавме пред оградата и пред железната порта. Застанавме пред нив и човекот што ни покажуваше со раката дека токму таа зграда, внатре, во неугледниот двор е Градската библиотека, ми дојде да го треснам по муцката мислејќи дека се шегува со нас. Но, сепак влеговме внатре, во дворот. Кога зачекоривме неколку чекори и го свртевме погледот кон влезот на малото жолто зградиче, ја видовме плочата на ѕидот „Александриска библиотека“! О, боже! Не ми се веруваше. Сè си мислев и се тешев и натаму дека сè тоа е некоја грешка, големо недоразбирање, некоја погрешна адреса и дека сме налетале на некоја маалска библиотека, на некој библиотечен клон кој служи за мали и ограничени потреби само на тој кварт во градот. Влеговме внатре во Градската библиотека. Влеговме во една

поширока, но не многу голема просторија, која личеше на читална. Сидовите беа полни со книги, а во средина имаше неколку клупи и столчиња за читање. Имаше само неколку млади луѓе. Прашавме каде можеме да ја најдеме директорката. Нè упатија во една соседна канцеларија, толку мала што едвај ја отворивме вратата и така, речиси од ходникот, со еден чекор внатре, а со другиот надвор, ѝ го поставивме истото прашање на една средовечна жена. „Таа не е тука. Денес е на пат“, ни одговори жената. „Дали јас можам нешто да ви помогнам?“ нè праша. Молчев. Разочарувањето растеше. „Ова ли е Градската библиотека во Александрија?“ ја прашувам жената со налутен глас. „Да!“ одговара таа. „Дали е ова единствената активна, градска, жива библиотека во градот?“ продолжувам со моите бесни прашања. „Да!“ кратко и смирено одговара жената. „Зар друга библиотека нема, не постои?“ продолжувам. „Не“, вели жената. „Ова е Градската библиотека. Повелете, седнете, разгледајте ја“, ни рече. Излегувам со едната нога од канцеларијата, се враќам во тесното ходниче и веднаш зачекоруваме во читалната. Седнуваме во неа. Вадам неколку книги од рафтовите. Беа добро вкоричени, со златен отпечаток

и со арапско писмо. Убави изданија. Ги разгледувам. Ги разлистувам. Но, мислата ми е бесна. Не можам да ја скротам. Не можев да се помирам со стварноста и со вистината дека ова е градска и единствена активна библиотека во големата и величествена Александрија. Ѓ се заблагодарувам на љубезната жена, излегувам надвор, застапувам пред скалите на малото жолто зградиче и го замолувам мојот придружник Хишам Сал Харум да ме фотографира. Да имам спомен, да го покажувам моето прво александриско разочарување.

„Нема веќе празно скитање низ Александрија“, му велеам на Хишам. „Ајде, тргнуваме по патиштата на моите соништа. Ајде кај старата, изгорената, големата Александриска библиотека. Ајде да го пронајдеме тој стар свет .Таму е мојот сон“.

Тргнуваме низ Александрија. Таму каде што се наоѓа местото на Александриската библиотека, нејзините остатоци, тие свездени гробишта на времето, само таму можам да допрам до онаа Александрија што е во мојот сон. Квартот во кој се наоѓа археолошкото наоѓалиште, остатоците, е пренаселен. Уличките се тесни, со згуснати дуќанчиња и со толку многу народ што е неможно ни пеш да се пробиеш, а камоли

со автомобил. Но, вештината на Хишам дојде до израз. Се чудев како успеваше меѓу толку народ и во толку тесни улички да го пробие возилото. Некако дојдовме. Сè беше своевидно доживување. На влезот една голема порта. Околу неа сидови, големи сидови со кои е заграден просторот на Библиотека. Влегувам со возбуда и со засилено чукање на срцето. Зачекорувам внатре, во вековната тишина и во немиот говор на згаснатите огнови. Пред мене се појавуваат возвишените Помпејски столбови. Патека-та води угоре, кон ритчето. Ми дојде мислата дека тоа место, Серапеумот, доградената библиотека, величествената зграда и столбовите, во тоа историско време во градот биле изградени на највисокото место и се гледале од сите страни. Ми дојде таа мисла и така со неа се упатив сега по патеката што водеше кон возвишувањето. Сега тоа не беше голем рид, но сепак патеката оставаше впечаток, виткајќи се меѓу урнатините, дека се работи за некој волшебен рид зад кој се крие некаква голема тајна. Мене, всушност, сè ми изгледаше чудесно и волшебно. И самата патека и тревките крај неа и тишината и белото небо над мене, тивкиот шум на стапалките, засиленото дишење и возбуденото чукање на срцето, сè беше

ставено во вонредна состојба и на сè му придодавав некоја поинаква смисла од вообичаената. Кога се подискачив угоре, кога пред мене, пред моите очи целосно се покажа просторот на остатоците од столбовите, сидовите, урнатините, камењата и расфрланите мермерни плочи, кога меѓу нив го видов изгореното лице на тоа дамнешно време, пожелтените тревки што се заплеткале околу старите и изветвени мермерни блокови, навистина почувствував јад во душата. Како да се наоѓав на најголемите гробишта на историјата. Стоев скаменет. Здрвен. Го вртев погледот на сите страни. Пред мене, во далечината, се протегаше фантастична глетка сè до морето и до синиот бескрај. Кога се свртев на спротивната страна, пак на место, здрвен, но со издолжен поглед кон далечината, видов дека и таму погледот се протега во бескрајот, кон морето, кон синиот бескрај, накај Фарос. Сфатив дека навистина локацијата е најдобриот видик во градот и дека од сите страни погледот пробива кон морските далечини.

Градот бил изграден меѓу морето и езерото Мариотис. Морскиот приод може да биде од две страни. И од кај Фарос и од спротивната страна. Затоа, таа локација и тоа божјо место брзо се развило во едно од

најголемите пристаништа на тој дел од Земјината топка. Сè е некако идеално спое-но со природата, како што и природата се понудила за создавање идеален град. Градот е создаден крај брегот каде што се мешале песокта и мочуриштата. Пристаништето е затворено и заштитено од малиот остров Фарос. Идеална позиција за заробување на ветровите и за заштита на бродовите. Темелите на Александрија биле ставени според проекцијата на Александар Македонски. Идејата што ја дал Александар била многу едноставна. Планот на градот требало да биде во форма на тешката пурпурна наметка што ја носеле неговите војни. И токму така е проектиран и изграден. Речиси совршен правоаголник испресечен со сообраќајници под прав агол. Тоа бил геометрички град. Градот бил проектиран за околу триста илјади жители. Во тоа време не ги броеле робовите. Сите овие податоци ми се вртеа в глава од повеќето извори на информации што ги барав низ разни книги. Но, има една книга и еден автор што на свој начин посебно се занимава со изградбата на Александрија. Тој има посветено неколку страници на тој историски феномен и тоа од аспект на развојот на математиката. Дени Геџ е математичар. Професор во Париз

и предава историја на математиката. Но, Дени Геџ се прослави како писател. Напиша неколку „математички“ романи и неколку филмски сценарија во кои за основа на филозофијата на создавањето на светот ја зема математиката. На пример, познати му се романите *Мерење на светиот* и *Царството на броевите*, а според негово сценарио е снимен филмот *Имаш само еден животи*. Најновиот роман *Теорема на папагалот*, кој сосем случајно дојде до моите раце и уште послучајно почнав да го читам, меѓу другото, ми откри некои податоци и некои објаснувања за ова мое старо, историско време и за мојата Александрија.

Сега, додека вцашен и возбуден шетав со погледот на сите страни во сините прострства над Александрија и тоа од највисоката точка на изгорената Александриска библиотека и од нејзините замолчени и тажни остатоци, се присетив на некои работи од Дени Геџ. „Патниците, по слегувањето од бродот“, вели Дени Геџ на едно место во неговиот роман и во неговата историска реконструкција на Александрија, „откривале град со циновски димензии и со нечуен раскош. Опкружен со канали, со плочници од мермер, испресечен со сообраќајници толку широки по кои четири возила може-

ле да се движат. Меѓу небото и земјата, колони од мермерни столбови се дигале во импресивни височини, а на столбовите столеле големи плочи, исто така од мермер, при што, за да се помести само една, биле потребни стотина луѓе. Колосален град украсен со камен од секакви бои, град од мермер и од камен, заштитен од пожари што ги голтале големите градови. Александрија имала две пристаништа, едно кое гледало на исток, и друго, на запад. Затоа, кога дувале ветришта, бродовите можеле без опасност да се заштитат. Токму поради таквата конфигурација градот бил и подигнат на тоа место. Во секој момент во текот на денот, бродовите вповувале и испловувале пристигнувајќи од сите медитерански пристаништа, од малоазиските брегови, од Милет, од Пелопонез, од Големата Грција, од Сиракуза и од Северна Италија, од Либија. Александрија била благајна на светот. Огромни магацини со најразлична стока со километри се протегале по должината на бескрајниот брег.

Имало исклучително многу житарки. Фабрики за разни производи. Александриското стакло било прочуено посебно по убавината која ѝ ја должи на чистотата на пустинскиот песок кој се користел за неговото

производство. А во неговите бродоградилница се правеле бродови од сите видови, од оние наменети за отворено море, оние за пловидба по должината на Нил до првиот водопат, и оние со рамен под за мочуриштата што го опкружувале градот. Врска меѓу Европа и Африка, меѓу Грција и Египет, меѓу грчкиот пантеон и египетските богови. Александрија во текот на седум векови ќе биде музеј на грчкиот свет“.

Кога шетав низ сенките на урнатините на Александриската библиотека, го допирав пладнето. Сонцето беше токму горе, над мојата глава и кога погледнував над него се свиткував за да ја видам целата негова вжарена величина. Се приближив кон големиот мермерен столб што се издига кон небото. Се приближувам некако со трептеж во душата. Претпазливо и тивко. Стои тука со векови, останал исправен да ги дофаќа ѕвездите и да ја чува урнатата тишина. Го допирам нежно. Очекував топлина. Мислев дека на него и на неговата мазна површина сонцето постојано се гали. Но, бев изненаден. Столбот го пренесе студенилото во мене. Низ него веројатно минале многу студени морски ветрови. Не може сам, така исправен, како вечен самјак на изгубеното и исчезнатото време, да се спротивстави на

непредвидливите луњи и на грмотевиците, иако сонцето се обидува и да го гали и да го стопли. Не. Премногу е осамен овој возвишен мермерен столб. Тој за мене во мигот стана симбол на студенило и на осаменост. Во него е скриена тишината. Ама смрзната. Заледена. Претворена во грутчиња вечен мраз. Тоа е далечното време. Времето на мојот жив сон. Овде дишењето е сопрено. Дури и да воздивнеш длабоко, таа воздишка не ја допира тишината. Сè е скаменето. Сè припаѓа на некое минато време кое со ништо не може да се помести од мртвите сенки. До столбот, во огромни димензии, во тело на лав, со магична насмевка и со магловит поглед - сфинга! Големи, неверојатно големи димензии. Изрежана од едно парче мермер и поставена на една од останатите големи плочи. Гледа далеку кон морските широчини. Кон синиот бескрај. И зад неа е синиот бескрај. Гледа замислена и замолчена. Се качувам на ѕидот, на големата мермерна плоча. Сакав да ја допрам. Лав ли е, сфинга ли е, жена ли е, чуварка ли е на тишината или на остатокот од некое време. Од тоа време кога големиот македонски војсководец го забодел своето долго копје и свикал со боговски глас дека тука, токму тука, треба да се изгради најголемото светилиште на

знаењето. Можеби овој студен мермер што го дипирам, оваа сфинга, овој лав, овој остаток од победените Цезарови огнови, оваа нежна и замолчена жена, ми ја воспоставува врската со моите далечни антички предци и со мојот голем предок. Можеби тоа е македонскиот Сид на плачот, како оној ерусалимскиот, кој кога ќе го допреш, со неговата топлина веднаш воспоставуваш врска, топол контакт со Бога и ти ги извлекува од душата тешките и мачни мисли за да ти олесни, да те направи поблажен и подобар. Овде ми е студено, иако сакам да ја стоплам душата. Иако низ допирот со овој чудовишен и чудесен мермерен остаток од времето, го чувствувам студот и покосниците во душата, сепак сè тоа си го преведувам на свој начин. „Па, не може да биде нашата, македонска врска со минатото топла и блажена“, си викам во себе и се тешам. „Сè е во сенките на урнатините! Сè е во остатоките на каменот. Сè е само гроб, пепел од коски. Студени и нечујни ветрови. Морничави исчезнувања. Затоа секој допир со нашата историја е студен допир со предците. Тоа е нашата врска со времињата. Така ги прескокнуваме вековите. Така се враќаме назад и само така ги чувствуваме гласовите и лелеците“. Си мрморам пред сфингата.

Можеби и гласно си зборувам. Сам сум среди вековната тишина. Молкот ми навлегува во коските. Тоа е истиот пат по кој навлегуваше и студенилото. Загледан во далечините, со таков занес, си ги замислував Цезаровите огнови што го дофатиле ова големо и раскошно здание и сè однеле во молкот на ѕвездите. Се симнувам од мермерната плоча, кружам уште еднаш околу големиот столб, се движам неодредено и со трепет што постојано ми ја стега душата низ урнатините, и се доближувам, така, како во сон, пред влезот на големата катакомба, на темните остатоци од внатрешните лавиринти на Александриската библиотека. Влегувам со зголемен страв, како да влегувам во темната утроба на земјата. Не знам што има внатре. Што останало од минатото? Само гледам темен, мачен и страшен отвор на земјата, дупка затревната одоколу од која сирка мракот и неизвесноста. Влегувам. Пак си го чувствувам засиленото дишење. Секој нареден чекор само ја зголемува неизвесноста. Влага, мувла, мирис на нешто застоено. Се движам во тунел. Мижуркаво е осветлен. Ги допирам сидовите. Нема камен. Нема мермер. Сува земја. Кога погледнувам повнимателно, на секој сид, внатре, издлабена комора. Тие длабнатини беа си-

метрично и во еден ред наредени. Една до друга. И така, од едната и од другата страна на двата зида. Сфатив или во мигот се досетив. Тоа беа местата, рафтовите каде се чувале свитоците. Тоа беа лавиринтите на Александриската библиотека во кои се сместувале најскапоцените свитоци и папируси. Тоа беа трезорите на најпрочуените книги. Итам надолу во тунелот, во лавиринтот на исчезнатата светлина, итам да го дофатам дното, крајот, најсветлата точка во таа темнина. Сè е празно. Воздухот е тежок за дишење. Секој допир на земјениот сид е празнотија. Ја ставам раката во длабнатините. Уште поголема празнина. Ниту папирус, ниту книга, ниту збор, ниту таен глас. Само тишина. Мачнотија. Тешко дишење. Занеменост. Нема мисла што може во тој момент да ја победи таа празнотија. Се обидував да помислам на нешто, да ја потиснам достагата во себе, но не навираше ниту една таква силна мисла што можеше да се спротивстави на тагата и на болката. Тоа е утробата на земјата. Празната утроба на земјата. Некогаш во неа навлегле огновите. Уништиле сè што било живо. Ветровите ја издувале пепелта. Останала само тишината. Таа се залепила на празните сидови и низ застанатото време го заборавила и својот

таен говор.

Помислив на папирусите, на илјадниците свитоци што биле сместени во овие лавиринти. Зар е можно сè, до крај, неповратно да исчезне? Овие мртви сенки ми го дадоа одговорот. Кога бев во Каиро, во околината на градот, таму некаде во подножјето на пирамидите, има една стара фабрика за правење папируси. Сè уште го задржала стариот, древен обичај за правење папируси кои во времето на создавањето на Александријската библиотека биле главниот „материјал“ на кој се пишувале книгите. Папирусите се завиткувале во свитоци и така биле редени во сидовите на библиотеката. На тоа се потсетив сега, во длабоките, мрачни и тажни остатоци од тие ходници. Мочуриштата биле мошне богати со густа трска, посебно околу Нил. Во околината на Александрија имало многу такви мочуришта на кои растела трската. За да се пишува на сувите папируси, морало да се дојде до некој вид листови. Тие листови од папирусот не се превиткувале, туку се замотувале. Така е дојдено до идејата цели книги да се испишуваат на свитоци. Папирусите можеле да се произведуваат само во близината на местото каде што растела трската. Тоа го видов во Каиро, во таа стара и древна работилни-

ца. Се сечат стеблинките на трската. Стеблинките се полни со вода. Се сушат извесно време, еден ден или една ноќ, колку да излезе водата од нив. Потоа стеблинката е сува. Се става во преса за стегање. Нејзините тенки суви конци почнуваат да се оформуваат како листови. Жолти листови. Египет во тоа време бил најголем и единствен производител на папируси. Кога почнала големата акција за собирање книги за големата Александриска библиотека, се зголемило и производството на папирусите. Египет имал целосна контрола на производството на папирусот. И тоа, се разбира, не било случајно. Во тоа време, голем конкурент на духовниот процут на Александрија бил Пергам. И Пергам градел голема библиотека и вршел откуп на значајни и познати книги за своите трезори и за потребите на својот научен престиж. Но, Птоломеј, развивајќи ја својата библиотека и престижот на Александрија, сè помалку и сè поограничено му продавал папируси на Пергам. Така, од немајкаде, во Пергам е создаден - пергаментот. Во недостаток на забранетиот египетски папирус, почнале да произведуваат листови од штавени кожи. Така е дојдено до трајниот и неуштив пергамент на кој подоцна се запишани многу научни и бесмрт-

ни дела.

Излегувам од подземниот ходник на изгорената Александриска библиотека. Од Серапеумот. Излегувам и ја дофаќам во очите светлината. Ѓ се радувам на светлината, но истовремено ја носам и големата тага во душата. Измешани ми се времињата. Мракот на минатото и светлината на сегашноста. Чекорам со бавен и тежок чекор низ просторот. Знаам. Сè тоа е минато. Остаток од далечното минато. Но има некои работи кои се чудесни и постојано и натаму ќе ја провоцираат и ќе ја преокупираат мојата свест.

„Секоја книга била составена од листови на папирус залепени еден до друг, образувајќи така лента која се замотувала околу стапче, па текстовите течеле столбично“, ми допираат гласовите на математичарот Дени Геџ. „Биле напишани на грчки или на демотски, во тоа време популарно египетско писмо, со жолто мастило разблажено во водичка миртина. Пишувачите користеле само една страна од листот, служејќи се со посилна трска. За читање биле потребни двете раце. Со едната рака се држел крајот на листот, а со другата се одмотувала лентата на папирусите. Свитоците биле опремени со етикети. Биле наредени

во кутии, во сидните рафтови. Биле редени според дисциплините: литературни текстови, филозофски, научни и технички. Потоа според алфабетскиот ред на имињата на авторите!“

Ги слушам овие гласови и објаснувања.

Ми надоаѓа гласот дека папирус на грчки се викал: Библос! Нема ништо случајно, нели! Ете го името на библиотеката. Ете ги корените! Сè има свој круг на допир. Затоа го сонував мојот жив сон. Затоа ја барав тишината на минатото. Многу работи се објаснуваат токму низ тишината. И многу нешта се доведуваат во таков чудесен спој и хармонија, само кога ќе им се фати логиката. А таа доаѓа сама. Ако си на вистинското место и ако настаните ги оживуваш во душата, во мислата и во живиот сон, има нешто во потсвеста што ти надоаѓа како тивка вода и полека ти размотува нешто што никогаш на друго место не би се сетил, ниту пак би му ја нашол смислата. Да. Библос! Ете свездена врска со создавањето на поимите. Овде, на оваа точка, стоејќи над Александрија, сега, гледајќи во бескрајот на далечината и во бесконечноста на небесните височини, сфатив дека сè е круг. Времето се врти во круг. Магичен и единствен.

Во центарот на тој круг е човекот. Можеби
времињата исчезнуваат, но човек знае тоа
исчезнато време сепак да го фати. Ако сака
да го фати. Зачекорувам удогу, кон излезот
од ова мртво созвездие. Ги мрморам стихо-
вите на Кавафис:

*„Денови и дни пред нас се редат,
слично на ред од зајалени свеќи -
златни свеќички, иррејни и по-
ли.*

*Минашните денови остануваат за
нас,
една тајна низа од изгорени свеќи;
најблиските сè уште се димат,
стиудни, растопени и свиснати веќе.*

*Нејќам да ги гледам:
нивниот ме растажува лик,
и нивниот блесок прв, кога ќе се се-
там.
Напред гледам кон моите зајалени
свеќи.*

*Не се вртам, за да не бидам вцашен
како брзо мрачната низа се должи
и колку брзо загаснатите свеќи се мно-
жат!“*

Заминувам. Тивко заминувам. Не се свртувам. Тоа беше мојот жив сон. Минатото останува назад. Сенка е. И сонот е сенка. Но јас одам напред, знам потаму и потаму, во секој следен миг постои светлината!

9.

ЕДНО ОД од седумте чуда на светот е Светилникот на Фарос. Тој мал остров на Медитеранот има одиграно исклучително важна и историска улога во развојот на цивилизацијата. Уште кога Александар Македонски го освоил Египет и кога решил да гради нова престолнина на Исток, Фарос бил негов најголем предизвик. Местоположбата на тој остров и големиот залив што се протега зад островот, биле крајно погодни за големо и заштитено пристаниште. Подоцна, со развојот на Александрија, тоа се покажало сосем точно и функционално. Првото чудо е Кеопсовата пирамида. Второто чудо е Колосот на Родос. А третото чудо е големиот и величествен Светилник на Фарос. Има една случајност која потврдува дека ништо не било случајно. Колосот на Родос и Светилникот на Фа-

рос се наоѓаат на ист меридијан! Тоа е толку прецизно, што просто е неверојатно како можело да се измери и да се постигне. Двете големи градби и двете големи чуда на цивилизацијата „кореспондирале“ на истата „осовина на светот“! Позната е теоријата и за Кеопсовата и за другите пирамиди дека единствено таму каде што се изградени и можеле да бидат изградени, без разлика на жртвите и тешките услови во кои биле градени. Височината на Кеопсовата пирамида само од тоа место во идеални пропорции и со идеални математички параметри точно, до милимитар ја одразува идеалната далечина од Земјата до Сонцето. Значи, и тука ништо не е случајно. „Осовината на светот“ била основа врз која се создавале сите географски мапи и сите астрономски мерења.

Мојот жив сон во Александрија сè уште траеше со големи возбуди. Моите истражувачки огнови беа силно потпалени. Иако претходниот ден бев на мртвите сенки на Александриската библиотека, иако целиот бев втурнат во мртвата тишина на исчезнувањата, сепак, мојата волја да продолжам во потрага по непознатото и натаму силно траеше. Без Светилникот, ќе ја немаше Александрија и Александриската библиотека. Без Фарос веројатно на овој

дел во Египет немаше да биде создаден еден од најубавите градови на светот. Една од најубавите крајбрежни авениии во Александрија е авенијата „Корниш“. Бескрајно долга и величествена и го оцртува големото пристаниште. Одејќи по неа се стигнува до Фарос кој е споен со копното токму по изградбата на Светилникот. Тоа бил голем, циновски градителски зафат на Александар и на неговите наследници.

Крај оваа прочуена и жива авенија, полна и преполна со разновидни ресторани, тече еден мешан и недефиниран живот. Има ресторани од секаков вид и со секаква храна. Сите се трудат да привлечат што е можно поголем број туристи. Но многу работи си течат и во знакот на арапската традиција. Минатото им е потиснато и тие не го нагласуваат со некоја посебна гордост. Како и во сите медитерански градови, шаренилото, живоста и забавата секогаш се привлечни и интересни. Мојата мисла беше насочена кон Фарос. Сè тоа што го гледав и што го забележував, всушност, беше попаточно и површно. Не ми беа важни ниту амбиентите на рестораните, ниту случајно избраната храна, ниту начинот на послужувањето и некои други посебности. Ми беше важен мојот жив сон. Се наоѓав на пат, до

крај, до последното зрнце на моите непреспани ноќи, сè што сонував со отворени очи, сега да го претворам во јаве. Во моја поетска визија. Во моја реална слика. Да го начујам шумот на тајните и длабоките бранови на морето за кои толку многу осамени ноќи пишував и барав знакови и симболи за да го искажам нивниот недофатен говор. Тоа го сонував длабоко во себе. Некогаш и го запишував во некои стихови. Можеби и нешто дофатив или само потајно сум сонувал. Сега сè е пред мене. Целиот отворен сон и бескрајното сино небо на непознатото. Историјата ја има. Таа постои. Треба само да се оживее, нели! Така постојано си велев и бев длабоко убеден во тоа. Ја видов во сенките на изгореното и пеплосано огниште на Александриската библиотека. Таму можеби чув многу тајни гласови. Тие не доаѓаа одеднаш. И не ми се обраќаа веднаш. Но, знам, тие се јавуваа низ покосниците на тишината, низ дишењето, низ мојата занемност. Молкот можеби ги криеше нивните тајни далечни гласови. Сега, додека тече мојот отворен сон, не можам сè тоа појасно и подиректно да го дефинирам. Но, чувствувам и знам дека некоја ноќ на бдеење, подоцна, некогаш во идните времиња, ќе надојдат гласови и ќе ми соопштат уште

многу вистини. Така се допира уште подлабоко во запретаните огништа на историјата. Така се разговара со гласовите на предците.

На Фарос сега има голема тврдина. Тоа е арапски музеј. Изграден е во XV век. Но, она што мене ме интересираше и што ја придвижи целата внатрешна сила, е стариот Фарос, островот на големото светско чудо, Светилникот на Александар. Минувам низ убаво уредените патеки на тврдината и брзам да излезам од неа, да дојдам до морето, до брегот и да ги допрам брановите, водата и вековниот шум на бескрајното синило на морето. Одам по жолтеникавиот камен и се приближувам кон брегот. Заплискуваат мали, бели, пенести бранови. Сакам да ги дофатам, да го замијам лицето и длабоко да воздивнам. Од радост или од возбуда, не знам. Ги допирам најпрвин зелените камења. Да, точно: зелените камења! На нив се нафатила мовта, морските зелени тревки и им го покриле обичното жолтеникаво лице и ги претвориле во зелен каменен појас што ги пречекува пенестите бранови. Ги допирам тие камења. Се лизгаат, но имаат и некој чуден мазен израз на лицето. Водата толку многу ги гали, што се претвориле во нешто совршено мазно и жи-

во. Седнувам врз еден таков камен. Седнувам врз неговото мазно и зелено лице. Ги испружувам нозете во водата, потоа се наведнувам и фаќам во дланката мали, бели бранчиња. Го мијам лицето. Се освежувам. Помислувам пак на Сидот на плачот во Ерусалим и на допирот со Бога. Тоа истото го помислив и со допирот на мермерниот Помпејски столб во згаснатото огниште на Александриската библиотека, а сега истата мисла ми провеа низ главата и во допирот со водата и со морето. Можеби така, токму со допирот на белите бранови, ја воспоставувам сега и овде, на ова место, мојата тајна врска со минатото и со гласовите на моите предци. Тука Александар бил загледан во иднината на светот. Тука го сочекувал изгревот и ги замислувал своите идни походи. Тука, најпосле, му го донеле од Вавилон и мртвото тело. Неговиот гроб е тука некаде! Можеби во водите! Светилникот и неговиот крајбрежен град исчезнале како што сè од минатото и од тоа далечно минато е исчезнато! Само водите можеби ја кријат таа тајна. Затоа заплискуваат со бели, пенести бранови, нешто шумолат и пак се враќаат во морската шир за ноќум да си дошепнат со свездите и да си ги разменат тајните пораки на вечниот молк. Се загледувам дла-

боко во сините води. Го ширам погледот до бескрај. Сакам да допрам до најголемите длабочини на морето. Сакам да навлезам со светлината на очите во тие длабоки, таинствени и волшебни пространства на длабочините, за што искрено верував во себе и во мојот сон дека сè е таму и сè постои. Занесот е голем. Ветреџот дува и ме гали по лицето. Ми се отвора душата со голема радост. Не трепкам со трепките. Го чекам големиот бел бран што се појавува од далечина и ита кон мене. Го чекам без здив. Зачекорен во морето и со подадени раце кон него, скокнувам на неговите бели крилја и не допуштам да дојде до брегот, да се распарчи и да го скрши своето бело лице во илјадници ситни бели парчиња претворени во солзи. Го сопирам во мојот поглед и така качен на него, запловувам по ширните синила на морето. Се втурнувам во длабочините, а часум потоа скокнувам горе, на светлината. Гледам. Оживува пред мене големиот Светилник. Оживува тоа големо, величествено и колосално здание. Се возвишува угоре кон небото. Ги допира ѕвездите. Измешано е времето меѓу денот и ноќта. Лицето на тоа време ми се покажува во друга форма. Ако сакав да го дофатам огнот што свети горе, на врвот на Светилникот, тогаш нас-

тапуваше ноќ и ми засветуваше таа чудесна светлина. Се јавуваа морнари од далечината и ги насочуваа своите бродови кон брегот. Беа сигурни дека светлината, на стотина километри, низ големите огледала, точно ќе ги доведе до брегот на Фарос. Кога ја гледаш таа светлина, од морските далечини, од неизмерните морски далечини, мислиш дека тоа е некоја нова ѕвезда на небото која постојано те повикува по жолтата линија на отсјајот и те води во сигурните преградки на големото пристаниште. Кога ќе дојдеш до неа, кога ќе ја видиш големата градба, ќе забележиш дека таа е изградена од три дела. Најдолниот дел, широк и цел од големи камени блокови, висок околу седумдесет метри и доволно широк за да може врз него да се доградуваат другите два дела. Вториот дел е осмоаголна кула и по височина помала од долниот дел, а врз неа е доградена уште една помала, квадратна кула. Над кулата, на врвот е огнот и цел сложен систем од огледала кои ја пренесуваат на големи далечини светлината на огнот. Го гледам чудото во длабочините на водите. Во почетокот на XIV век сè тоа потона во длабочините на морето. Силен земјотрес до темел го растресе Светилникот и крајбрежниот град на Александар. Врз нив заплис-

каа морските води и го покрија страшното исчезнување. Сега сè е долу, во дното на водите. Ги гледам големите блокови. Некои се навалени, цели, лежат како големи мртви тела во длабочините на водите и чекаат некоја нова сила да ги покрене и повторно да ги врати на дневната светлина. Јас верувам во чуда! Како што можеле да бидат изградени големите чуда на светот, така можат да бидат и спасени од вечното исчезнување! Светилникот е долу, во длабочините на морето. Огнот е згаснат. Огледалата му се искршени. Гледам и други кралски палати кои го изгубиле блесокот на своето време, но стојат и чекаат некоја волшебна рака да посегне по нив. Целиот кралски град е долу, во водите. Стои потонат. Можеби е ранет. Во делови и разурнат. Можеби многу улици ги заборавиле своите сончеви сенки на дневната светлина, па сега, долу, во водите, во темнината и молкот, си ги бројат големите и славни денови и ноќи на победи и триумф. Шетам по нивната тишина. Сакам да ја допрам таа длабока, магична тишина која цел живот ме измачува и ми поставува неодгатливи загатки за исчезнувањето. Ја допирам тишината. Тоа е исчезнувањето. Тоа се трпките по телото, морниците и покосниците. Тоа е каменот. Мртов.

Изместен од своето земно и свездено лежиште и ја изгубил секоја смисла на своето постоење. Долу, во длабочините, навален како ранет воин, повеќе ми наликува на мртва стража врз татнежот на подземните морски сили. Можеби така ги плаши, можеби и ги скротува, но сепак, тој долу е само мртов камен кој одамна се поделил со небото и со свездите.

Се враќам со белиот бран кон брегот. Се враќам во молк. Во мојот молк. Повторно седнувам на зелените камења врз кои нежно заплискува водата и исфрла по некоја откината тревка од длабочините. „Има ли смисла уште да седам?“ се прашувам. „Зошто толку празен простор и толку далечен бескрај? Зошто сè е во бескрајот?“ Притискаат мислите како студен и мрачен облак што ми надвиснува над главата. Ветрот се засилува. Се подготвува на поход кон морето! Не. Можеби доаѓа од морето и сака да го потфати копното! Можеби тоа се измешани гласови, токму оние гласови што јас ги барам и им го одгатнувам тајниот говор! Не знам. Станувам од каменот. Продолжувам да чекорам крај брегот. Скокам претпазливо од камен на камен и како да газам врз некои невидливи сенки што оживуваат, но молчат и сè повеќе ми отвораат

засветлени патеки. Се меша минатото, сегашноста и иднината. Дали имам одговор да го спојам сè тоа во една точка? Можам ли сè да ставам во еден круг, магичен, но објаснувачки и видлив? Сè е тука, во флуидот и во сенките, а сè е исчезнато и невидливо! Сонував живи работи, а сега јавето е празно! Засилен ветар и потемнети облаци што сè посилено и посилено ми ја притискаат главата. Каде да се продолжи? Сè имало свое траење. И свој век. И свој глас. И свој молк. А говорот? Е, тоа е мојата потрага по непознатото. Тој што трага и ќе најде, зашто непознатото е само во сонот. Јавето има друго лице. Крај мене, ненадејно, од молкот и од тишината излегува стамен човек. Ме гледа кротко и смирено. Излегува од светлината по која занесено чекорев. Вели: „Ти ги насетив мислите и чувствата. Тука, крај брегот, секогаш ја допирав тајната на тишината. Со денови седев и гледав. И чекав. Едно утро надојдоа гласовите. Ги запишував. Тоа беа гласови кои ѝ дадоа смисла на мојата вечна потреба да го објаснам времето!“ Го рече ова човекот и додека бев загледан во светлината, не верувајќи во тоа што го слушам, тој си замина.

Од далечината на синиот бескрај, како ехо низ тивки бранови, ми надоаѓаа не-

говите зборови. Тоа беше, се разбира, Кавафис:

„Ќе одам во оруѓа земја, на оруѓо море.

Еден оруѓ зраг ќе се најде, подобар од овој,

Сека моја усилба една осуда најишана е, знај,

и срцејто ми е - како мртвоец - закован в мрак.

До кога мојот ум во ова венење ќе остане без зрак?

Каде и да се свртат очите мои, каде и да се вгледам

руината црна на мојот живој туча ја гледам

кај што толку години минав и се оштети морен“.

Гласот продолжуваше:

„Други предели не ќе најдеш, ни оруѓи мориња клей,

Градој ќе те следи секаде. Пајшиша ќе фаќаш

исти. И во окружитието исто ќе се враќаш;

и во истиите куќи ќе бидеш, во исти круж.

*Секогаш во овој град ќе стигнуваш.
Не надевај се на друг,
нема брод за тебе, нема пати!“*

Згасна светлината пред мене. Исчез-
на човекот од неа. И гласот потем преста-
на. Се изгуби во морето. Натезнаа облаци-
те. Задуваа силни ветрови.

Тоа беше веќе некое друго време.

10.

ТЕМЕЛИТЕ на Александрија се уд-
рени во четвртиот век пред нашата ера. Тоа
е времето на големиот војсководец Алек-
сандар Македонски. Дочекавме да започне
дваесетипеттиот век од тоа време. Многу
ли е или малку? Не знам. Меѓу сонот и јаве-
то, времето има друг тек и други мери. Ме-
ѓу земјата и небото, сè изгледа и блиско и
далечно. Некогаш мала, небесна, засветле-
на ѕвезда ќе ти падне во очите. И тоа во ми-
гот додека ја гледаш. Како го измина тој да-
лечен пат? И дали воопшто тоа беше дале-
чен пат! Затоа, дваесетипетте векови што
сега ми се појавуваат како бројка, броејќи
од срцето на Великиот па наваму, можат да
бидат и само една падната ѕвезда во моите
очи. Миговна. Додека сум погледнал во не-
бото, додека сум помислил на небесните
гласови и додека сум го пробудил тајниот
говор на минатото, ете, во миг, како со бр-

зина на трепет, влетува нова свездена светлина. Така е и со Александрија. Со мојата Александрија. Така е и со мојот жив сон. И со сенките на мојата татковина. Светлината на Фарос и белите пенести бранови на морето ме префрлија на соседниот полуостров. Можеби на најисфрлената точка кон морските широчини. Од таа точка натаму е само синото море и само бескрајот. Горе, на небото, е само сонцето. Е, токму на таа точка во која е собрана целата светлина на небото и на земјата, на времето исчезнато и на времето сегашно, на ветровите и на молкот, на тишината и на морските татнежи, токму на таа светла точка што е откината од големата вжарена топка на сонцето, се удрени темелите на новата Александриска библиотека. Новото духовно светилиште треба да го поврзе минатото и сегашното време и да ѝ се обрати на иднината за да ги пренесува пораките живи и запаметени. Така можеби ќе се стави крај на исчезнувањето! Ете зашто дваесетипетте векови одеднаш ми се сторија една точка, нешто споено и единствено. Најпосле сè се претвори во едно време и во едно траење. Птицата Феникс не го мери времето. Таа кога-тогаш ќе излета од пепелта и од згаснатото огниште. Огновите мора да бидат победени. Траење-

то и молкот низ вековите биле само подготовка да се дофатат височините, светлината и ѕвездите. Таму на таа точка е Источното пристаниште. Таму се скротени силните ветрови и морските луњи. Темелот на новата Александриска библиотека е поставен длабоко во земјата. Единаесет катови, големи и колосални како што налага духот и градителската традиција во Египет. Но, овојпат се во корените на земјата. Не е тоа нова пирамида, возвишена, за да ѝ пркоси на светлината и да го дофаќа врвот на сонцето. Не. Сега во новата градба сè е обратно. Во подземните колосални катови треба да се чува една друга светлина, треба да се чува духот на знаењето и светлината на човештвото. Исчезнувањата припаѓаат на минатото. Треба да се гради за иднината. Бреговите на Александрија ќе заживеат во духот на своето старо и незаборавено време. Египет се враќа во своите славни фараонски потфати.

Кога се удираше темелот на новото светско градителско и научно чудо во Александрија, египетскиот претседател Хосни Мубарак ги изговори зборовите: „Египет ја иницира идејата за оживување на Александриската библиотека бидејќи верува дека човекот не може да живее само

од леб, туку дека културата е храна на мислите, совеста и чувствата и тие не се ништо помалку важни за човекот од материјалните добра!“

Пет години се градеше новата Александриска библиотека. Сè тоа што е изградено, замислено, проектирано и изведено, всушност, ѝ се обраќа на иднината. Кога бев таму, пред некоја година, тоа сè уште беше големо градилиште. Зад градилиштето се протегаше големата авенија „Корниш“, а зад големата градба е познатата улица „Порт Саид“ зад која започнува големиот универзитетски комплекс на Александрија. Тука е младоста и убавината на овој град. Тука е и иднината и светлината. Бев возбуден од спектакуларноста на градбата. Иако од надворешниот изглед, таа не остава впечаток на ново светско чудо кое заплашува како пирамидите и нивните издолжени сенки на стравот, сепак, кога ќе се навлезе во суштината на овој проект и на продуквените и оригинални идеи на идејното решение, веројатно со право може да се нарече дека со оваа градба започнува новиот век и новиот милениум. Изградбата на новата Александриска библиотека ја водеа египетската влада и УНЕСКО. Тие и ја финансираа. Значи, во новото духовно свети-

лиште е вклучен целиот свет. Токму така како што доликува на нашето време и на нашата свест за оживување на минатите светлини. Пред сегашните архитекти беше ставен голем предизвик. Да се проектира зграда што ќе ги одразува „корените на египетската цивилизација, а да го има квалификативот еден од дијамантите во круната на утрешната архитектура“. На отворениот архитектонски конкурс се јавиле 1.400 кандидати од 77 земји. Бил избран проектот на норвешката фирма Snohetts Architecture and Landscape, and Associates of Oslo. Побарав стручно мислење и објаснување за победничкиот проект и тоа од компетентна личност, архитект што го проучуваше овој импозантен и импресивен проект. Тоа е арх. Душка Шуловиќ која ми вели дека победничкиот проект жирито го сметаше за висок архитектонски дострел и силна симболична слика. Кругот свртен кон сонцето, делумно заглибен под нивото на земјата ја одразува сликата на античкото египетско сонце, кое пак во современи услови ќе го осветли светот на човечката култура. Накосо пресечениот цилиндар, еден едноставен волумен во себе ги содржи сите активности на библиотеката. Кругниот облик го симболизира целокупното знаење на све-

тот. Наведнатиот покрив овозможува индиректна дневна светлина и нуди јасен поглед на морето и е симболична слика на чип со што е искажана суштината на оваа институција која разменува информации со надворешниот свет. Подигнатиот премин е дизајниран како стрела и ги поврзува Универзитетот и Библиотеката со предниот фронт и морето. Гледано од север, објектот е пресечен цилиндар кој паѓа под агол од 20 степени и со предниот дел се нурнува во базен со вода. Од југ цилиндарот е обиколен со масивен ѕид без прозорци, од асуански гранит изгравирани со калиграфски букви и репрезентативни натписи од сите човечки цивилизации. Каскадните нивоа на платформите содржани внатре, осветлени од покривот, даваат изедначен поглед на амбиентот во различните делови на Библиотеката. Секое ниво дозволува пристап до сопствениот затворен дел, давајќи внатрешна флексибилност во истиот тој волумен да се додаде платформа во иднина доколку се појави потреба од проширување.

Архитектот Душка Шуловиќ ми појасни и уште некои мошне интересни детали. На пример, дека Библиотеката е проектирана за капацитет од 8 милиони книги, а ќе има околу 300 читални и други просто-

рии за користење на современи медиуми (аудиовизуелни медиуми, слајдови, касети, ЦД РОМ-ови) и опремена со најсовремена техника. Како додаток кон главната библиотека ќе бидат вклучени и Библиотека за слепи луѓе, Музеј на калиграфија, Лабораторија за конзервација и реставрација, Интернационално училиште за науката за информации, Планетариум, Научен музеј и Конференциски центар со капацитет од 3.500 луѓе. Капацитетот на читалните е за 2.500 луѓе и претставува најголема читална на светот, а се предвидува дневно библиотеката да ја посетуваат околу 10.000 луѓе.

Сè ова е импресивно и импозантно.

Ако Сиднејската опера стана симбол на градот и светско препознатливо современо чудо на нашето време, дваесетипрвиот век почнува со Александриската библиотека. Со новата библиотека и со новото освојување на светлината и на Сонцето. Египет не би бил древна земја ако не го задржи духот на чудата. Еве пак на Египет му се случи чудо. Сега, современо, ново, атрактивно и во духот на времето.

Кога пеш се враќав од новата Александриска библиотека, од тоа истурено место кон морето и кон сонцето, кога полека зачекорував на крајбрежната авенија која

во недоглед кружи сè дотаму, до славниот Фарос и прави некој величествен круг околу целиот град, мислите ми шетаа по небесата. Едно е небото и во минатото и во сегашноста. Едни се и тогашните и сегашните ѕвезди. Ако има очи што гледаат и ако има слика што се памети и ако има вонвременски знак што сè соединува во една мисла, тогаш тоа е - светлината! Само светлината е нашиот вечен придружник.

Се движам по неа, по нејзиниот говор.
Гласот на Кавафис ми вели:

„Луѓето ги познаваат случениите работи.

Она што ќе се случи го знаат боговите,

на светлините тие целосни и единствени господар,

а она што набргу ќе се случи го населуваат

мудрите. Нивниот слух

најат во часови на длабоки проучувања

запрејерува. Им се јавува мистичниот шум

на случките што се приближуваат.

И восхиени застапуваат. Додека надвор

*на улицата луѓето ништо не слуша-
аа!*“

Го слушам гласот на мојот Александриски поет. За него и дојдов овде. Неговите стихови ме покренува на сонување. На живо сонување. Ми ги запалија внатрешните огнови на немирот да го барам непознатото. И исчезнатото. И Кафавис го нема. Знаам. Го нема во неговата Александрија. Неколку ноќи го барав по тесните улички. Го барав во некои кафеани каде што мислев дека си ја допива чашката пијалак и тажи врз својата осаменост. Го немаше. Излегував пак крај морето, се загледував во свезденото небо на Александрија и таму, горе, ги чувствував шумовите на невидливите бранови на големите води. Изворите, си помислив, се на небото, а не на земјата! Морињата се полнат од небото, а не од реките! Мислев дека овде, во Александрија, ако ја дофатам полноќта, ако ѝ погледнам со широко и отворено лице, ако ѝ ја озрачам мојата светната душа и ја повикам да се симне во моите прегратки, за да се прегрнеме, дека тоа ќе биде последната голема воздишка во мојот жив сон.

Сè има надеж.

И мојот сон имаше надеж.

Само надежта ме одржуваше да истра-
ам во трагањето по непознатото.

Така допрев до гласовите што ги ба-
рав.

Ги почувствував луѓите на несоницата
и пустинскиот Симум низ кој ја гледам свет-
лината.

Тоа беа јасни гласови на минатото.
Гласови на препознатливи луѓе. На војско-
водци, воини и поети. На градители и фара-
они. На робови и фантасти. Тоа беше ме-
шаница од златни еха кои ја оцртуваа лини-
јата на мојот сон.

Фаќајќи ја белината на мугрите во
Александрија, заскитан низ непознатите
предели на градот, а сепак чувствувајќи го
мирисот и шумот на морето, подготвувајќи
се да заминам во мојот заслужен и спокоен
сон, застанат крај брегот на моето исчезну-
вање, ја слушав „Молитвата“:

*„Морејџо ѓроѓолиџа еден морнар млао
Мајка му, не знаејќи, во црковниоџи
лао*

*џрео Боѓородица џали џенка свеќа
за да џ се враџи брзо и со среќа -*

и везден кон веџроџи се вслушува и

*и́реине,
Но, дури се моли и во надеж креине,
иконаи́а слуша, и бол во по̀зледои́и ѝ
се скри́л,
знаејќи дека нема да се врати́и синои́и
мил!“*

Се враќаат брановите кон морската
шир.
Стивнува гласот.
Се губи.
Тишина.
Идеална тишина.
Тоа беше гласот на мојата долго бара-
на тишина.
Молк.
Поголтнувам длабоко.
Замижувам.
Затворените очи ми беа преполни со
светлина.
Се враќам дома.

ТРЕТ ДЕЛ
ЖОЛТА ЛУЊА

11.

ДОТУКА ја бев напишал книгава. За понатаму, реков - подоцна. Кога ќе се вратам дома.

И, се вратив дома.

Го слушам првиот крик на новото столетие, на новиот милениум. Секој има своја дома. И своја жива татковина. Таква каква што е, таква каква што останала. Ни ја оставиле, тука си се кукнал. Дрвото еднаш ги пушта корените длабоко во земјата, нели. И вечно е тука. Опстојува на луњите, ги пречекува ветровите, трае под белата наметка на зимата, разлистува, пролетта ја гали, се галат, ги пречекува птиците, легушите им ги плете, ги тае, ги крепи и го потсетува небото дека сè опстојува за да памети. Да, сè се памети. И сите паметат. И дрвјата и птиците. И небото и земјата. Се памети и отсебот на зората, но се паметат и витлавиците. И дивите ветрови се паметат. И студете-

цот и мразулците. Се паметат и вдишките воздух. Времето кога е наосено. Ах, кога е наосено, кога спобудалува! Ти се тагари скрбноста, росни капки те полеваат по челото, чувствуваш, ти се збурбатува, сновиш затворен во својата тесна кожа, во неа си, нема каде, нема друго место, не се излегува од неа ни лесно ни тешко, се напластил бигор во душата, се мрглавиш, стусен си пред сопствената сенка, ти надоаѓаат 'рскотни звуци... 'Рпалци ли се од небото или далечно ехо од планините, ја нема светлината, потонала, се стопила, се прелеала низ ситото на одминот, одминала, исчезнала.

Ах, светлината!

Си дојдов дома. Си дојдов во мојата татковина. Таква каква што е, таква каква што ни останала. И таква каква што ни ја оставиле. Жива е. Во корените е, во лисјето, во грмушките, во шепотот. Сновам низ нејзиниот самрак. Со мрглави очи ја гледам. Чинам, ја гледам. Ја меркам, мера ѝ земам. Не фаќа далеку окото, погледот. Непогодица ја фатило. Болна е, боледува. Крвави. Притулено цвили. Ја ставиле во отворена стапица, ветросана е, преплашена. Ми се сугурчи јад во душата. Со силен глас сакам да ѝ викнам, да се поткрене, глава да подигне, поглед да издолжи и до Алексан-

дрија и до Вавилон, низ водите на Тигар и Еуфрат да се пробистри, сонцето да ѝ заблескоти, слач да се исполни, да нè исполни.

Нема глас.

Ниту јас, ниту таа.

Во врзулец од сувосидица сме се зајазлиле.

О, боже, како ќе се бараме! Каде ќе се најдеме.

Каде сме!

Дома, нели!

Секој има своја дома. И своја татковина. Како корените, како дрвото.

Мумелкам нешто, во себе, молкома, толку колку да си ги дотолчам јансите, покосниците во душата.

Сакав светлината да ја дофатам. Дома, во мојата татковина. Светлината што останала, што ни ја оставиле предците. Од животот сон ја проблеснував, од сенките на урнатините ја извадив, од длабочините на морето ја извлеков, од згаснатиот светкавец на Фарос ја потпалував, од големите потонати камења со зелено лице ја тегнев, како сончев зрак што севнува, како свилен конец од трепките на мугрите ја тегнев, ја влечев, воздивнував, дома да ја донесам, ја донесов, во мојата душа ја вгнездив, низ полињата, реките и планините сакав да ја полеам, да ја

распостелам, омајни мириси да бунат, шарен ќилим, о, шарен ќилим да се вее на небото, низ небесата, зар немаме право на тоа, зар не е светлината наша.

Ајде, реков, поминок нека има!

Утеха е тоа.

Незгаснатото пламенче од нашата сè уште недогорена свеќа.

Пламенче, огинче.

Жар и пепел.

Огниште.

Куќа.

Чатија.

Покрив.

Така раков, такви зборови ми се врволкаат во мислите, во утехата.

Молитвам пред моите скрбни вдишки.

Молитвам, а не знам зошто тенкото, жолто пламенче од свеќата ми се врголи. Го исплазило јазичето, остро е, сече, пече, боде, боли... Во очите ми се влажни, во набабрените подочници солзите како во понорница низ скрки ги слева.

Скипнат сум, во клучец сум.

Зар не ја излеков светлината, зар не ја донесов дома. Зар има татковина без светлина. Каде ѝ е лицето, зошто кожата ни се усучила, гламносала.

Зошто, боже, ја нема. Зошто ја оста-

вив таму, во морињата, во урнатините. Зошто сè е далечно, недофатно. О, за нас, сè е далечно, недофатно.

Сè е некаде на друго место, во дамари-те на историјата.

Ми велат, војна ќе биде!

Светците од нашите манастири со на-дурмени веѓи ми го велат тоа. Исплашени, преплашени. Им ги извадиле очите, им ја испоганиле одеждата, ги парчосале, душата до искап им ја исцицале. Ама зборуваат, шепотат, молитват. Олелекаат, ама ви ве-лат, војна ќе биде, оти такви луѓе има. Ги има, такви се, сакаат војна. Меѓу себе да се убиваат.

Фурија е тоа, богомамници.

Не верувам, не ми се верува.

Го завршив записот, му ставив точка, си дојдов дома. Со светлината сакав да си дојдам, со оживеаниот глас на предците да се лелеам во прскотот на мугрите.

Тоа беше мојот жив сон. Така сонував, така посакував. Тоа беше големата желба, оти секој човек еднаш има право на голема желба. И да му се исполни посакува, оти има право на тоа. И, еднаш, само еднаш, се допира до живите гласови на предците. Тоа се златни еха од дамнините. Во тишина, во безветрина ги откривав, ги наслушнував.

Ми велеа, ми велеа: „Секој се враќа на својот корен. И на својот извор!“

Гласови беа тоа, златни еха.

Под ѕвездите на Александрија бев. Оттаму ми надоаѓаа гласовите, оттаму и светлината се прелеваше во моите очи. Завет е тоа на Великиот, оти остана таму, па во нашите очи ни ја даруваше светлината. Во светлината - татковината.

О, од созвездијата на Александрија, од тишината на пустинскиот ветар Симум, низ облаци од жолта луња, бев ја зграпчил светлината, дојдов дома.

Секој има своја дома, своја татковина.

Свој корен, свој извор.

Свое дрво што еднаш пуштило корени и никој не може да го откорне, да го разнесе низ пределите на исчезнувањето.

Ех, колку бев наполнет со светлина, колку летав низ бескрајните пространства на мојот сон. На шарено ќилимче бев. Седев крснозе на него и лебдев низ небесата. Беше услупно исткаено. Од срце, од душа, со најубавите свилени конци на нашите ткајачки. Во волшебноста на неговите бои ги гледав тенките, жолтеникави прсти на мајка ми, нејзините длабоки и таинствени ноќни воздишки. Гледав дека во секој котелец, со секое вретенце ја бараше смислата на

постоењето. На животот и на живејачкава им го вдахнуваше флуидот на истрајноста. Низ секоја шара на ќилимчето ни завештуваше и по една мисла, ни ја пренесуваше низ ситните, трпеливи конци на ноќта. А зошто толку бои, толку шарени свилени конци во рацете на мојата молчалива ткајачка? Зошто молк, спокој, смиреност и стивнато немеење пред секое вденување на вретенцето низ растегнатите конци? И зошто ткаеше само ноќум, на придушена жолта светлина од свеќникот? Тајни се тоа што се тајат. Загатки пред кои молчине, о, самјачки молчам. И тегобно ги побарувам одговорите! Со мачнотија, со достага. Дали се плашине? Се плашам ли? Од што? Дали од таинственоста и од волшебноста на везот или од црните шамии? Знаам, знаеме, конците на ткајачките се растегнуваат меѓу животот и смртта. Меѓу болката и радоста. Меѓу првиот крик од мајчината утроба и последната воздишка на одарот на исчезнувањето. Се везат, се ткајат, се китат со променливите бои на душата. Се затегнуваат меѓу раѓањето и смртта. Затоа - молк. Тука е вкештен тој, тука е заврзан. Тешко се одмотува, тешко се одгатнува. Во тие везови, во тие наши шарени ќилимчиња е суштината на заветите. Завет ни е и небото и

земјата. И сонцето и светлината. Виделината ни е завет. Очите, лицето, издолжениот поглед кон бескрајот на минатото, на историјата. Нашето шарено ќилимче лета под големите морски длабочини, ги допира потонатите светилници, согорените ѕвезди. Ги дига до небесата големите карпи на Фарос, од дното на морето ги воздига, ја движи светлината. Со неа лета, со нејзината блескотна сила. Од каде би надоаѓала светкавицата, ако не е завет отаде златните еха на нашите живи гласови.

Молчине, а грмотевно време е.

А, сепак, летаме со нашите исткаени шарени ќилимчиња, се виориме над далните предели на исчезнатата татковина на нашите предци. Летаме со нив низ соѕвездијата на сонот оти се исткајани, извезени од рацете на нашите мајки. Наш сон е тоа. Наше право на летање. И на сонување. Сè треба да се одмери, да се дофати. И да се знае. Сè што го допира златното ехо на нашите исчезнати предци. Оти, поетот знае да каже, тихо, дека нашите срца со себе водат разговор ноќен во тревога бесна. Пее нашиот велик поет, пее тихум, со притаена болка во душата, оти болната душа на нашите предци ја опејува. Гласови се тоа што ги наслушал, што ги сетил. Ноќум, на при-

душена жолтеникава светлина низ која се парат конците, од срцето се парат, едниот ни буди морничави траги, а другиот копнеж и светол и стрвен! Така сè се плело за века, завештанијата наши, се плело семето наше во родот што со шарено ќилимче сал небесата ги шетка, ги вртка, оти нашите конци се како сончевите зраци што отсево на зорнините го влечат отаде истрајноста.

Премрежиња, премрежиња!..

Наместо жолтите луњи на мојот жив сон, наместо пустинскиот ветар Симум што го менува лицето облеан во нова светлина, црни ветрови ме задуваа. Црни, гламносани. Ме разнесуваа. Ноќум гризеа, жилите ми ги корнеа, го уриваа мојот жив сон, налудничаво завиваа со волчји гласови. Се волчеа, грмеа, ’рскот ми се стори времето мое.

Каков ракопис, каков запис, реков.

Толку колку што издржала мојата дамнина, толку бев запишал. Мојот жив сон силум и преплашен си се врати назад во златното кутиче на историјата и си стивна во невидливите сенки на урнатините.

Моето време на јаже од виеж беше.

Се срдеше.

Се обезуми.

Гровта во чемер.

Немошница го спопарило.

Страшни гласови ме корнеа, ме разнесуваа, низ разулавени бурјани ме трескаа, црни ветрови завиваа, волчеа, рикаа, пиштеа, лелекања се слушаа, пискотници беа, војна е, велеа, новото столетие, новиот милениум кај нас со бомби почна, со колежи, со убивања, меѓу себе се колевме, се убивавме, трештеа планините, рафални истребли го распоруваа небото, се множеше стравот, раните стануваа сè поотворени, подлабоки, крвавеа, а јас смеурчен во себе, во мојот златен ракопис, љубоморно чувајќи ја светлината на моите предци, светлината што ја донесов во очите, што сакав да ја полеам низ ширните предели на мојата смрктата татковина, таков, јас, кутриот, не знаејќи што да ѝ правам, ја вкоричив, си мислев, можеби со крилцата на книгата некаде ќе полета, ќе разлета, тајум ќе се полее, ќе блесне, ќе заблескоти, ќе севне, оти никој и никогаш не ја дочувал светлината, никој за навек не ја затворил во кожурецот на стравот.

Сакав да ја ослободам, по божјите пастишта да ја пуштам, судбината да си ја бара. Тоа што бев го напишал, само тоа го пуштив со крилцата на вкоричената книга.

Друго не можев да напишам, да допи-

шам.

Се откажав, ме обзема црното лице на моето време.

Дигнав раце од мојата донесена и откриена светлина, дигнав раце од моите живи гласови, од живиот сон на светлината, така сакаше времето, моето време, од сè да дигнам раце, оти овде црни ветрови ме пречекаа, задуваа, рикаа, завиваа, 'ржеа, волчеа...

Премрежиња ме спопарија.

И мене и мојата татковина.

Заедно бевме во отворената стапица на грдото јаве. Но, нема каде, нема бегане, нема друга стварност освен таа што ти се дурми пред очите, се топори, се витка, згрмнува, наоблачува, во осојници ти се пика, солзи, тае во болките, скрби, ти се руди во душата, во згоретинки земјата си ја гледаш, во ронатици, во дробенки, ја толчат, ја мелат, ја убиваат, пукаат во неа, директно стрелаат во нејзината душа, гледаш, немеш, тука си, си се вратил, тука ти е коренот, изворот, си израснал, како што дрвото си ја носи разлистаната круна, гранките, го врти своето небо оти нема друго небо, само тоа што е над коренот, над стеблиштата и над круните, обездушен, како тажник забораваш на себеси, на својот запис, на ракопи-

сот со живиот сон на светлината, гледаш да се ослободиш, да ја ослободиш донесената светлина оти таа ќе си ги најде божјите па-тишта, некогаш, некогаш мора да ги прене-се златните еха на гласовите, моите еха, ехата на моите предци, на дамнините и се-гашнините, мора да се случи тоа што го по-сакував, го сакам, некогаш ќе мора да се до-пише записот, да се дораскаже мојата при-казна.

Премрежиња надојдоа, ме спопарија.

Премрежиња. И врз мене и врз мојата татковина.

Заедно бевме во отворената стапица на неизвесноста.

Ја видов вкоричената книга. Бев нес-трплив. Сакав да ја ослободам светлината од неа. Брзо ја издадов. Знеав дека не е за-вршена. О, уште колку страници мислев да напишам, уште колку гласови од моите да-лечни предци сакав да оживеам, зашто ги слушав, глаголев со нив, им го видов вис-тинското лице. И во Троја ги слушав, ги ви-дов и низ молкот и тишината на Тројанско-то поле ги сетив, тие ми зборуваа низ злат-ните штитови под кои ги сочувале спомени-те и заветите. Во Гордион ми глаголеа ток-му така како што кај нас шепотат и паме-тат ѕвездите. Од „Света Катерина“, низ Си-

најската пустина, повторно низ просирката на жолтата луња, блескавецот на сонцето ми ги осветлуваше глаголивите и грмотевни букви на Кирила, на Методија. О, колку пати оттаму живите гласови на Климента и на Наума ме враќаа над бистрите и небесни води на Охридското Езеро...

Го видов *Живоот сон на светлината*. Толку колку што бев го запишал пред да се вратам дома.

Како светулка ми се појави, како жу-жалка што скокалка низ сувите треви.

Толку. Светна, блесна, заблештука пред моите очи, севна, низ самракот ми се појави, низ трагата и низ омалодушеноста ми потскокна со тенките и светли крилца на кориците, колку во привид да ја видам, низ жив сон, низ просирката на смрглавно-то јаве, да се издишам длабоко, од тага или од радост, не знам, да здивнам со утеха дека сепак ја ослободив заробената светлина од мене...

Не беше цела, така како што ја носев во себе, во душата, како што замислував и како што посакував да ја напишам, да ја допишам, ама добро сторив што тој голем товар го симнав од себеси, од своите плеќи, оти не се носи таков товар, не се носи, тежок и претежок е, ќе те згмечи, ронка ќе те

стори, монисто, трненка кисела, 'рпалче свеано на суви ветрови.

Морав така да сторам, сакав така да биде, толку колку бев запишал. Повеќе не можев.

Оти, премрежиња, премрежиња ме спопарија.

И мене и мојата татковина!

Во мене течеше друго време.

И други луњи.

И низ татковината дуваа други ветрови. Црни, гламносани.

Пустинскиот ветар Симум исчезна од мене. Ни на сон, ни на јаве го имаше. Ни на небо ни на чардак. Ни лице ни опачина имаше.

Што да се прави, сон било, живи гласови, занес, да се бара невозможното, исчезнатото, да се глаголи со немошт јазик, кому му треба тој запис, каде бев боже изгубен во згоретинките на глувотијата. Во кожурецот на некое заборавено, исчезнато време.

Минаа неколку години, новото столетие се затреска во несопирливиот одмин на времето. Минаа многу премрежиња, тегоби и достаги!..

Мина што мина, а јас бев заборавил на записот, на книгата, на недоискажаните соншта, се сетив на мојата заробена светли-

на во вкоричената книга, толку колку бев ја напишал, сакав да видам дали летнала, првнала, подсирнала ли некаде, сакав да знаам уште колку бели страници го чекаат мојот недопишан сон, ја најдов, се притаила меѓу црни гаврани, меѓу црни јата, издржала на црните ветрови, на скрбностите, ме чека да ја разлистам, повторно заедно да сновиме низ свездените патеки на нашата откриена тишина.

Молчине.

Молчам јас, си молчи и таа.

Ни глас, ни шепот, ни возбуда, ни трептеж.

Одамна се бевме поделиле.

Сме се заборавиле.

Меѓу нас студец.

Студени трпки, издолжени мразулци.

Ниту таа првнува, ниту јас виждам.

Се гледаме како непознаници.

Туѓи сме.

Изгубени.

Немошници сме станале.

Ниту таа бара да ја допишам, ниту во мене има потскриена сила што ќе ме покрене перото да го фатам.

Пожолтеле страничките, како офтика да ги фатило. Во нив сè е стивнато, скротено, замолкнато. Дури и тишината не ромо-

ри. Ги нема пламнатите свезди, ги нема мод-
рите длабочини на нашите дамнешни и да-
лечни мориња.

Си помислив, нема ништо. Сè е пусто,
попусто. Сè било изгубено време. Сè е ис-
чезнато и ништо повторно не оживува.

Пустец, пустелија, си помислив.

На тие мисли ми задува тивок ветрец.
Од буквите, од редовите, од ракописот ми
задува. Од жолтеникавите страници ми за-
дува. Немаше лице, а дувкаше, лазеше по
моите раце, по кожата, по образите. Лазе-
ше, трпките ми ги скорнуваше, ги оживува-
ше. Лека-полека се размрдаа страниците, се
разлистаа. Се превртуваа, се вртеа, ветре-
цот ги листаше. И во мене лазеше ветре-
цот, ме живна.

Сетив глас, од ветрецот надоаѓаше.
Мешани гласови надојдоа. Ветрецот шепо-
теше, ги листаше страниците, ги подигнува-
ше буквите, тие подлетнуваа, скокалкаа, се
тркалаа низ страниците, о, гледам, пред ме-
не се отвори жолт предел, сетив, се будеше
дамнината во мене, жива е, песокта брану-
ваше, засвети златно сонце, златец, живна
светлината, о, мојата светлина повторно на-
дојде, жива била, таела, боже со свои очи
видов, пред мене се случи, верувајте ми,
пред моите очи се разлетаа страниците на

мојата недопишана книга, се распавкаа, за-
фучија, ја зафурија песокта, во бранови ја
дигнаа, небото се наребри, о, боже, жолта
луња зафучи, низ неа повторно го видов ли-
цето на светлината, се гледаше, се гледаше
лицето на светлината, видов дека ништо не
исчезнува, ништо не е исчезнато. Ама се
сепнав, грчевито подголтнав. Сè ми беше
променето, сè беше поинакво.

О, Симум постои, тука е, си таел, ме
чекал.

Се сетив на мојот каирски пријател
Хишам Сал Харум. Се сетив на неговите
објаснувања за пустинските ветрови. Ожи-
вува неговиот глас. Ми вели: „Најопасен ве-
тар е - Симум. Тој ја покренува пустината
од длабочините и може целосно да ѝ го из-
мени лицето. Кога ќе се смири, пустината
веќе не е иста. Ја огрева друга светлина.
Сите ветрови имаат посебен говор. Секој
ветар им се обраќа на луѓето. Ги бара низ
пустината и им носи некоја порака“.

Нешто стрелушна во мене.

Допиши ме, ми вели глас. Се виори
низ жолтата луња, ме поттикнува, ме по-
дигнува врз песокта, во очите ми се пика, во
душата ми рошкари.

Не знам да те допишам, му вела.
Одамна се разделивме, се заборавивме.

Се чекавме, ми одговара. Такви се времињата. Мораше да се чекаме. Да траеме, да трпиме.

Немам сила, му одговарам. Немам волја. Ништо не значи напишаното. Во заблуда сме биле. Се променија и времињата.

Па, тие се менуваат откако постои првото зрнце песок, ми вели. Сјуначи се, повторно сме заедно.

Треба да верувам во нешто, му одговорив со наведната глава, омалодушен. Сè ни земаа, и верата и вербата.

Токму тоа треба да го напишеш, ми вели. Секоја книга само времето ја допишува. Батали ги соништата, минало-поминало!

Просто не ми се верува дека тоа е твојот глас, му велам на ветрот, на Симум му велам, оти тој е таков, налудничав, настојчив, се јуначи, нема нозе, лази низ трпките на телото, невидливо ита и те наоѓа.

Секое време си има и свои ветрови, ми вели. Фати ги ветровите на твоето време, смеурчи ги, зајазли ги. Само напишаното знае јазелот да го одврзе. Таква ти е татковината, што да ти правам. Само низ ветрови се протина.

Немам сила, му велам. Сфати ме, разбери ме. Сотрен сум, потиштен, обезду-

шен. Слисан. Гровнат. Сè е поинаку. И јас не сум ист, ама и мојата татковина не е иста. Остаток беден сме. Заборавив на сè. Во скрбните ноќи си мислам дека и буквите ми избегаа, зборовите, гласовите... Сфати ме, разбери ме! Кога првпат се сретнавме, бев убеден дека човекот не е дрво. Не е ни птица. Сакав да патувам по созвездијата на мојата татковина, таква каква што била, како што се растегнувала низ времињата. Барав некоја своја смисла во тоа. Верував дека и песната и поезијата треба да се бараат, да се откриваат, како што дишеме, како што сонуваме. Верував дека тие се бараат и се откриваат низ гласовите на предците, низ сенките на урнатините, низ правливите облаци на историските походи, низ крвавите битки и низ бојните полиња на кои сè уште може да се наслушне ехото од тропотот на коњаниците. Си мислев дека секоја изгорена буква од александриските свитоци, од папирусите, низ пламенчето на согорувањето е сочувана во ѕвездите. Затоа тие светат, блескотат. Треба да се читаат со широки очи, со бескрајна и трепетлива загледаност во ѕвездените ноќи. Си мислев, си мислев дека сè тоа ќе го донесам во татковината, таква каква што е, каква што ни ја оставиле, оти верував дека поезијата, како и сону-

вањето, е патување и враќање, постојано откривање, и си дојдов, се вратив, си дојдов дома, татковината повторно ја најдов на распетието на докусурувањето. Напишав што напишав, сонував што сонував. И толку. Дигнав раце од сè, оти премрежиња ме спопарија. И мене и татковината.

Не знам дали пустинскиот ветар Симум завиорен меѓу страниците на мојата недопишана книга ме слушаше. Дали воопшто некој ме слушаше. Знаам, бев сигурен, зборував искрено. Од срце. Со болка. И со тага.

Ама, се листат белите страници во мене, пркосат, мир се нема. Ми велат, пишувај, пишувај. Нема престан, нема омалодушеност. До последен здив пишувај. И татковината до последен здив се бори. Заедничка судбина имате.

Ми дуваат студени ветрови.

Дуваат, виждат, се волчат...

Немаат лице.

Не ме оставаат во тивкото свилеење на предишката.

Враголесто се острам, се жештам.

На врвот од огнот сум. Цел.

12.

НИКОЈ НЕ може да ја предвиди болеста. Човек е заитан низ врвицата на животот, а одминот на годините го остава зад себе без пребројување. А, еднаш доаѓала и мртвата точка. Црната точка. Шокантно. Во стапица си. Немаш каде, те спопарило злото. Гровнат, во стапица. Одиш со последната надеж. Можеби нема да се вратиш. Од еднаш пред тебе се урнал животот, се срутил како прашинка, како ронатица. Сè ти станува безначајно, безвредно.

Треба да заминам во болница. На операција. Злото, најголемото зло се вгнездило во мене. Ми велат: „Има надеж. Операција!“ А боледував во душата за татковината. Бев збунет, во деноноќна треска за неа. Секојдневно слушав, пишував, ѝ ги толкував нејзините болки.

Зима е. Надвор виулици. Се сетив за Симум, на мојот пустински ветар, на жолтата луња низ која го откривав вистинското

лице на светлината. Ах, светлината! Ја извлекував како тенки жолти конци од пустинската бура, од пустинските виулици. Ја извлекував од мојот жив сон, од сенките на урнатините, од дамнешните гласови на моите славни и исчезнати предци. Си мислев дека историјата е затворена во златно кутиче. Сакав да го најдам клучот за да го отклучам тоа златно кутиче. Си мислев дека само птиците го носат во својот лет. Тие ја знаат тајната, тие можат да ми ја отклучат светлината, а преку неа, низ нејзината блескотна просирка да подсирнам во отворените и таинствени души на мојата историја, на мојата замолкната и занемена дамнина. Се загледував во птиците, во утринскиот лет, на златестиот залез ги гледав и секогаш ми исчезнуваа, ми се губеа во далечината на светлината. Затоа си мислев дека магичниот круг на времето е затворен во светлината. И сите одговори се во светлината. Таа и отклучува и заклучува. Секогаш може да се победи мракот, темнилото. Мора да има начин да се отклучи златното кутиче на историјата. Сè е можно, сè е достигну. Ништо не било за века дадено, па дури ни заклученото кутиче на историјата. Затоа ги наслушнував живите гласови на моите предци, ги оживував невидливите сенки низ урнати-

ните, одев и итав кон бескрајот на минатото, на дамнините, оти таму е почетокот, оттаму еднаш се тргнало во големите походи на времето. Да се освои, да се допре крајот на светот, да се летне и отаде ѕвездите, отаде небесната светлина. Големи походи биле тоа, голем сон. Се ширела татковината и низ земјата и низ небото, се растегнувала според отсевот на сончевиот зрак. Кон бескрајот на Земјата се одело со топотот на коњите, со златните еха на големите соништа. Кога младиот Александар тргнал во величествениот поход кон непрегледните пространства за да го допре крајот на светот, последната разделба со мајка му Олимпија била во Дион, под Олимп. Се качил на својот пргав Букефал, а мајка му му подала мало торбуле од бело платно. Му рекла дека во него има суво семе. Семе од цвеќе. Сама го собирала, насетувајќи ја последната разделба со синот.

Расеј го низ светот, му рекла на Александар. Расеј го, наше е, од нашата татковина. Тоа секогаш ќе биде наше, ќе копнее за својата земја. И изворите ќе ги чува. Гледај, од оној извор го собирав, и покажала на блискиот бистар извор целиот опкружен со црвено-жолти цветови.

Џунцуле било. Семе од џунцуле.

И сега во Дион постои еден извор во кој се слеваат снежните води на Олимп. Околу него црвено-жолтите цветови на цунцулето ги чуваат последните воздишки на Александар и мајка му Олимпијада. Пред изворот, пред цвеќенцата, кога човек ќе се загледа во бистрата вода гледајќи ги снежните врвови на Олимп, спонтано ќе воздивне, да му олесни на душата. И некоја убава мисла ти доаѓа, убава, како зарек, како копнеж.

Во Троја, низ урнатините, низ сувите пукнатинки на каменот што се крепи на сонцето, на ветровите и на дождовите, од една пукнатинка видов како сирка црвено-жолтеникав цвет. Цунцуле беше. Корените му беа во каменот, во душата на каменот, сиркаше на светлината, на сонцето, јас гледав во него и си мислев дека од него излегува гласот на мојот Велик предок, си мислев, го сеќавав, си шепотевме, ги одмерувавме нашите исчезнати соништа. Жив дијалог беше во тишината на Троја. Малку потаму, неколку чекори од сувиот ѕид, од цвеќенцето, гледам - исушен извор. Само од небесата се полни.

Во Гордион, на каменестиот рид среде волчјото завивање на степскиот ветар, меѓу изземнатите каменчиња, меѓу сувите

коренчиња на тревките, ги видов вратенцата на џунџулето. Се засемило, се зајазлило за каменот, за ветрот. Небесен извор го одржува, небесен знак е.

Во урнатините на Александриската библиотека, меѓу тревките, меѓу искршените сенки на времето, газејќи по згаснатите огинчиња на ѕвездите, видов, пред мене се истопори црвено-жолто цвеќенце. Се лелеше на ветерчето, го вртеше главчето, павкаше со листенцата, ме скамени. Застанав, се погледнавме. Се гледавме во нем шепот. Оживуваа гласови, оживуваа, во мене се покрена жолта луња, го будеа сонот на дамнешното време. Кога троа потаму се симнав во длабоките катакомби на Александриската библиотека, кога го сетив мирисот на мувлата, ставените пораки во ѕидните коморки на исчезнатите свитоци, на папирусите, видов, занемев, застанав пред полн и стивнат извор вода. Околу него, од урнатините, од оронатите ѕидови, се протегаа жолтеникави коренчиња. Тенки, истенчени, издолжени. Ја допираа водата, цицаа од неа. Сетив дека тука се и коренчињата на нашето џунџуле. На она што горе ми павкаше со листенцата, се врголеше и ме пречекуваше со чудесна порака дека се познаваме, дека се знаеме.

Ех, патувањата, ах, соништата.

А, светлината!

Бега, исчезнува и таа.

Ја пакувам торбата, се пакувам за моето заминување в болница. Надвор беше виуличаво, снежеше. Одам на операција. Одам кон моето исчезнување, си мислев. Последна патека е тоа што треба да се изоди со крената глава. Ми допираат гласови, војна ќе биде! Војна! На некоја гранична караула, непознати терористи ги нападнале нашите армиски сили. Има мртви. Зафрлено селце е тоа, велат други гласови. Зафрлено, некој мал граничен инцидент, објаснуваат смирувачки.

Нешто крупно се токми во мојата земја. Нешто драматично. Знаев дека врие, дека сè е затегнато, напрегнато.

Повторно земни и небесни искушенија.

Неизвесности, неизвесности...

Којзнае како и кога сум се пробудил.

Лежам во болничката соба, заврзан за болничкиот кревет. Само очите ги вртом, се врголам. Сè е празно, исчезнато. Немоќен, заврзан, обездушен. Друг човек. Како повторно раѓање. Како да не си постоел.

Ја барам мојата светлина.

Ја нема.

Бел сид, бели сидови.

Погледот ми сирка низ прозорчето. Сирка и ги дофаќа белите снегулки. Тие се пластат на една сува гранка, без шум се. Тивки, потивки од моето нечујно и издивна-то дишење. Слетува црна птица. Гавран беше. Слетува уште една црна птица. И таа гавран беше. Две црни птици, два гаврана. Ги колваат снегулките. Кората на сувата гранка ја колваат. Немирно вртат со вратовите, клуновите им се празни, споулавени се. Очите им се закрвавени, изземнати. Се врголат, гледаат во мене. Ми го фатија погледот, ме стаписаа. Се нафрлија на него, ми го колваат погледот. Свирепи се и опаки. Сакам да се свртам во белата постела, ама не можам. Заврзан сум за креветот, зајазлен во душата. Го вртам погледот кон сидот. Удирам во студенилото, во празнотијата. Нема бегство. Тука си, стаписан си, во стапица си. Пред крвожедните и свирепи клунови на гавраните си. Соочи се, судри се, битка те чека. Кој ќе издржи, кој! Мораш да издржиш, мораш, ме куражи глас, ме храбри.

Не можам да издржам, победен сум, се предавам.

Замижувам во болката.

Одеднаш, мигум, во мене задува пус-

тинскиот ветар Симум. Задува, го сетив.
Низ душата ме полази, потоа ги покрена
жолтите луњи, зафучи. Го чув како 'ржна,
збесна. О, мојот Симум зафучи, збесна. Ср-
жи. Жолчен е. Фраска со силна вдишка.
Жив бил, со мене е. Низ прозорецот ми ја
провнуваше светлината. Сиркаше, ми се
приближуваше и ми ја полеваше душата со
блага топлина како што се засветлува шир-
но и цветно поле.

Ги отворив очите.

Низ прозорчето, низ самракот на де-
нот, видов како белите снегулки се пластат
на сувата гранка.

Меѓу нив видов како скокалкаат злат-
ни светулки. Квечерум, како жужалци меѓу
суви треви.

Ги немаше црните гаврани.

Ги немаше, одлетале.

Се прибрав дома.

Бев во белата постела на надежта.
Живнав, првнав.

Заврзан во мислите, во скрбноста, доз-
нав, слушнав - војната почнала.

Терористите биле прелеани од сосед-
ството. Во војска израснаа, се размножија. И
домашни терористи има, во една војска се
слеаја. Војувале за свои права, велеа, објас-
нуваа.

Се редеа битки, се редеа убиства.
Всушност, никој не можеше да објасни
кој против кого војува.

Чудна војна беше.

Челниците од двата табори, од нашите
и од нивните, беа пријатели. Ја имаа целата
власт. Заедничка им беше, братска, здруже-
на. Војуваа, а добро се разбираа меѓу себе.

Тече времето низ ехото на куршумите.

Македонија се претвори во земја на
лелеци, на пискотници. Македонските мај-
ки беа завиткани во црни шами. Македо-
нија крвавеше, боледуваше, се распаѓаше.
Гореа црквите, се палеа манастирите. На
светците им ги вадеа очите од сидовите. Се
кршеа иконите, летаа нашите свети работи
низ огнот на исчезнувањето.

Ах, исчезнувањето.

Македонското проклетство на исчез-
нувањето.

Зар повторно ни горат сенките, се гу-
биме во урнатините. Се смалуваме, се преб-
ројуваме. Сè помалку сме, нè требат, нè ру-
тат како испустени грутчиња.

Кој ќе нè разбере во нашите рани. Кој
ќе ги разбере нашите болки. Јадосани сме,
скукулени, немојно момелкаме во нашата
вомјазеност.

Што да се прави. Скрбно, со планина

од достаги, си ја пречекуваме судбината. Од неа не се бегало. И нема каде да се избега, оти таа надоаѓа, посипува, те стаписува. И тука си, тука си каде што си се кукнал, со неа треба да живееш. Како дрвото што еднаш ги пуштило корените, се заземнило, се зажилило за длабочините на земјата. И опстојува на ветровите, на дождовите, на виулиците и на зимите и повторно разлистува, на врвот од круната го пречекува отсебот на зората, со листенцата ја павка светлината.

Стаписан меѓу мојата болка и отворените рани на татковината, тоне во бесмислата на постоењето. Ми се уриваа деновите, ноќите. Сè се уриваше што постоеше, што го знаев. И што имаше некој природен тек. Ова е некоја друга реалност. Првпат со големи лузни на лицето, во душата. Подзакрпен, малку скуражен дека преживеав, но и снемоштен пред налетот на војната. Ми исчезнаа соништата, сонувањето. Спиев кратко, со едно око, со голема треска. Често челото ми се оросуваше. Ми течеа мали поточиња пот од јад, од достаги. Сеќавав дека времето солзи, се поти, фурија е тоа која нè зафатила. Вестите се очајни. Пламти војната. Се вмешале странски сили, миротворци. Сè е под контрола, велат. Војувањето било

под контрола! Се чудам, не можам да си објаснам, како може војната, убивањето, пукањето, трештењето на бомбите, испалувањето на тенковските гранати, рафалите, сè да биде под контрола, сè да се одвива во реципроцитет на убивање! Кои се тие сили што го знаат - реципроцитетот! И зошто, зошто таква невидлива команда! Зар мојата татковина дојде да се мери и да се одмерува според бројот на испуканите куршуми, според испуканите гранати! Зар ќе ја одмеруваме според убиените луѓе, според жртвите! И знае ли некој, реципроцитетно, колку Македонци и колку Албанци треба да се убијат, за да се израмнат бројките, процентите! Да се израмни историската неусогласеност, да се надополни пропуштеното време во кое Албанците го собирале својот гнев, биле обесправени! Сега им дошло нивното време, велат, сега си ги побараа своите права и слободи! Со куршум, со бомби си ги побараа. Со напластена, наталожена омраза си ги побараа. Сè сакаат да наплатат, сè, но со војна, со убивање. Стотина села спалија, исчистија. Со векови во тие села се живеело заеднички живот. Се споделувале нивчињата, планинските извори и живејачкава. Сè им било заедничко. Сега посегнаа по македонските куќи, по маке-

донските имоти. Им ги спалија, ги прогонија. Ние дотогаш не знаевме за егзодус во сопствената земја. За бегалци во сопствената земја. За прогонети, понижени, за бездомници. Сè што знаев за таквите македонски трагедии, беше страшниот библиски егзодус на Македонците од Егејскиот дел на Македонија по Граѓанската војна во Грција. Ја знаев таа трагедија, ги бев читал сите книги напишани на таа тема. И познавав многу луѓе, страдалници, бегалци, преживевани кои ја раскажуваа својата преживевана трагедија. И својата, и на своите татковци и мајки.

Страданијата македонски си го продолжуваа својот несопирлив од.

Македонија се грчеше во своите поделби.

Светите македонски места беа оскрвенени. Луѓето веќе не можеа да дојдат до своите манастири, до гробовите на своите најблиски.

Војната трештеше, сè беше споулавно.

Ја губевме својата татковина, го губевме чувството дека сме свои на своето. Ја губевме Македонија, онаа што ја носевме во своите срца, што ја сакавме, со која се гордеевме. Мислевме дека еднаш-засекогаш,

барем овде во оваа Македонија е остварен вековитиот сон на нашите сонцељубиви предци. Ама не излезе така, не нè оставија и тој сон да се оствари. Се урива Македонија, се пали, гори. Војна е, нè победуваат, нè заплашуваат. Го менуваат текот на историјата, на друга патека нè престоија, нè наместија.

Крвавиме, крвави Македонија. Боледува. Тешко се справува со својата болна реалност. Сè се менува, сè е поинаку. Станавме *болно ѝлеме*, човечки род за истребување. Зар проклетство е тоа, казна, сторен грев што не се простува! Зар и последната надеж е закачена на ветрот на исчезнувањето! Зошто толку проклетилак, толку омраза! Зошто постојано се смалуваме, нè смалуваат. Докусурување ли е тоа! Историјска судбина да се биде сè поголем страдалник, да се исчезне во морничавите сенки на урнатините. Зар историјата и дамнините нè чекаат. Злокобно нè повикуваат да им се придружине. Нашата дамнешна, потисната историја изгубена низ соѕвездијата на молкот, на тишината.

Постојано во скрбноста, скрбни!

Мртва точка!

Мртвица!

Сува солза!

Лузни во прав!
Пепелта ни ја развејува црн ветар!
Црни ветрови, фурии!
Татковината постојано ми одминува
во историјата!
И сè помала е и помала!
Искинати мапи, изгорени!
Догоруваат!
Се чувствувам стаписан во мртва точка.
Мојата татковина е мртва!
Ги дофаќа сенките на предците!
Го повикува исчезнувањето!
О, сè уште сме живи во тегобниот од-
мин, во согорувањето.
Си ја бараме последната звезда!
Мора да има последна звезда што све-
ти! Наробрено, наоблачено, стемносно
време, ама отаде темнилото има звезда што
ја чува нашата последна светлина!
Последен остаток ли сме, проколнати-
ци што се бориме со црните ветрови, со
темнилото! Си го носиме ли сопствениот
крст, сами си го носиме, кон распетието ли
нè упатуваат, кон небесната казна!
Боже, никој не знае зошто војуваме,
зошто е војна.
Боледувам, боледувам!..
Кој глас да го повикам, боли, боледу-

ва!

Правдина, ми вели еден замајан глас.

Ја нема, ми вели друг снемуштен глас.

Светот ве мрази, продолжува некој непознат, нејасен глас.

Зошто? го прашувам.

Такви сте биле, такви сте, ми одговара. Лоши луѓе.

Не ќе е така, му се спротивставувам. Зар ние лоши, оти нè грабеа, нè делеа, нè дробеа и ни ги поткусуваа крилјата за летање! Сакавме да имаме своја татковина. Го заслуживме тоа, долго го чекавме.

Други времиња, грешни времиња, ми вели гласот, повеќе гласови ми стануваат, се множат, се мешаат, гракаат.

Замолкнувам. Молчам.

Треперам во болката, во душата.

Виулица ме зафаќа, ми студи, студец до коски.

Во осојна дупка сум пикнат врз назабениот врв на мојата татковина.

Згургутен, скипнат.

13.

СУРОВО, НЕДУГАВО време. Потреси, премрежиња.

Јас сум променет, со видливи, болни, тешки лузни. И моето време е променето, со отворени, крвави рани.

Велат дека сме лош народ. Лошо на другите сме им правеле. А одвај до своја држава дојдовме, одвај се порадувавме.

Го губиме идентитетот.

Велат, мора да дојде до мировен договор. Лето е, изгореа посевите, се палеа житата и нивјето, изгореа куќите на Македонците. Сè беше во пламен. Ниту една одбранбена офанзива не дозволија да биде разрешена.

Многу конфузија, многу нејаснотии.

И дојде до мировен договор. Го потпишаа Македонците, Албанците и странските гарантите на договорот, на мирот. Четворица домашни лидери и еден куп странски миротворци.

Со тие потписи, со тој Охридски мировен пакт, практично престана да постои таа Македонија, последната држава на македонскиот народ.

Згасна вековниот сон на моите сонцелубиви предци.

Набргу се промени и Уставот, многу работи се устроија според тој договор. Македонија стана држава на рамноправни заедници. Мултиетнички простор на рамноправни граѓани. Ниту еден национален знак, ништо не остана.

Си ги појаснувавме променети, тешко ги сфаќавме, уште потешко ги разбиравме.

Но, се привикнувавме.

Нема друга алтернатива. Мирот беше поважен од сè друго. Ни се топеа емоциите. За многу работи молчевме, моравме да молчине.

Македонија се промени. Крупна, историска промена е тоа. Велат, тој Охридски договор ќе е темел за нова, европска Македонија. Македонија ќе биде полеана со нова светлина. Променето ѝ е лицето. Како што тоа го прави пустинскиот ветар Симум. Мојот пустински ветар кој се покренува од длабочините на пустината и целосно ѝ го менува лицето. Кога ќе се смири Симум, нели, пустината веќе не е иста! Ја огрева дру-

га светлина!

Така и се одвиваа сите натамошни настани. Сè беше подредено на тој договор. Точка по точка, стапка по стапка. Во парламентот албанскиот јазик си стана официјален, рамноправен јазик. Го преживеавме и тоа, навикнувавме, навикнавме.

Македонија се смируваше.

Ние отрпнувавме.

Сфативме дека нема друг пат, други решенија. Сè ни било трасирано, сè ни е поставено. И сè треба да се одработи, етапа по етапа, стапка по стапка. Сè било до нас, во нас, ни велат. Полека ги сфаќавме работите, полека сè ни стана нормално.

Доживеавме и амнестија на борците за „човекови права и слободи“. Униформираниите албански борци одеднаш станаа важен политички фактор за иднината на оваа, нова, видоизменета, уставно променета Македонија.

Уште еден македонски парадокс, нефатливо, но вистинито.

Се променија политичките сили на новата македонска сцена.

Планинските албански борци, команданти со звучни и застрашувачки имиња сега ги гледаме во парламентот. Заземаат

важни политички функции. Бргу-бргу почна да се остварува и рамноправната пропорционална застапеност на Албанците во сите пори на државата. Најнапред во безбедносните сили, а потоа во државната администрација, во институциите на системот. Како пропорционалното убивање, војување.

Сè тече со забрзан ритам, се менува македонската стварност. Според Охридскиот мировен пакт се менува, точка по точка, стапка по стапка.

Ова е некоја друга, поинаква Македонија.

Ми горат, ми согоруваат емоциите.

Се сушат.

Човек треба да се соочи со реалноста, однемајкаде да ја прифати својата стварност. Сфаќам дека треба да се живее, да се опстои. Нема каде, тука си, врзан си за земјата, за годините и за новиот лик на времето. Иднината се проектира, сè се подредува на иднината. Но, таа ни е далечна, виртуелна. Од оваа позиција, сега, со сите мачнотии, премрежиња и недугавости низ кои ми навме напати си мислам дека таа иднина не постои. Само политичарите ни ја кажуваат, ни ја ветуваат. Со сомнеж ја чувствувам и надежта, оти и таа многупати ни изгоре, ни прегоре. Но, сепак, треба да се излезе од

сопствениот студец, од осојниците на душата.

Се тешам, се куражам.

Нема друго, и во утеха се живее, се опстојува.

Првка надежта, подлетнува од мене.

Многупати ноќум, во осама, во скрбна премисла, ми надоаѓаат далечните и заматени слики од дамнешните предели на моите предци. Од историјата ми надоаѓаат, од пајажините на времето, од сенките на урнатините, од жолтата луња на мојот немир, од неспокојот ми навираат, низ немирот, низ тој неспокој ја барам светлината, мојот жив сон на светлината. Се присетувам на занесот, на вербата во минатото, ги собирам сувите солзења во тивките и стајани езерца на подочниците, тешко и непреболно подголтувам, нема друго, ќе си го подголтнеш јадот, мачната мисла и занесот, ќе си помислиш дека сè врви во одминот на времето, сè си врви како што времето и животот ти одминуваат, ти заминуваат. Нема враќање. Има само сон. Прашање е колку во тој сон може да се дофати, да се заграби, колку далеку ќе посегнеш. И колку од сè тоа ќе остане, оти постојано си губитник, ти се смалува небото, ти се стеснува татковината, венее времето, венееш. Над сè ти надвиснува-

ат злокобните сенки на исчезнувањето.

Ми виорат запалени мапи. Ги дуваат црни, гламносани, осаѓени ветрови. Таму некаде е мојата татковина. Таму. На подгорените, на гламносаните мапи. Во саѓето.

Се свртувам кон птиците, кон цвеќенцата.

Ги има, постојат. Но, сè повеќе ги паметам оние птици и оние цвеќенца што сум ги запаметил во летот, по семето. Ги паметам, ми надоѓаат во мислите, во живи слики ми оживуваат. Од растурените гнезда на бононото детство ги паметам. Мислам дека тие птици никогаш веќе не ми се вратија, не се видовме. Ни во летот, ни во сонот. Ги барам, некогаш ми се појавуваат од далечина, во тенка, прозирна сенка, мислам дека им довикнувам, ама гласот ми е нем, немам глас, не ме слушаат. Паметам како од двориштата, во одминот на есента, мајка ми ги собираще во бели платнени торбулиња сувите семенца од стеблинките на цвеќенцата, зашто тие требаше да ја преживеат зимата, да ја оплодат пролетта. Надеж беше тоа за подобро време, за подобар живот. Со запаметениот лет и со белите торбулиња на сувите семенца го минавме животот, минавме низ многу етапи, низ многу промени. И постојано ни велеа, нè убедуваа дека над сè

е татковината. Таа треба да се сака, да се чува. Но, ниту ја досакавме, ниту ја дочувавме.

О, нашите бели торбулиња полни со семето на надежта.

*„Куйеџе џемјан и смола
одлично масло и фини мириси, мо-
лам!“*

Зар некој сè уште го слуша гласот на поетот, свездениот александриски глас на Кавафис. Зар таа болна исповед на душата има некаква смисла, некое значење. Понекогаш, сега, кога низ скрките на душата се загледувам во свезденото небо над мојата татковина, гледам, сеќавам, свездите ми испраќаат жолта светлина. После секоја луња, знам, тоа мојот пустински пријател Симум, ја полева пустината со нова светлина. И ништо не е исто, ништо не е како што било.

Се разбираме, заедно сме.

Клекнувам пред свеќата на мојата икона, пред новата светлина на мојата татковина.

Стивнат и скротен, во трепките молитвам.

Во трепките, во трепнувањето биле
сите наши времиња, сите исчезнувања.

Зар постојеше мојот жив сон за светлината!

Зар вистински ги сејив живиите гласови на моите предци!

Ги дојрев ли сенките на урнатините!

Каде се моите татковини!

Каде се!

Зар најразно сонував, зар поусто бленев, бландав.

На веѓите на белите мугри, трепкам, трепкам.

Во мене молитви поетот, ми се шурка неговиот жеволкав глас пред свеќата на заремената икона, пред жолтата светлина на татковината:

Толку ми е чудно што сме живееле,

Ушите почудно што сме сакале -

Можеби сме сакале

Да го оправдаме чудото на живеењето,

Тоа чудно чудо!

За да покажеме дека сме дораснале

До она што, како тајна,

Всушност не ни припаѓа.

Гласот на поетот е тоа.
На овдешниот поет.
На блажетаконески е глас што ми ја
затвора страницата на мојот последен крик.
Во сува подголтка исчезнуваат моите
александрии, моите созвездија.
Ги нема, ги нема моите татковини.

Петре Бакевски
(био-библиографија)

Роден е на 5 јануари 1947 година во Каварци. Работел како новинар, театарски критичар, уредник и издавач. Сега работи како новинар и писател.

Досега ги има објавено следниве изданија.

Стихозбирки: *Пајо до лејшото*, 1972; *Земјољубец*, 1975; *Крикој на иауној*, 1982; *Раскинајќа мајка*, 1984; *Лицејо на времето*, 1985; *Замаглен поглед од несоници*, 1990; *Сенкајќа на соној*, 1990; *Terra Magica*, 1991; *Живи ѕвезди*, 1992; *Низ златниот прстен на сонцејо*, 1994; *Во сенкајќа на мечој*, 1994; *Покосница*, 1995; *Сјо сонети*, 1997; *Елеџи*, 1998; *Балади*, 1999; *Мојата Ишак*, 2003.

Проза: *Гламна*, новели, 2000; *Животој сон на свејлиној*, запис, 2001; *Еден ѓавран*, раскази, 2002; *Два ѓаврана*, раскази, 2002; *Јајо*, повести, 2003; *Црно јагне, див Балкан*, роман, 2004; *Жолта луња*, запис, 2004.

Драми: *Мирисој на иласичнајќа ружа*, 2002; *Кралој Пердика*, 2002; *Леандар и Косара*, 2002; *Кралој е поворно жив*, 2002; *Евријо се враќа во Ајина*, 2002; *Дом за ишци*, 2002; *Белије коњи*, 2003.

Публицистика: *Црн ветар*, записи, 2001; *Тешки облаци*, записи, 2002; *Зајазлен камен*, записи,

Компакт диск: *Несоници*, 1999.

Превод од други јазици: *Слободан Шнајдер*:
„*Ушџа на северниџе мориња*“, 2000.

Награди:

„*13 Ноември*“ на град Скопје за стихозбирката
„*Раскината мапа*“, 1984;

„*Браќа Миладиновци*“ на Струшките вечери на
поезијата за стихозбирката „*Низ златниот
прстен на сонцето*“, 1994;

„*Кочо Рацин*“ на книгоиздателството „Маке-
донска книга“ за стихозбирката „*Во сенката на
мечот*“, 1994;

„*Војдан Чернодрински*“ за најдобра театарска
критика, 1977;

„*Крстиџе Мисирков*“ за новинарство, 1979;

„*Миџо Хаџивасилев - Јасмин*“, за публицисти-
ка и журналистика, 1981;

„*Крстиџе Мисирков*“ за новинарство, 1985;

„*Перо ресавске школе*“, награда за поетски
опус на странски автор на Меѓународниот поет-
ски фестивал „Слово љубве“ во Деспотовац, СР
Југославија, 2001.

„*Злаџен ирсџен*“ за книжевен опус од Фонда-
цијата „Македонија презент“, 2002.

Тера Магика, Скопје, Р. Македонија
Петре Бакевски: Жолта луња, запис
Корица и дизајн: Бобан Лукиќ
Печат: Доминант, Скопје, 2004

ISBN 9989-905-32-0

